

zuzana stanislavová

Hodnoty a „hodnoty“

*Prozaická tvorba pre deti
a mládež v roku 2011*

Tak ako v ostatných rokoch, aj v roku 2011 vyšlo pre deti a mládež niekoľko desiatok kníh pôvodnej tvorby; väčšinu tvorili prozaické opusy. O mnohých prózach však platí, že slovenskej kultúre určenej deťom a mládeži by sa nijako nebolo uškodilo, keby boli zostali ležať na písacom stole alebo v počítači autora. Na druhej strane však tak ako každý rok vyšlo aj viacero próz, ktoré sa oplatí deťom či dospelým ponúknuť bez zaváhania. Poskytujú totiž mladým čitateľom nie prostoduchú, ale zmysluplnú zábavu – tie najlepšie spolu s čímsi, čo možno nazvať vzrušujúcim podvedomým pátraním po zmysle textu ako znakového systému, spojeného dokonca s katarziou. Pri takých prózach sa v nasledujúcich úvahách pristavíme dlhšie, lebo práve ony ponúknu čitateľovi posolstvo v príbehu, ktorý je významovo vrstevnatý. A pretože rok 2011

priniesol príbehy predovšetkým vo forme autorskej rozprávky a spoločenskej prózy, rozhodujúci podiel rozsahu tejto reflexie o hodnotách a pseudohodnotách pôvodnej tvorby pre deti a mládež minulého roka sa bude dotýkať práve dvoch spomínaných žánrových oblastí.

AUTORSKÁ ROZPRÁVKA **Intertextualita v službách** **rozprávkového posolstva**

Využívanie rozličných spôsobov medzitextového nadväzovania v pôvodnej tvorbe pre deti sa v posledných rokoch ukazuje v rozprávkovom žánri ako plodný trend prinášajúci významovo viacúrovňové, hodnotovo najkvalitnejšie príbehy. V roku 2011 je jednou z najvydarenejších rozprávok tohto typu próza Jána Uličianskeho *Analfabeta Negramotná* (TRIO Publishing, s.r.o.), vydaná v rámci projektu Čítajme s porozumením (v tom zmysle opatrená rovnomenou príručkou Timotey Vráblovej). J. Uličiansky je rozprávkar, ktorý si dáva záležať na tom, aby jeho text vypovedal

o aktuálnych životných problémoch človeka. V najnovšej rozprávke sa životným problémom protagonistky Betky Bábi-kovej, pre averziu ku knihám a čítaniu prezývanej Beta Analfabeta, stala absencia otca, na ktorého jej matka a stará matka upierajú právo až v takej miere, že nepozná ani jeho meno a nesmie mu teda dať ani vianočný darček; na protest proti tomu utečie na Štedrý deň z domu a náhodou sa ocitne v knižnici. Táto náhoda sa stane sujetovou zápletkou: protagonistka totiž zostane v knižnici zavretá s knihami, z ktorých (ako nečitateľka) nepozná ani tie najznámejšie detské príbehy. Postupne sa stretáva s protagonistami siedmich próz: Janko Hraško, Pinocchio, Pippi Dlhá Pančucha, Anna zo Zeleného domu, Traja pátrači, Harry Potter a Čarovný chlapec. Každý vybraný prototext teda patrí k inému žánru (je tu ľudová rozprávka, autorská rozprávka v troch typových modifikáciách, dievčenský román, detská detektívka, fantastika), pričom žánrové špecifikum jednotlivých próz je vynaliezavo transponované do sujetového alebo naračného profilu Uličianskeho príbehu. Rozprávač pripomenie kľúčové momenty z jednotlivých príbehov a napojí ich na životnú situáciu protagonistky tak, aby sa postupne vyjavoval a riešil jej vzťah ku knihám i k otcovi. Konfrontáciou postáv a epizód zo známych sujetov s Betkinou neznalosťou sa teda tvorí nový príbeh, ktorý protagonistku posúva k riešeniu jej životného problému a čitateľa k záujmu o čítanie; použité intertextové operácie totiž zviditeľňujú, aké nepríjemné je byť nekultúrnym. Rozprávač si počína ako režisér, ktorý permanentne komunikuje s virtuálnym čitateľom, čím sa jednak dynamizujú a ozvlášťňujú textové pasáže založené na reflexívnosti či deskripcii, jednak sa jemne ironizuje fakt nečitateľstva. Zvolený narač-

ný postup dovoľuje relativizovať to, čo by mohlo vyznievať príliš jednoznačne alebo sentimentálne, napríklad záverečný happy end, keď sa ukáže, že policajt, zasahujúci v knižnici, je protagonistkin dlho hľadaný otec (motív podobný ako v staršom diele Peter Klúčik). Vynaliezavú aktualizáciu známych sujetov (do istej miery zábavný prvok) využil J. Uličiansky ako základ výpovede o znepokojujúcich sociálnych javoch, akými sú neúplnosť rodín, generačné nedorozumenia, pocit nedostatočnej emocionálnej opory v dospievaní, ale aj alarmujúci pokles čitateľskej kultúry detí. Vytvoril knihu, ktorá v netextovom priestore, „medzi riadkami“, vyzýva čitateľa k zachovaniu vlastnej kultúrnosti, k tomu, aby sme sa učili hľadať hodnoty tam, kde sú zdanlivo neviditeľné či „neaktuálne“.

Hra so sujetovým pôdorysom folklórnej rozprávky a vytváranie aluzívnych a parodujúcich intertextových konotácií sú vlastné aj autorskej rozprávke Miloša Koptáka **Včelár** (Bratislava, ASIL 2010). Sujetová línia prozaického debutu tohto úspešného ilustrátora pripomína systémovo parodovanú folklórnu rozprávku: hrdina sa vydá do sveta, aby sa zbavil toho, čo ho ťaží (včely v bruchu). Putuje po radu (nie k Slnku alebo Veternému kráľovi, ale k profesorovi biológii), na ceste stretne postavu, ktorej sľúbi pomoc (nie je to napr. prievozník, ale personifikovaná Únava), bytosti, ktorým pomôže (trpasličí národ – rozrieši ich spor o veľkosť sôch, ktoré stavajú; spor pripomína svojou malichernosťou Swiftov Liliput), resp. ktorým nedokáže pomôcť (zrasteného dedka s babkou), pričinením pomocníka (včely) splní ťažkú úlohu (nie je to boj s drakom, ale písomný test z biológii), a tak môže predniesť svoje prosby (nie dedovi Vševedovi, ale roztržitému profesoro-

VIERA KRAICOVÁ / M. Rázusová-Martáková: Sedmíkráska

vi). Získa odpoveď na svoju otázku (ako sa zbaviť včiel v bruchu) aj na otázku Únavy (ako dlho treba kráčať proti času, aby nezostarla). Cestou späť prekoná ďalšie prekážky (popletené inštrukcie chrobáka pripomínajúce Odyseovo blúdenie) a vyrieši svoj problém (s pomocou Únavy vstúpi do Ticha, nechá sa uštipnúť včelou, a tak sa roja zbaví). Do fiktívneho sveta z aktuálneho sa protagonista dostáva prostredníctvom sna, v závere príbehu sa prebudí a zistí, že svet i on sám sú v poriadku. Groteskno a absurdita sa v tomto príbehu spájajú s dobrodružnosťou a poetickou symbolikou, zdôrazňujúcimi elementárne hodnoty vzájomnosti a pomoci.

INTERTEXTUALITA AKO MYSTIFIKAČNÁ HRA

Aj *Čiernobiela kniha rozprávok* (VIRVAR) Ľubomíra Feldeka má hrové intertextuálne parametre. Feldek však paródiu a mystifikáciu čitateľa využíva predovšetkým v majstrovskej hre na rozprávku. Je známe, že v 70. rokoch realizoval texty knihy *Na motýľích krídlach* na základe ilustrácií z pozostalosti Ľubomíra Kellenbergera; tentoraz vytvoril rozprávky na grafiky z pozostalosti Albína Brunovského. Pri tvorbe rozprávok sa inšpiruje folklórom, obmieňa a aktualizuje známe rozprávkové motívy tak, že zostane len náznak pôvodiny. Ale aj

tam, kde prerozpráva tri národné varianty folklórnej rozprávky (francúzsky, nemecký, slovenský variant Popolušky), je autorsky originálny (napr. rámcujúcou situáciou je voľba kráľovnej krásy, do textov sú vkladané rozšafné veršované pasáže a pod.). Prístup k folklórnemu dedičstvu je teda v mnohom podobný ako v jeho Veľkej knihe slovenských rozprávok. Rozprávky usporiadal do tematických cyklov a osobitnú rozsiahlu časť knihy tvorí veršovaná Povešť o krásnej Ašme. Úvodná rozprávka vysvetľuje s dávkou mystifikačnej imaginácie genézu knihy, poetická hra autora potom smeruje k imaginatívne stvárenému posolstvu o relativite svetských hodnôt, o oddanosti a nesmrteľnej ľudskej túžbe po láske a krásе.

Medzitextové konotácie majú mnohokrát skrytejšiu podobu. K takémuto typu príbehov patrí najnovšia rozprávka Petra Karpinského *Sedem dní v pivnici* (il. Zuzana BočKayová, Perfekt), ktorá sa dá čítať aj ako rozprávkové putovanie protagonistu za strateným šťastím – putovanie vybudované na báze etického pôdorysu hrdinskej rozprávky. Podstatu šťastia tvorí harmonická a úplná rodina prašískriatka Celestína ako spoločenstvo bytostí spojených vzájomnou nehou a starostlivosťou. Jeho sedemdňové putovanie po pivnici, aby našiel a oslobodil svojich rodičov unesených švábmi, sa začína až existenciálne vyjadreným pocitom osamenia a pokračuje dobrodružnými zážitkami hrdinu a jeho druhov Mole a Pavúka až po vybojovanie slobody pre rodičov a pre všetkých, ktorí sa stali väzňami zla zosobneného švábmi. Z triviálneho a svojou podstatou „nízkeho“ priestoru pivnice autor vytvoril vzrušujúci exotický priestor, v ktorom putujúci Celestín zažije mnohé dobrodružné situácie, stretne priate-

lov i nepriateľov a v ktorom musí mnohokrát prekonať sám seba, len aby splnil svoje poslanie. Dobrodružný príbeh situovaný do prostredia „nízkeho“ autor naplnil vysokými hodnotami, akými sú láska a obetavosť v rodine (vdaka nim protagonista znova a znova prekonáva svoju nehrdinskosť), priateľstvo a nezištná pomoc, pričom nechýba ani citlivo využitý zmysel pre humor. V posolstve o sile lásky a oddanosti, prekonávajúcej všetky ťažkosti a nebezpečenstvá, spočíva nepatetický humanizmus príbehu.

Dobrodružné putovanie charakterizuje aj tretiu zo série rozprávkových kníh Branislava Jobusa o muflónovi cestujúcom na kamióne *Ako muflón Ancijáš cestoval na Západ* (il. Igor Derevenec, Slovart). Dobrodružný princíp je tu však naplnený prostoduchosťou: muflón v tepláčikoch ako kamionista so záľubou vo vážnej hudbe cestujúci po svete, jeho kamaráti dážďovka a havran či rôzne absurdné situácie a bláznivé nápady sú dosť samoúčelné (pobavia najmä dospelého recesistu) a nutkavá potreba muflóna konať dobro pôsobí stereotypne. Uvedené rekvizity stačia iba na klišéovitý príbeh (občas s motívmi odťažitými detskému svetu) s priehladným úsilím o atraktivnosť. Hoci v porovnaní so svojimi predchádzajúcimi knihami je evidentné, ako sa B. Jobus naračne posúva na osi kultúrnej štylizácie textu.

ROZPRÁVKA AKO DOBRODRUŽNÁ CESTA ZA POZNANÍM

(ale aj ako cesta len za zábavou)

Napokon dobrodružný princíp s prvkami parodovania (v tomto prípade vynálezcovstva) nechýba ani novej autorskej rozprávke Jozefa Kollára *Krajina*

Bodliačikovo. *Príbehy malého Pípiho a veľkého vynálezcu Leo Narda* (Forza Music). V tejto interaktívne koncipovanej próze autor vytvoril imaginárnu ríšu obývanú animovanými bodliakmi. Sledujúc jednoduchú zábavnosť, vyjadrujú aj jeho príbehy celkom elementárne hodnoty, akými sú rodinná spolupatričnosť, idea vzájomnej pomoci, odvaha. Autor sa v porovnaní so svojimi prvými knihami pre deti naračne síce zlepšil, ale rozprávkam predsa len chýba vnútorný dramatizmus, na základe ktorého čitateľ uverí, že ide o životne dôležité hodnoty (ako je to napr. u Karpinského). Sujety balansujú na hrane banality a interaktivita (hravé úlohy za jednotlivými príbehmi spojené tematicky) je v niektorých prípadoch taká formálna, že nemá šancu čitateľa aktivizovať. Kniha ponúka najmä prvoplánovú zábavu.

LYRICKÁ IMAGINÁCIA AKO VÝRAZ FILOZOFICKÉHO POSOLSTVA

(alebo aj významového zahmlievania)

Ako rozprávkar, ktorý siaha po básnivej imaginácii a nahmatáva pôvab skrývajúci sa v realite aktuálneho sveta, sa v súčasnej literatúre pre deti natrvalo etabloval Ján Milčák. K takýmto prózam patrí aj jeho *Trinásta komnata* (Modrý Peter). Svorníkom dvanástich drobných epizód je druháčka Katarínka. Svet, v ktorom sa pohybuje, je vytvorený podľa zákonitostí detského synkrétného vnímania, teda celkom samozrejme spája prvky aktuálnej reality s prvkami fantázie, postavy personálne s animálnymi (pričom sa stretne aj s postavami známymi z jeho starších kníh – putovanie postáv z knihy do knihy je preňho príznačné). Poetiku príbehu teda charakterizuje prelínanie

skutočného a neskutočného, krehkosť a jemná emocionalita spojená s nenápadným humorom. Každá epizóda má svoje epické jadro, ale podstatná nie je akcia a na tom postavený príbeh, lež evokácia pocitu, senzualistické kreovanie drobných radostí a starostí, z akých sa skladá život a svet. Rafinovaná jednoduchosť vetných výpovedí priraduje k sebe jednotlivé poetické obrazy, čím vzniká bohatý netextový sémantický priestor citlivosti voči okolitému svetu, jeho predmetom a bytostiam. Ján Milčák aj v tomto príbehu smeruje k znakovému vyjadreniu pointe: k slnku, ku ktorému sa dostaneme len cez „zakázanú“, ale práve preto takú príťažlivú trinástu komnatu. Imaginatívny princíp použil aj v druhej publikovanej rozprávke *Obrov brat* (Modrý Peter). Príbeh o chlapcovi, ktorý nevedomky vyslobodí nenásytného, drzého a zlomyseľného vrabca-pokušiteľa z obrovho ucha, možno čítať ako správu o tom, aby bol človek opatrný a prezieravý pri narábaní s neznámou, skrytou silou. Umelecká hodnota tejto Milčákovej knihy je však podstatne nižšia, než sme u autora zvyknutí; zdá sa, že inde fungujúce naračné postupy tu príliš znejasňujú sujetovú líniu. A keďže rozprávka má svoj pôvodný rozhlasový variant – azda to tak aj mohlo zostať.

Zložitejším symbolickým jazykom tlmočia posolstvo dve mladé autorky, Maruška Kožlejová a Anička Valkučáková, v knihe jednoducho nazvanej *Rozprávky* (bez datovania). Sedem lyrických príbehov s filozoficko-symbolickým vyznením a s evidentným kresťansko-duchovným nábojom je wildovsko-hesseovského ladenia a tlmočí filozofiu lásky, zmyslu života a vyšších duchovných hodnôt.

Mnohé rozprávky publikované v ro-

VIERA KRAICOVÁ / *Išlo dievča po vodu*

ku 2011 sú svojou stavbou i posolstvom celkom jednoduché. Sú produktom autorov všetkých generácií a hodnotovo bývajú rôznorodé, v závislosti od talentovej či tvorivej kondície autora. Profesionálnu úroveň takéhoto typu rozprávok reprezentuje Ján Turan knihou ***Tri myšky mytrišky*** (il. Dana Ondreičková, Daxe). Príbeh troch šibalských myšiek (charaktermi nie nepodobných detským huncútom) a neskúsenej mladej mačičky, ktorú si „zotročia“, je nenáročnou hravou paródiou popoluškovského motívu so zmierlivým riešením konfliktu. Text vhodne ozvlášťňuje a dynamizuje kombinácia prozaických a básnických sekvencií.

ROZPRÁVKA AKO JEDNOPLÁNOVÁ VÝPOVEĎ (konvencia verzus banalita)

Zámer novej rozprávky Libuše Frie-dovej ***Babka a kocúrik Gíra*** (REGENT) vypovedať o osamelosti v starobe, ktorú presvetlí zvieratko, sleduje vysoko aktuálny problém súčasnej staroby. Žiaľ, ani sujetovo, ani naračne sa autorka nevyp-la k pôsobivému výkonu, aký predstavu-je jej dávnejšia kniha Rozprávky s pod-kovičkami.

Ak v týchto prípadoch (najmä v prí-pade J. Turana) máme dočinenia síce s konvenciou, ale uchopenou „reme-selne“ zručne, inak je to v rozprávke Martina Barčíka ***Baltazár Banán*** (Ži-lina BasetMédia) – a v početných ďal-ších nemenovaných prípadoch. Barčí-kov trocha kabaretný príbeh (ako skú-sený dramatik tohto typu sa nezaprel) vie byť v jednotlivostiach vtipne nonsen-sový, ale ako celok je triviálny: vzťah ba-nána a včely je absurdný, ale nie je to absurdita, na akú sa „chyťí“ detský čita-

tel. Spôsob tematizácie lásky je infantilný a naračná realizácia statická.

DIDAKTICKÝ ZÁMER V ROZPRÁVKE – A DISKUTABILNÁ OTÁZKA PRIDANEJ (ESTETICKEJ) HODNOTY

Je zaujímavé, že sledovanie didaktického zámeru v rozprávke nemusí v rukách talentovaného autora ublížiť jej umeleckej hodnote (dôkaz – vyššie analyzovaná rozprávka J. Uličianskeho). Pravda, sú aj také rozprávkové príbehy, v ktorých je zámer vytvoriť typ zmysluplnej náučnej rozprávky explicitne deklarovaný a estetická zložka sa stáva len jeho „pridanou hodnotou“. V roku 2011 takýto typ textu predstavuje voľné pokračovanie rozprávania Petra Stoličného o dopravných značkách (prvá časť vyšla v roku 2010) **Rozprávky o dopravných značkách** (nedatované). Autor otvorene deklaruje pragmatický zámer: ľahko, hravo a zaujímavo oboznámiť deti s dopravnými značkami, ktoré sa nezmestili do prvej knihy. O pragmatizme ako priority svedčí jednak to, že kniha má podtitul *Poučné čítanie pre škôlkarov a školákov*, jednak aj to, že ministerstvom školstva je odporúčaná ako učebná pomôcka pre predškolákov a prvákov. Svet rozprávok zaľudnený zvieracími i rozprávkovými bytosťami, deťmi a čarovnými predmetmi sa stal základom celkom vtipného, miestami až napínaveho rozprávania o tom, ako dopadlo ich stretnutie s určitou dopravnou značkou. Autor pritom dômyselne využil a do paralely s ľudským svetom posunul reálne javy a zvyklosti zo života zvierat, pričom sujet rozprávky demonštruje funkciu konkrétnej dopravnej značky.

O poučenie čitateľa išlo aj Kataríne

Habovštiakovej v knihe **Krásna je naša reč. Rozprávky o slovenčine** (Karmelitánske nakladateľstvo). Základom príbehov sú kuriozity slovenského jazyka, príslovia, porekadlá, vybrané pravopisné, gramatické či lexikálne javy, nárečové a slangové varianty slov a pod., pričom sa autorka nebráni ani exkurziám do etymológie slov, do vývinu jazyka, resp. do histórie Slovanov a Slovákov. Sprostredkúva poznatky a usiluje sa stimulovať i vlastenecký rozmer detskej osobnosti. Naračná stereotypnosť, sujetová vykonštruovanosť a explicitný didaktizmus však spôsobujú, že estetický príznak textu čitateľ vníma ako málo ústrojny.

Každý rok vychádza množstvo rozprávok, v ktorých je didaktizmus výsledkom „kúzla nechceného“. Za všetky pripomeňme rozprávkový debut Janky Haluškovej **Kto býva s Barborkou** (Vydavateľstvo Pectus). Konvenčne spracovaný ošúchaný motív o spolužití ľudí s bytosťami, ktoré sú ich miniaturizovanými kópiami, objavenými dievčatkou jedného dňa v škatuli pod stolom, je rozprávačsky ťažkopádny, rozvláchny, so sklonom k idylickému sentimentu a didaxii. Autorka (a jej podobným) evidentne chýba nielen rozhľad o poetických kánonoch súčasnej kvalitnej detskej literatúry, ale aj potrebná miera talentu.

Skryté poučenie nájdeme v próze **Šuďo Klamár z Klamároviec a jeho šibalstva** (Tranoscius). Daniela Hroncová-Faklová tu prerozprávala veršovaný epos J. W. Goetheho Reineke Fuchs. Adaptáciu tejto satiry o falošnosti meštianskeho stavu vnímajú dospelí ako deprimujúci obraz pretvárký a demagogie vo svete ľudí; pre deti je tu najmä zaujímavý, bájkovo pôsobiaci zvierací príbeh, ktorého pôsobivosť výrazne degradovala jazyková, štylistická aj ortografická úroveň zliterárnenia látky,

priehľadne poznamenaná kalkovaním z nemčiny.

ROZPRÁVKA AKO KONCEPČNÝ CHAOS (žánrový a výrazový)

Veľký počet rozprávkových príbehov vydaných v roku 2011 z rozličných dôvodov nedosahuje ani štandardné hodnoty. Tak je to aj v novej rozprávkovej knihe Stanislava Bebjaka *Rozprávková kapsička* (Regent). Príbehy sú síce spracované zručne, ale akoby autor poskladal dokopy všetko, „čo dom dal“, a to bez ohľadu hoci aj na žáner. A tak pomedzi triviálne animované rozprávky so zvieracím hrdinom sa zapletie niekoľko poviedok zo života detí a knihu uzatvára opäť animovaná rozprávka. Problémom autora Rozprávkovej kapsičky je neobjavnosť nápadu, ťažkopádnosť narácie a koncepčný chaos.

Aj Anton Rákay v knihe *Kamaráti z hory pod Končistou* (Vyd. Maticе slovenskej) publikoval príbehy, ktoré bez systému spájajú prvky animovanej a biologickej rozprávky. Prispel tak do skupiny triviálnych rozprávok.

Folklorizované rozprávkové príbehy s environmentálnym aspektom sústredila do knihy *Princezná Magnólia* Erika Matonoková (Vyd. Cuper, bez vročenia). Viaceré inklinujú k žánru báje, mystifikujú pôvod javu. Napodobňovanie ľudovej rozprávky sa ani tu nezaobišlo bez sentimentality, resp. bez použitia motívov cudzích nášmu folklóru (napr. elfovia). Medzi rozprávkou a povestou sa pohybuje Peter Kubica v knihe *Javornícke rozprávky* (Magma). Celkovú amatérsku úroveň zvýrazňujú veršované vstupy do jednotlivých príbehov.

Pre príbehy Sibyly Mislovičovej zo života prvého *Sníčky zo zázračnej poduš-*

tičky (Matys) sa stala výslovnou pohromou voľba priameho rozprávača: vyjadrovanie je ťažkopádne, statické, nedarí sa ani len vtipnejšie imitovať detskú reč (na čom mnohí autori dnes stavajú čitateľskú príťažlivosť textu). Nadužené sú zdrobneniny, nie zriedkavé sú problémy s ortografiou, prechody z aktuálneho sveta hrdinu do fantastického pomocou zázračnej podušky sú neobjavné a bez hlbšieho zmyslu. Veršované pasáže sa asi stávajú v knihách pre malých čitateľov módou (nájdeme ich aj u Kubicu, Barčíka a inde). Ťažko si predstaviť, že by prváci čítali túto knihu dobrovoľne.

PUBLIKUJÚCE CELEBRITY A DETI – HRA NA ROZPRÁVKAROV?

V posledných rokoch sa na Slovensku rozmohla mánia, ktorú možno označiť ako „spisovateľstvo ako póza“: množia sa publikujúce celebrity (Z. Furková, Z. Studenková a i.) a publikujúce deti. Položme si však otázku: do akej miery je to skutočne literatúra?

Aj píšuce celebrity sa obracajú k rozprávke, ako to potvrdzuje Zdena Studenková rozprávaním o domácich zvieratách *Moji miláčikovia* (CD s hudbou B. Kostku, texty Martin Sarvaš, Ikar). Autentická skúsenosť autorky (aká vôbec nemusí byť na škodu rozprávke) skrýva zárodok celkom zaujímavých sújetov, ktorými sa konfrontuje svet ľudí a zvierat, miestami k deťom posúva aj rôzne zaujímavé informácie. Rozprávanie je však deskriptívne, miestami sentimentálne. Nadužené zdrobneniny, maznavé obraty k virtuálnemu detskému čitateľovi, pozérske demonštrovaný vzťah k zvieratám sú kontraproduktívne: pôsobia neúprimne, pre deti budú zrejším signálom dospelostnej nadržade-

nosti rozprávačky. Bolo potrebné postaviť sa k dieťaťu ako k partnerovi, zdisciplinovať naráciu, zhutniť a výrazne skrátiť texty – a azda z toho mohla vzniknúť celkom vydarená umelecko-náučná kniha pre predčitateľov.

Alena Chudíková zapadá do kontextu píšucich celebrit ako manželka Ladislava Chudíka, ktorý textom jej knihy **Majdalenka v záhrade** (Pro) dal na CD nosiči zvukovú podobu. Príbeh o Majdalenke, ktorá obhospodári zanedbanú záhradku a sama sa tak dostane z choroby, je zásluhou nudného didaktizujúceho podania svedectvom o absencii akejkolvek miery literárneho talentu autorky.

Popri celebritách sa „rozpublikovali“ aj tínedžeri. Ako staršia tínedžerka začala svoje fantastické romány publikovať aj Marja (Mária) Holeciová, ktorá minulého roku vydala dva posledné diely série **Mariotovi dediči** (*Prekliatie*, *Odhalenie*). Dievčine „dvadsiatničke“, študujúcej matematiku a už predsa len s určitými životnými skúsenosťami, nemožno uprieť zručnosť pri snovaní vcelku originálneho príbehu – navyše situovaného do paralelného sveta na Slovensku. Verme, že mieru svojho talentu potvrdí aj niečím iným, než len napínavou fantasy, aj keď so zaujímavým zapracovaním slovanskej mytológie.

Jednou z najusilovnejších publikujúcich tínedžerov je Stela Brix. Iba štrnásťročná dievčina má na konte už dobrodružnú trilógiu z roku 2010 (*Na kopci strašidiel*, *V hrobke bohov*, *Štôlne dvoch tvárí*), pričom počet strán od knihy ku knihe utešene narastá) a v roku 2011 vyšlo voľné pokračovanie tejto série **Nástrahy panského sídla** (Equilibria). Táto píšuca tínedžerka by napriek nespornému literárnemu talentu ešte mala predovšetkým veľa čítať a rozmýšľať, ak chce byť spisovateľkou. Zatiaľ ju mož-

no považovať len za píšuce dieťa, ktoré sa inšpirovalo príbehmi typu Troch pátračov a má tú smolu, že nie je obklopené dospelými, čo dokážu podporiť jej literárny talent inak, ako rovno publikovaním jej literárnych výtvorov. Ony totiž napriek počtu strán nesú neklamné svedectvá literárnej nezrelosti, akými sú: naivnosť niektorých zápletiiek i riešení, infantilita dospelých, slabá individualizácia postáv, priehtadné blufovanie, nešikovná motivovanosť viacerých sekvcencií deja, oslabená sujetová funkčnosť niektorých postáv a pod. Kvantita, žiaľ, neprerastá do kvality, dieťa, ktoré nemá ešte „nažité“ na solídnu literárnu výpoved, objektívne nemôže ponúknuť viac než prvoplánovú zábavu. Je škoda, že táto komerčná doba požiera talentované deti aj takýmto spôsobom.

Deti a tínedžeri, ktorí sa nám v ostatných rokoch „rozpísali“, však väčšinou uprednostňujú módný žáner súčasnosti – fantastiku. Platí to aj o prvom diele zamýšľanej trilógie (hic!) Xénie Faktorevej **Armandia a tajomné kľúče** (DAXE). Ide o eklektickú mixáž nevelmi invenčne využitých podnetov a motívov z Tolkiena, Pottera, Lewisa a ďalších fantastík. Narácia je dosť deskriptívna. Dievčina by zrejme mala predovšetkým veľa čítať (a nie iba fantasy!), veľa rozmýšľať a chodiť po svete s otvorenými očami a hlavou. Len takým spôsobom sa (za predpokladu, že má talent) vyhne tomu, aby sa z nej stala komerčná autorka poklesnutej napr. ženskej literatúry (akou je náš knižný trh zaplavený).

(Dokončenie v 3. čísle)

Radosť z údelu Za Vierou Kraicovou (1920 – 2012)

V nedeľu 29. apríla 2012 nad rámom skonala vo svojom ateliéri v Bratislave výrazná osobnosť slovenského výtvarného umenia 2. polovice 20. storočia – akademická maliarka Viera Kraicová. Je priam symbolické, že jej život sa zavŕšil v prostredí, v ktorom dlhé roky žila a pracovala a v ktorom utvorila rozhodujúcu časť svojho umeleckého diela.

Modranská rodáčka študovala maľbu na výtvarnom oddelení Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave v rokoch 1940 – 1944 a na Akadémii výtvarných umení v Prahe v rokoch 1945 – 1950. Po krátkom pôsobení na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave (bola asistentkou u profesora Jána Želibského) sa osamostatni-

la a venovala sa maľbe. Na konci 50. rokov spolu s Oľgou Bartošikovou, Jarmilou Čihánkovou a Tamarou Klimovou založili progresívnu *Skupinu 4*.

Jej výtvarný vývin je dôsledne kontinuálny, no jednako v ňom možno najmä z tematického a z vlastného výtvarného hľadiska rozoznať tri zreteľnejšie sa črtajúce obdobia. V prvom období stvárňovala predovšetkým svoje najbližšie okolie: tváre a postavy svojich blízkych, ako aj iných osobností a prostredie rodnej Modry a jej okolia s typickými vinohradmi a sadmi a inými prírodnými scenériami. V druhom, centrálnom období do jej výtvarného cítenia a prejavu výrazne vstupuje pocitová sféra človeka, intenzívne vnímajúceho svoj vlastný ži-

vot, ako aj život svojich blízných a potreba umeleckej výpovede práve o tejto sfére. Tento pocitový a citový svet výtvarníčka zobrazuje jemnými a vypracovanými líniami a neopakovateľnou farebnosťou. Táto farebnosť sa u nej napokon stáva dominantnou natoľko, že v treťom období tvorby v jej obrazoch prevažuje hra farieb, niekedy s jemným alebo priam tajomným náznakom postavy alebo postáv a predmetov, ktoré ich obklopujú. Výrazne to vidieť na jej čarovných takzvaných malých formách, ktorých časť je zhrnutá aj v osobitnej publikácii s názvom *Skutočná veľkosť*, s podtitulom *Malé formy Viery Kraicovej* (2005).

Výraznú súčasť výtvarného diela Viery Kraicovej predstavuje ilustračná činnosť v oblasti literatúry pre deti a mládež, prípadne v oblasti básnickej tvorby. O význame, ktorý pripisovala tejto orientácii vo svojej tvorbe, svedčí aj to, že sa jej venovala celoživotne: od polovice 50. rokov, keď vyšla Kukučínova zbierka poviedok s názvom *Do školy*, po prvé desaťročie 21. storočia, keď roku 2007 vyšla básnická zbierka Viery Prokešovej *Vanilka*. Šesťdesiate a sedemdesiate roky 20. storočia sú naplnené ilustrátorskou tvorbou v celom rade publikácií; spomenieme z nich také profilové básnické alebo prozaické diela, ako je slovenský preklad Babičky od Boženy Němcovej, *Sedmikráska* a *Chlapčekovo leto* od Márie Rázusovej-Martákovovej, slovenský preklad *Zlatovlásky* od Karla Jaromíra Erbena, *Išlo dievča po vodu* od Márie Ďuričko-

vej, slovenský preklad Ovídiových *Premien*, *Čakanka* od Ľudmily Podjavorinskej, *Braček a sestrička* od Márie Jančovej až po *Knihu rozprávok* od Milana Rúfusa. Pritom niektoré z uvedených kníh vyšli vo viacerých vydaniach.

Citlivý výber tematického zamerania výtvarného diela Viery Kraicovej a originálne a nenapodobiteľné tvarové a najmä farebné stvárnenie vybratých tém zabezpečuje tomuto dielu jedinečné miesto v pestrom obraze výtvarného diania na Slovensku v 2. polovici 20. storočia. V tomto obraze sa veľmi zreteľne vyníma jej nenapodobiteľná umelecká individualita. Za výsledky svojej umeleckej práce Viera Kraicová získala početné ocenenia a vyznamenania. Dôverná znalkyňa jej tvorby Katarína Bajcurová ju zhodnotila týmito slovami: „*V modernom slovenskom umení niet veľa tvorcov, ktorí s takou spontánnou bezprostrednosťou, každým ťahom a dotykom štetca vyjadrujú potešenie a radosť z tvorivého údelu ako maliarka Viera Kraicová.*“

A na záver vyznanie autorky o zdrojoch jej osobnosti a diela: „*Mala som šťastie, že som od maličky žila vo vyrovnanej rodine, kde mamina citovosť, otcova čínorodosť, knihy, hudba a blízkosť prírody zanechali veľký vplyv na to, čomu sa hovorí vnímanie sveta.*“

Ján Kačala

(Citáty sú z publikácie
Viera Kraicová, *Maliarske dielo*,
SNG 1996.)

Súčasná slovenská poézia pre deti a mládež

Literárnovedná a literárnokritická reflexia **poézie pre deti a mládež 90-tych rokov minulého storočia a začiatku 21. storočia** (Stanislavová, 2010a) označuje dve línie, ktoré kontinuálne nadväzujú na predošlé obdobie v detskej literatúre. Predovšetkým je to dominantná **jazykovo orientovaná poetika** reprezentovaná hrou, riekankovo ladenou lyrikou, formálnou i sématickou hrou s prírodnými a spoločenskými motívmi (Hevier, Moravčík, Rojček, Droppa). Druhú líniu tvorí **meditatívno-reflexívna lyrika**, zdôrazňujúca duchovný rozmer ľudského bytia, potrebu lásky, vzájomnej blízkosti, porozumenia, istoty (Rúfus). Do tejto situácie v poézii pre deti a mládež vstúpili v poslednom období svojimi zbierkami jednak erudovaní básnici, jednak nové tváre v poézii pre deti.

Aká je teda poézia pre deti a mládež posledných rokov? Pokračuje v predznačených trasách, alebo nachádza nové riešenia na ceste k čitateľovi? Po-

hľad na aktuálny stav v poézii pre deti a mládež začneme retrospektívou toho, čo sa objavilo na knižných pulkoch v roku 2011 (tieto tituly zatiaľ neboli literárnokriticky reflektované). Pozornosť nasmerujeme aj na poéziu publikovanú najmä v posledných piatich rokoch. Na základe konkrétnych tematických, kompozičných, veršových a jazykových charakteristík súčasnej poézie pre deti a mládež sa v závere pokúsime pomenovať trendy, ktorými sa aktuálne vyznačuje.

Rok 2011 priniesol niekoľko básnických zbierok pre deti a mládež pokračujúcich v dvoch predznačených líniiach (hevierovsko-moravčíkovej a rúfusovskej). **Daniel Hevier** vydal zbierku *Vianočná pošta* (vydavateľstvo TRIO Publishing), **Danuša Dragulová-Faktorová** vydala zbierky *Na chvoste šarkana* a *V rytme psíka bubeníka* (obe DAXE), **Gabriela Dittelová** *Knižku pod vankúš* (TRIO Publishing), **Ondrej Nagaj** *Veršíky o zvieratkách* (ADTEAM), **Hana Naglik** leporelo *Ježko a iné prskavky* (IRON LIBRI). Premiérovou sa v roku 2011 prezentoval **Janko Jančík** knihou *Deťom*

dúhy (Tranoscius), debutantka **Darina Okáliová-Komlóssyová** *Vtáčím orchestrom* (DAXE). Debutovala aj herečka **Zita Furková** vydáním zbierky *Básničky spod perinky* (Milky lips).

Po čerstvých stopách hravej (hevirovsko-moravčíkovskej) poetiky **Gabriela Dittelová** ponúka v *Knižke pod vankúš* riekankový typ poézie určený predškólakom a prvočitateľom. Ako naznačuje názov, básne sú ladebné okolo témy noci, spania, nočného snívania. Týka sa to najmä úvodných básní (*Pani Noc, Uspávanka pre baránka, Mačiatka*) a záverečných básní (*Roztopašná posteľ, Básnička na dobrú noc (aj pre roztopašnú posteľ)*). Autorka spracúva aj blízke motívy, napr. detský strach z tmy, choroba a ležanie v posteli, hviezdy na oblohe, podvečerná únava. Z hľadiska veršovej stavby jej však občas chýba invencia, prekvapivosť, dôslednosť pri výbere slov. Dôkazom je vysoká prediktabilita a konvenčnosť rýmových dvojíc (*asi – vlasy, iba – chýbať, nezbedník – ako nik*), nedotiahnutý rytmus v básňach, ktoré si to vzhľadom na predznačený žáner priam vyžadujú (*Uspávanka pre baránka*). Pre tvorbu Gabriely Dittelovej je príznačné, že si pri výbere slov do rýmových dvojíc vypomáha tzv. expletívami, výplnkovými, parazitnými výrazmi (vari, teda, veru), ktoré majú minimálny vplyv na sémantiku básne (*Bruško trávi, tak veru, / mamičkinu večeru. alebo S plným bruškom nič sa nedá, / oddychujú trochu teda.*).

Aj v spôsobe poňatia témy býva Dittelová občas konvenčná (napr. v básni *Sova* je znova a tradične podaná túžba sovy zmúdiť v škole). Tento jav je v jej tvorbe dlhodobejší, na porovnanie stačí spomenúť *Štrbavú knižku*

(Perfekt, 2008), v ktorej sa konvenčne pripodobňuje zmizík ku kúzelníkovi alebo si autorka osvojuje učiteľské hodnotiace ironické slová (zabudnúť si hlavu = zábudlivec, poškodené listy v knihe = šalát). Potešiteľné je, že oproti predošlej Dittelovej tvorbe je v najnovšej zbierke didaktizmus na ústupe; autorka necháva priestor viac opisovaniu ako hodnoteniu, neskĺzava do poučania a pranierovania. Na škodu je, že naďalej sa tu čitateľ stretáva s narušeniami plynulosti textu, napr. so schematickým oslovením čitateľa vždy na miestach, kde sa to hodí rýmu, a tak napríklad slovné spojenie *milí moji* často nachádza uplatnenie v rýmovej dvojici so slovesom v 3. osobe singuláru (*Predstavte si, milí moji, / to mača sa v noci bojí.*). Takéto vsuvky možno považovať za strojenú sociatívnosť výrazu, apel na adresáta bez ozajstného apelu. Celkovo možno o Dittelovej tvorbe povedať, že sa nijako nevymyká z rámca priemernej veršotvorby a že inovatívne postupy zatiaľ neponúkla.

BOLI SME TU. (J + A)

Približne rovnakého adresáta ako Dittelová majú aj zbierky ďalšej debutantky v poézii pre deti v prvom desaťročí 21. storočia **Anity Tešovičovej** (*Bola Mica u holiča? (a iné vážne otázky)*, 2005; *Školská brána otvorená*, 2008, obe Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov). Hoci ide o predstaviteľku staršej generácie, jej tvorbu treba hodnotiť pozitívnejšie ako u Dittelovej. Je invenčnejšia v spracúvaní témy (napr. slimák v básni nenesí dom, ale chatku, ľudový motív „*varila myšička kašičku*“ sa v básni aktualizuje v inom kontexte, ementál

sa pobije, preto je samá diera), tvo-
rivejšie manipuluje s jazykom básne
(v oveľa väčšej miere pracuje so zvukovou stránkou básní, kumuluje podobné hlásky a pod.). Niektoré básne sú vtipne pointované, pričom pointa spočíva v detskom videní sveta, vo veciach, ktoré zaujmú dieťa – objaviteľa. Jazyk jej básní sa približuje detskej reči (autorka napríklad vo verši funkčne opakuje sloveso, aby zdôraznila trvanie deja), je veselší, radostnejší, čitateľ sa najmä krátkymi básňami pobaví. Aj keď z hľadiska rytmu cítiť v riekankovo ladených básňach občas nesúlady, predsa je to vyvážené vtipom a pozitívnym ladením básní. Zábavnú hru s tvarmi slov a ich významom reprezentuje báseň *Chichotance* – *vy-mýšľance* (zo zbierky *Bola Mica u hoľiča?*):

Našlo jedno motovidlo
deravidlé loptovidlo.

Vytrestilo očalindá:
Loptovidlo fučalinda!

Keď chcem hrať s ním futbalídu,
musím si nájsť pumpalídu!

Ešte bližšie k dieťaťu predškolského a na začiatku mladšieho školského veku sa dostala **Jana Šimulčíková**. V zbierke *Už dočiahnem na kľučku* (Buvik, 2008) sa prezentuje citlivou, milou poetikou približujúcou životnú etapu otvárania tajomných dvierok nového poznávania. Dieťa je v jej básňach aktérom situácií, v ktorých smie naplno využiť nadobudnuté schopnosti (upokojí plačúceho súrodenca, pomôže s obliekaním). Šimulčíková udalosti zo života spracúva slovníkom dieťaťa, ktoré zažíva radostný pocit zo zvládania maličkých, pre dospeláka

samozrejmych úloh (zapínanie gombíkov, viazanie šnúrok). Svet básní je metaforický, s vtipnou a údernou pointou. Šimulčíková si dokáže zvoliť ideálnu východiskovú situáciu, aby vzá-pätí nastolila súlad a porozumenie. Jej básnický idiolekt dobre reprezentuje báseň *Slzy*:

Vypadla slzička
z pravého očička.
Neuteká po líčku,
ešte si počká
na druhú slzičku
z ľavého očka.

Obe slzy spolu
gúľajú sa dolu.
Štekliá plačku na nose.
A zrazu sa chichoce.

Uvedená báseň je vhodnou ukážkou čistoty básnického jazyka, ktorej v súčasnej poézii je akosi pomenej. Všimnime si dobrý výber slov a presvedčivosť vykreslenia situácie. Z pravého očka vypadne slzička. Jedna slzička však ešte nemusí znamenať plač. Preto si slzička počká aj na druhú z ľavého očka. Dve slzičky sú spolu, môžu sa rozkotúľať po lícach. Plač je realitou. Lenže prvé slzičky na tvári štekliá, to vie každé dieťa. Preto sa plač mení na smiech. Zlé je zabudnuté, hra môže pokračovať. Z veršov nič nevytráča, žiadna „slovná vata“, každé slovo je uvážlivo umiestnené.

Šimulčíková je v básnickej skratke presvedčivá už dlhodobo. Stačí jej málo slov, aby vykúzlila ten najkrajší ľudský pocit. Láskyplne sa jej invencia uplatňuje v básni *Pred spaním* (zo zbierky *Veselý telefón*, Mladé letá, 2004), na ktorú nepriamo v zbierke *Už dočiahnem na kľučku* nadväzuje báseň *Mráz*:

VIERA KRAICOVÁ / M. Rázusová-Martáková: Sedmíkráska

Pred spaním

Túlia sa tulene.
Stále sú studené.
Pritúl' ma, mamička,
si moje kúrenie.

Mráz

Mráz je, zima.
Ocko, skry ma.

ROZPAKY NAD POÉZIOU

Rok 2011 priniesol aj dve básnické zbierky od **Danuše Dragulovej-Faktorovej**. V *rytme psíka bubeníka* (DA-XE) je zbierka piesňových textov, ktoré sú zároveň zhudobnené a opatre-

né notovým zápisom. Jednotlivé texty spája spoločný adresát (mladší škôľák). Texty sú preto tematicky ladené okolo školy a školských povinností, no i prázdnin, detských hier, alebo si autorka vypomáha svetom prírody, zvierat a rastlín. Veršovú stavbu z hľadiska rytmu i rýmu má autorka zvládnutú na solídnej úrovni, jej básňam (piesňam) však chýba výraznejšia myšlienka. Zvyčajne sa autorka pridrža svojich osvedčených postupov prezentovaných v skorších básňach pre deti a rozvíja poetiku formálnej hry so slovom. Ukážkou slovnej ekvilibristiky sú básne *Raz, dva, tri* (v strofách sa postupne objavajú slová z názvu vnútri iných slov s iným významom, napr.

vraziť, odvaha, strihanie) alebo *Vodník a sto turistov*, kde sa zhluk hlások sto nachádza šesťkrát v ôsmich veršoch (*s tou udičkou zlatistou*). Ako sa však ukazuje, tento prístup má výrazné limity smerom k odhaľovaniu hlbších významov prezentovaných tém. Ide iba o hru pre hru samotnú. Dôkazom môže byť neinvenčné využitie rovnakého zoskupenia hlások v prvej strofe básne *Čo nás učí mať*:

Keď je prísna, má nás rada
starostlivá dobrá *mať*.
Učí mňa i *Maťa*, Rada
žiť len čestne, neklamať.

Priamočiarosť, akou sa autorka prezentuje, jej berie krídla pri obohacovaní sveta čitateľa obraznosťou, fantazírovaním, detským videním vecí. Básne vymenúvajú redukovanú detskú skúsenosť bez účasti dieťaťa, podsúvajú mu názor. Za učiteľsky nevhodný pre túto vekovú kategóriu možno preto považovať vylúhovaný svet školy, ktorý autorka predstavuje v básňach *Spolu*, *Neviem*, *preto nepoviem* (škola je miestom, z ktorého treba po zvonení upaľovať preč, nanajvýš sa možno tešiť na desiatu alebo stretnutie s frajerkou). Zbierka obsahuje aj triviálne texty s nulovou výpovednou hodnotou (*Cvičíme s pesničkou*) a silným didaktizmom (*Pieseň pre Elka*). O druhej zbierke vydanej v roku 2011 (*Na chvoste šarkana*, DAXE) bude reč neskôr (poetika sa v nej zásadne nemení). Teraz postačí iba zmienka o tom, že už dávno nezaznamenala slovenská poézia knihu pre deti s takým mizerným dizajnom a typografickou úpravou.

D. Dragulová-Faktorová vo svojej tvorbe naďalej oživuje poetiku, akou sa pred desaťročiami prezentoval Šte-

fan Moravčík. Treba však konštatovať, že kombinatorické možnosti jazyka sú síce neobmedzené, no nemusia zákonite byť prospešné pri vytváraní myšlienkových celkov s výraznejším, sémanticky zaujímavým obsahom. Hra je v tejto línii poetiky neproduktívna, stereotypná, silená, je cieľom autorského snaženia, nie prostriedkom na odhaľovanie hlbších významov.

Medzi debutantov v detskej poézii rok 2011 zaradil **Hanu Naglik**, vlastným menom Silvestra Lavríka. Leporelo *Ježko a iné prskavky* (IRON LIBRI) je výtvarne príťažlivé, no textovo to významný počin nie je. Naglik sa tu autorsky predstavuje v novej situácii a treba povedať, že neúspešne. Téma je zvyčajne nastolená v prvom verši básne (*Ježko stretol kocúrika. Ježko dostal kopačky. Ježko trpne v saune. Ježko má rád rozprávky. Ježko sadol na bicykel. a iné*), čo by zvolenému žánru leporela ešte mohlo vyhovovať. Problematické je to s koherenciou básnickej výpovede; krátke štvorveršové a šesťveršové útvary sú rozhárané v téme i v lexike, jednotlivé motívy sa vo veršoch spochybňujú a navzájom popierajú, sú nedotiahnuté (*Ježko má rád rozprávky. / Len mu nejde do hlávky, / prečo žiadnu fešandu, / aspoň raz a pre srandu, / nedostane za ženu / prostý ježko z terénu.*). Básňam chýba pointa, respektíve ju Naglik básni odoprie (*Ježko dostal kopačky. / Lenže loptu žiadnu. / Dostal ich od druháčky. / Aj mu pekne sadnú.*). Slovník básní nie je primeraný veku, akoby leporelo bolo určené niekomu odrastenejšiemu (*Ježko stretol kocúrika. / Na drzovku mu hneď tyká. / Keby dal reč s cicou dákou, / odpadol by od rozpakov.*). Súčasná slovenská poézia Hanu Naglik v takomto podaní ožlie.

V línii poetiky jazykovej hry v roku 2011 debutovali aj **Zita Furková** a **Darina Okáľiová-Komlóssyová**, no ničím neupútali. (Podobne možno hodnotiť aj debuty Kvety Daškovej, Pauly Sabolovej či Mariána Hatalu z posledných rokov. Ukazuje sa, že hoci v prípade posledných troch menovaných ide o skúsených prozaických tvorcov pre deti alebo spisovateľov pre dospelých, poézia pre deti si vyžaduje iné autorské prístupy.)

HALÓ! JE TU NIEKTO?

Zdá sa, že ešte stále si slovenská poézia v jazykovo-hravej línii musí vystačiť známymi menami. **Štefan Moravčík** (*Abeceda spať mi nedá*, Matica slovenská, 2010) i **Ondrej Nagaj** (*Čo slniečko videlo*, Knižné centrum, 2008; *Zarecituj si básničku*, Knižné centrum, 2010; *Veršičky o zvieratkách*, ADTEAM, 2011) naďalej predstavujú svoj koncept remeselne zvládnutej básne pre deti (Moravčík svojskými zbraňami, Nagaj riekankovým podloží), no za objavné veršovanie to už pokladať nemožno. Verše štandardnej kvality v poslednom období prezentovali aj Ján Čápka, Milan Kendra, Pavol Štefánik či Jaroslav Rezník.

Výraznejšie sa v detskej poézii posledného obdobia pripomenuli autori najstaršej generácie, **Ján Navrátil** (Maličká básnička, Buvik, 2007) a **Boris Droppa** (Sovie múdroslovie, DAXE, 2007). Detský čitateľ a poslucháč dostáva v zbierkach príležitosť vnímať detaily okolitého sveta cez lyrické a farbisté zobrazovanie známych i nových vecí a udalostí. Básne sú sémanticky homogénne, motívy spriadané do rýmovaného celku sa vyznačujú precíznou veršovou technikou.

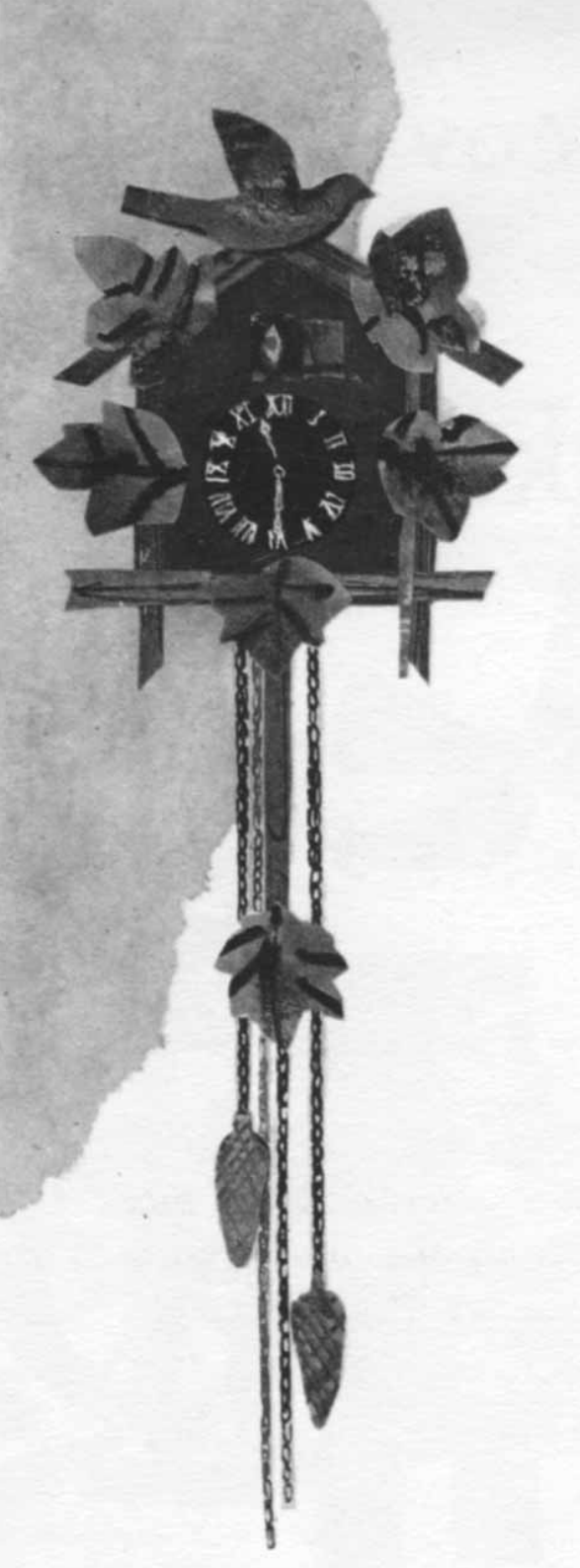
Básne majú zvyčajne viacero významových línii, je len na adresátovi, aby ich postupne odkrýval. Hra sa od autora básne presúva na adresáta, dieťa sa jej môže zúčastniť. Ukážkovo je to v básni Jána Navrátila:

LETNÝ DEŇ

Vedľa
člnka
žblnká
vlnka:
Skočte, deti,
dole z člnka.

Ja sa budem člnkovať
a vy zasa vlnkovať.

V rámci poetickej hry s jazykom sa nonsensu nevzdal **František Rojček** a ponúkol humorne ladené a rytmicky precízne básne, ktorým nechýba kvalitný nápad a prekvapivé vyústenie. Zbierka *Torta z piesku* (NONA, 2009) dokazuje, že „*invenčne vstúpiť možno aj do oblastí, ktoré sa zdajú byť z hľadiska tvorivých možností už bez prekvapení*“ (Stanislavová, 2010b, s. 12). **Rojček pracuje s jazykom na vysokej úrovni**; metaforickosť je podporená obratnosťou vo výbere slov. Využíva osvedčené postupy v detskej poézii: anaforu (báseň *Vraj*), aliteráciu (*Skratka*), funkčné opakovanie (*Básnická prednáška*), paronomáziu i kalamúr, no s pridanou hodnotou: všetko sa to deje s ľahkosťou svedčiacou o mimoriadnom cite pre verš a lexiku. **Dokáže gradovať navodenú situáciu, hravo vyťažiť vtip, čím zaujme nielen detského čitateľa, ale aj dospelého.** Funkčne využíva napr. sémantický kontrast a lexikálne a syntaktické opakovanie ako súčasť svojej nonsensovo-hravej poetiky:

VIERA KRAICOVÁ / M. Jančová: Braček a sestrička

FANTÓM

Raz je pilot
a raz pekáč,
raz je chorý
a raz lekár.
Raz je Dušan
a raz Emil,
raz je krikľúň
a raz nemý.
Raz je černochoch
a raz biely,
raz poslúcha
a raz velí.
Raz je verný
a raz zradca,
raz je šašo
a raz vládca.
Raz je mudrc
a raz hlúpy,
raz je šerif
a raz lúpi.
Raz je obeť
a raz strelec,
ale inak –
je to herec!

Podobnou poetikou sa prezentuje aj **Valentín Šefčík**. Jeho tretia zbierka *Basta fidi* (Vydavateľstvo Q111, 2010) je zmesou kratších a dlhších epických útvarov s vtipnou pointou, kde dostáva priestor radostné a hravé pozorovanie sveta očami dospelého i dieťaťa (vydarenejšie sú kratšie útvary, dlhšie trpia verbalizmom). Osobitejšie a výrazovo intenzívnejšie sa však predstavil v zbierke *Kamienky pri ceste* (Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007), v ktorej predkladá lyrické obrazy symbiózy človeka a prírody (*V každom z nás je trocha dažďa. / Prší z našich očí*), staby modely na pochopenie sveta cez kategórie času, krásy, lásky, porozumenia, jednoty. Šefčíkov talent precízne vystavať verš sa práve v tej-

to zbierke spája so schopnosťou citlivo vykúzliti naliehavú emóciu, pričom sa nevyhýba ani recepcne náročnejším témam. Vzhľadom na imaginatívnosť veršov z *Kamienkov pri ceste* je trochu škoda, že v poslednej zbierke ďalej nerozvíjal poetiku jemnej, meditatívnej a reflexívnej lyriky, ktorá by znamenala závan čerstvých vánkov v (už takmer) odviazatých témach a ich spracovániach. Napriek tomuto návratu ku konvenčnejšej poetike ostáva Valentín Šefčík jedným z najvýraznejších zjavov mladej (a či už strednej?) generácie básnikov pre deti.

Z dvojdomých autorov svojou senzualistickou poetikou zaujala **Jana Bodnárová**. Jej *Koníky v cvale* (Perfekt, 2009) sú hrou slov a obrazov, pričom textové miniatúry zaujmú osobitým zmyslom pre citlivú deskripciu a nápaditou výtvarnosťou. Bodnárová siaha po voľnejšom verši, nekladie dôraz na pevnú rytmickú štruktúru, ale viac sa snaží vyťažiť z modifikácií klúčovej témy (koník jarmočný, drevený, cirkusový, lúčny, no i koník šťastia, spánku). Minimalizmus vo výraze vytvára priestor na tvorivé spolupracovanie vnímavého čitateľa:

Drevený koník

Som hojdačí koník.
Chvíľu idem sem
a chvíľu zas tam.

Sadni si na mňa,
divo ťa rozhojdam.

Bodnárovej básnický počín je hmatateľným dôkazom toho, ako možno inovovať žáner, a pritom nezľaviť z asociatívnosti, hravosti, imaginatívnosti potrebnej pre básnickú výpoveď.

V poézii pre dospievajúcich čitateľov, ktorá je dlhodobo zo strany bás-

nikov bez povšimnutia, zaujala kniha **Kamila Peteraja** *Čo sa šeptá dievčatám* (Ikar, 2007). Zbierka zaujme kvalitou textu i dizajnu (výtvarnú stránku tvoria Peterajove digitálne fotografie z cyklu *Alabastrová Lady*). Peteraj ako skúsený textár predstavuje svoje skúsenosťou overené videnie lásky vo všetkých jej fázach – od počiatočného očarenia až po trpké sklamanie, rozčarovanie a vytriezvenie. Viaceré básne majú charakter piesňových textov (funkčné opakovanie verša alebo jeho časti, refrény, zvýšená „zvukovosť“ verša).

MEDITATÍVNO-REFLEXÍVNA LYRIKA (RÚFUSOVSKÉHO TYPU)

Vážnejšie polohy veršov pre deti a mládež v posledných rokoch trpia marginálnym záujmom zo strany kvalitnejších básnikov. Poézia pre deti v tejto oblasti takmer nejestvuje, ak teda nerátame početné amatérske pokusy vtláčať deťom duchovné hodnoty cez triviálnu, nenápaditú a didaktizujúcu poéziu. Táto poetická línia naráža na „*dvojaké obmedzenie: evidentnú utilitárnosť alebo absenciu zvnútornenej duchovnosti bez patetickej pózy*“ (Stanislavová, 2010a, s. 50).

Od roku 2008, v ktorom publikoval svoju zbierku (*Anjeličku, môj strážničku*, Buvik) **Milan Rúfus**, ostala hladina vôd duchovnej poézie dlhšie nerozčerená. Až v roku 2010 predstavil svoju knihu *Kresbička drobná navždy visí v ráme* (Factum bonum) **Teodor Križka**. Ponúka v nej recepcne náročnejšiu duchovnú lyriku, v ktorej vyzdvihuje ľudskú pokoru vo vzťahu k Bohu a človeku, jeho práci, starostiam i drobným potešeniam tradičného sveta. Inšpirá-

ciou na tvorbu básní s touto tematikou sú maľby na skle s folklórnym motívom. Križka síce predstavuje pokojný svet a pripomína hodnoty, ktoré súčasný svet nemá v diári, predsa len sa občas neubráni patetickosti či komplikovanosti výrazu.

Druhá spomínaná tendencia a zároveň obmedzenie v duchovnej lyrike, utilitárnosť, sprevádza knižný debut **Janka Jančíka** *Deťom dúhy* (Tranoscius, 2011). Ide o časopisecky uverejňovaného autora, ktorý sa pokúsil poetikou priblížiť Milanovi Rúfsovi, no jeho modlitbičky sú schematické a básničky rozvláčne, didaktizujúce, málo úderné, s množstvom klišé a problémom s rytmom a rýmom, časťou inverziou. V básňach je zvuková stránka potlačená, no sémantika nie je ničím ozvláštnená.

EŠTE SA CHVÍLU POHEVIERAJME...

V roku 2011 sa knižnej podoby dočkala zbierka epístol **Daniela Heviera** *Vianočná pošta* (TRIO Publishing). Z hľadiska kompozície a žánru ide o tri listy, ktoré sú písané ako epické básnické útvary s výlučne striedavým rýmom. Východiskovým bodom jednotlivých listov je konflikt súčasného materialistického sveta, zosobneného v povrchnom vnímaní Vianoc ako času hmotných dobier pre deti, a sveta duchovného, ktorý je reprezentovaný biblickým príbehom narodenia Ježiša Krista.

V prvom liste básnik dostane na Vianoce pero, a tak sa odhodlá napísať deťom. Začína bilancovaním toho, po čom všetkom túžil ako dieťa, a končí tým, že to všetko sú iba veci. Zároveň však rozlišuje veci a darčekom:

Veci sú iba predmety
veci sú iba veci
No darčekom sú pre deti
Túžime po nich všetci

Druhý list je tvorený dvoma líniami; prvá je biblická, Hevier v nej básnicko podáva Ježišovo narodenie. Druhú líniu tvoria exkurzy a komentáre k pasážam z biblického príbehu:

Muž Jozef ženie osliatko
vôkol tma cudzia ničia
Mária čaká dieťaťko
a nikde pôrodnica

Pred dvoma tisíc rokmi
keď sa to celé stalo
bol náš svet predpotopný
nič také nebyvalo

Daniel Hevier venuje veľkú pozornosť okamihu, keď sa rodičia i pastieri dozvedajú (alebo intuitívne vycítia), že nejde o obyčajné dieťa, ktoré prichádza na svet z vôle človeka, ale že to Dieťa prišlo ako dar z Božej vôle (všimnime si aj predošlé zámerné rozlišovanie medzi vecami a darčekom v prvom liste). Preukázateľne o tom svedčí záverečné štvorveršie druhého listu:

Uprostred všetkých darčekom
ktorými izba praská
Boh podelil sa s človekom
o darček menom Láska

V treťom liste znechutený básnik opúšťa svet matérie a bezduchej gýčovitosti Vianoc, aby vzápätí na potulkách okolím narazil na chlapča, ktoré symbolizuje Božie Dieťa a ktoré mu pripomína skutočnú podstatu ľudskej existencie. Básnik sa ako dieťa súčasného sveta stretáva s jediným Dieťa-

tom pre tento svet, ktoré môže ešte zvrátiť osud jednotlivca:

Teraz som bol ja dojatý
prišlo mi ľúto seba
Chlapček ma schoval v objatí
aby som sa viac nebál

Hevier v poslednej zbierke doplnil repertoár svojej tvorby o ďalší cenný príspevok; doposiaľ preferovaná jazykovo-hravá poetika bola nahradená poéziou naďalej recepcne prístupnou, no interpretačne vážnejšou. Nebyť Hevierovho knižného vydania už skôr v Slovenskom rozhlase prezentovaných básní – epištol, slovenská poézia pre deti by v roku 2011 nezaznamenala žiaden výrazný počín.

Pri hodnotení súčasnej poézie nemožno obísť ešte jednu novinku: prílohou *Vianočnej pošty* i *Knižky pod vankúš*, vydaných vo vydavateľstve TRIO Publishing, sú príručky *Čítame s porozumením*, ktorých autorkou je **Timotea Vráblová**. Ponúka v nich fundovaný návod na zážitkové čítanie a počúvanie poézie. Ak by sa naznačených postupov a stratégií pridržovali učitelia, knihovníci a ďalší, ktorí sprostredkujú deťom poéziu (napríklad aj rodičia), z čítania poézie by sa stal skutočný zážitok a deťom by sa otvoril v celej kráse a prirodzenosti jazyk básní. Ostáva nám veriť, že príručka bude sprevádzať aj ďalšie knihy.

(V porovnaní s príručkami T. Vráblovej sa zbierka **D. Dragulovej-Faktorovej** *Na chvoste šarkana* doplnená úlohami pre čitateľa nedá hodnotiť inak ako urážlivé degradovanie poézie na číročné školské poznávanie bez hlbšieho rozmeru, bez opory v interpretácii básnického textu. Napr. pri básni *Nes sen (Tíško, zľahka letí sninka / za tým, kto tu práve spinká.*

VIERA KRAICOVÁ /
M. Rázusová-Martáková: Chlapčekovo leto

// Nesie sníček k jeho spánku, / krehký ako uspávanku. // Nes sen, Sninka, zvečera! / Nieкто ťa už vyzerá...) je obrázok (ani nie ilustrácia!) postele s vankúšom a perinou a pri ňom úloha pre čitateľa: *Je viac pásikov na vankúši alebo na paplóné?*

ČO POTEŠILO A ČO SKLAMALO V POÉZII PRE DETI A MLÁDEŽ (TRENDY A VÍZIE)

Potešiteľné je, že je na Slovensku stále publikačne aktívna generácia najstarších básnikov, ktorá podáva štandardné výkony (Navrátil, Rezník, Tešovičová) a neguje tak nie celkom pozitívny vplyv prevažne časopisecky uverejňovaných veršovaniek na literárny vkus detí. No jedným dychom

treba vysloviť aj sklamanie nad faktom, že dobrých mladých básnikov pre deti akosi stále nepribúda (explózia prozaikov rozličnej kvality každým rokom so sebou prinesie i závan novosti a aspoň občas aj talent, v poézii to tak už roky nie je, ešteže sa tu zjavil Valentín Šefčík so svojimi lyrickými momentkami).

Príjemným prekvapením je posun princípu hravej poézie Daniela Heviera do reflexívnejších polôh a nonsensové vlajkonosičstvo v poézii Františka Rojčka. Blízko k dieťaťu sa jemnou, citlivou, a pritom hravou poetikou dostala Jana Šimulčíková.

Sklamaním je absencia výraznejších žánrových variácií a modifikácií, ako i nových tém (najväčšou inovátkou sa tu ukazuje Jana Bodnárová). Sklamaním je tiež výrazová fádnosť a plochá priamočiarosť Danuše Dragulovej-Faktorovej, ktorá bola pred desaťročím považovaná za príslub do budúcnosti.

A aké sú všeobecné ohrozenia dnešnej poézie? Kvalita básnickej tvorby pre deti je závislá od nájdania optimálnej témy až po dôsledné vystavanie útvaru z tých slov, ktoré majú potenciál rozohrávať hru zvukov (segmenty básne i suprasegmenty: rytmus, rým), významov (sémantická zaťaženosť slov) a tvarov (básnik nedá do básne ktorékoľvek slovo, výber je dlhodobý proces). **Redundancia** je v poézii príťažou. Ako redundantné treba hodnotiť nefunkčné opakovanie toho istého slova v básni, nadužívanie odťažitých motívov, ktoré neprispievajú k dominantnej významovej línii básne, strojenú sociatívnu výrazu. Slovenskej poézii pre deti hrozí cez niektorých autorov nadužívanie slov, **verbalizmus**, domnelá jazyková ekvilibristika bez výraznejšieho obsahu

výpovede. Protipólom sú básne, ktoré nechávajú dieťa rozmyšľať, dávajú mu priestor podieľať sa na interpretovaní vlastných emócií, pocitov, skúseností (dobrá báseň má byť prostriedkom nielen recepcie, ale aj interpretácie; pozri aj Kopál, 1995). Oceniť treba naopak schopnosť dobrých autorov precízne vyjadriť autorský zámer prostredníctvom nenásilnej, imaginatívnej lexiky, vystavať viacero línii textu.

Hra pre hru je v poézii prežitkom, poézia, ak má prehovoriť do života dieťaťa, mala by apelovať na rozum a cit súčasne. Poézia (založená na princípe hry i duchovná lyrika) by sa mala vyhýbať **utilitarizmu**, okamžitému prospechu z recipovania básnického textu, nepripustiť poučanie. Poézia sa nesmie stať nástrojom bezduchého rekapitulovania sveta s pranievaním negatívnych stránok, vekovo neprimeraným ironizovaním a filozofovaním. Kvalitná poézia pre deti (nehovoríme nič nové) má byť poéziou aj pre dospelých.

Literatúra:

- KOPÁL, Ján: Poézia pre deti (v interpretácii a recepcii). Nitra: Vysoká škola pedagogická, 1995.
- MAGALOVÁ, Gabriela: V uzavretom kruhu. Tvorivé postupy v diele Štefana Moravčíka. Bibiana, 2009, XVI., č. 4, s. 56 – 62.
- STANISLAVOVÁ, Zuzana: Vývinové pulzovanie poézie pre deti a mládež. In: Stanislavová, Z. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960. Bratislava: LIC, 2010a, s. 35 – 55.
- STANISLAVOVÁ, Zuzana: Ostrovčeky umenia. Bibiana, 2010b, XVII., č. 1, s. 1 – 15.

francisco hinojosa

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden príbeh, ktorý si rozprával celý svet

*Posolstvo Národnej
sekcie IBBY v Mexiku*

*k Medzinárodnému dňu
detskej knihy 2012*

Vlastne to nebol len jeden príbeh. Bolo to mnoho príbehov a tieto príbehy začali naplňovať svet rozprávkami o neposlušných dievčatkách a príťažlivých vlkoch, sklených pantofliach a šialene zaľúbených princoch, o dôvtipných mačkách, cínových vojačikoch a o láskavých obroch a továrňach na čokoládu. Tieto rozprávky naplnili svet slovami, správami, predstavami a nezvyčajnými, pozoruhodnými postavami. Vyzývali svet k tomu, aby sa smial, aby sa pobavil a aby spolunažíval. Dávali mu zmysel. A odvtedy sa tieto rozprávky stále a ďalej rozmnožujú a tisíce a jeden raz nám opakujú svoje „Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden príbeh, ktorý si rozprával celý svet...”

Keď príbehy čítame, rozprávame alebo ich počúvame, precvičujeme si predstavivosť, takmer ako keby si predstavivosť bolo treba neustále trénovať, aby sme si ju udržali vo forme. Jedného dňa (a určite o tom nebudeme mať ani len potuchy) sa jeden z týchto príbehov vráti do našich životov a ponúkne nám vynaliezavé riešenia problémov, na ktoré cestou životom narážame.

Keď príbehy čítame alebo rozprávame nahlas, alebo ich počúvame, nad-

väzujeme pritom aj na starodávny rituál, ktorý hrá v dejinách civilizácie významnú rolu: je to vytváranie spoločnosti. Kultúry, dávne doby a generácie nachádzajú v týchto príbehoch spoločnú reč a dávajú nám tak najavo, že všetci sme na tej istej lodi – Japonci, Nemci i Mexičania; tí, ktorí žili v sedemnástom storočí i my, čo žijeme dnes a čítame si svoje príbehy na internete; starí rodičia, rodičia i deti. Príbehy naplňujú všetky ľudské bytosti rovnako, pretože – i napriek tomu, že každý človek je celkom iný – hlboko vo vnútri sme protagonistami týchto príbehov my všetci.

Na rozdiel od živých organizmov, ktoré sa rodia, reprodukujú a nakoniec umierajú, príbehy prekypujúce plodnosťou môžu byť nesmrteľné. Platí to najmä na tie príbehy ľudovej tradície, ktoré sa dokážu prispôbiť kontextu a pomerom, v ktorých sa rozprávajú a prepisujú. Sú to príbehy, ktorých spoluautormi sa pri ich reprodukovaní alebo počúvaní stávame aj my sami.

A kde bolo, tam bolo, bola raz aj jedna krajina plná mýtov, príbehov a legiend, ktoré sa po celé stáročia odovzdávali z generácie na generáciu,

z úst do úst, a tlmočili svoje predstavy o stvorení, rozprávali svoje dejiny, delili sa o svoje kultúrne bohatstvo, podnecovali zvedavosť a na tvárach vyvolávali úsmevy. Bola to tiež krajina, v ktorej len veľmi málo ľudí malo prístup ku knihám. Avšak aj táto história sa už začala meniť. Dnes sa už aj v mojej vlasti, v Mexiku, príbehy dostávajú i do tých vzdialenejších kútov. A ako si tieto príbehy nachádzajú ďal-

ších a ďalších čitateľov, naplňajú svoje poslanie pri vytváraní spoločenstva, vytváraní rodiny a pri vytváraní jednotlivcov, ktorí tak azda raz skôr nájdu svoje šťastie.

***Autorom plagátu je
ilustrátor Juan Gedovius
Prel. Peter Gomolčák***

***Dni detskej knihy 2012
v Poprade***

Vedel som, že sa so spolužiakom Mikulášom Argalácsom stretnem, no nepredpokladal som, že ho uvidím vo funkcii sprievodcu po Spišskej Sobote. Po návšteve Kostola sv. Juraja z 13. storočia s piatimi gotickými oltármi, z ktorých hlavný krídlový oltár a oltár sv. Antona vytvoril slávny Majster Pavol z Levoče, stál pred portálom a čakal na nás, teda na skupinu spisovateľov, ilustrátorov, pracovníkov Ministerstva kultúry SR a predstaviteľov BIBIANY, ktorí prišli na Dni detskej knihy 2012 do Popradu.

Spolužiak nás povodil po starodávnej Spišskej Sobote, voľakedy jedného z najbohatších hornospišských miest. A hneď na začiatku nás zaskočil. Vraj koľko je na Slovensku šikmých veží? Ja viem, že ich je desať. A on: „Tá pod ktorou stojíte, je jedenásta.“ Naozaj. Šikmá veža v Spišskej Sobote sa dá vidieť voľným okom, ale o koľko sa odkláňa od vodo-

rovnej osi, nevedel nikto. Jedného dňa spolužiak Mikuláš, hovorili sme mu Miki, zašiel za farárom Michalom Liptákom. Zobrali špagát, olovnicu, meradlo a v duchu si oprášili znalosti z geometrie do takej hĺbky, ako sa to učí na základnej škole. Veža je vysoká 38,36 m a staviteľia, zrejme potúžení spišskou borovičkou, ju do výšky 22,24 m stavali šikmo. Potom sa zbadali, urobili prvý veniec, malú rímsu a odvtedy už stavali kolmo. Do uvedenej výšky sa veža od kolmej osi odklonila na južnej prednej hrane o 0,55 m a na severnej prednej hrane dokonca o 0,69 m. Či je to veľa, či málo, nebudeme polemizovať. Len pripomenieme, že šikmá veža vo Vrbovom sa od kolmej osi odkláňa o 99 centimetrov a svetoznáma veža v talianskej Pizze o 4,60 m. Po šoku zo šikmej veže nám spolužiak predstavil ďalšie miestne zaujímavosti. Viedol nás dolu námestím a vysvetľoval, aké osobnosti v jednotlivých domoch bývali. V jednom z nich napríklad mäsiar Hönšl. Možno robil dobré klobásky, možno aj údené, ale to v tomto prípade nie je dôležité. Dôležité je, že mäsiar pri rieke Poprad naďa-bil na grófa Mórica Beňovského, ktorý utekal pred fiškálmi z Nitrianskej stolice.

Unavený a ranený gróf ledva vliekol nohy za sebou. Lútostivý mäsiar doviedol grófa domov a o jeho zoslabnuté telo sa starala Hönšlova dcéra, krásavica Zuzka. Bolesť tela sa utíšila, no grófovu dušu zachvátila iná nebezpečná choroba – láska. A tá sa zahojila až potom, keď sa Zuzka v ktoromsi poľskom meste za budúceho kráľa Madagaskaru vydala. Spíšská Sobota sa spája aj s ďalšími slávnymi menami, ktorých nositelia sa v meste narodili alebo v ňom žili. Bola to rodina rezbárov Grossovcov či sochárska rodina Brokoffovcov (veď od jedného z rodiny – Jána – ešte aj dnes stojí na Karlovom moste v Prahe socha svätca Jána Nepomuckého).

Spolužiak ukazuje na dom, v ktorom býval architekt Gedeon Majonke, projektant mnohých tatranských chát a hotelov v čase, keď sa začínal vo Vysokých Tatrách rozvíjať turistický ruch. Traduje sa, že ak pri stavbe niečo neklapalo, stavbári založili veľkú vatru. To bol signál, aby sa architekt čo najskôr dostavil na stavbu a chybu ratoval. Lenže spolužiak Miki vraví, to je nepravda, legenda, pretože Majonkemu výhľad na Vysoké Tatry zacláňali strechy domov na druhej strane námestia.

Na vedľajšom dome má pamätnú tabuľu lekár, Ľudomil a zakladateľ miestnej nemocnice Augustín Szász. Najskôr nechal postaviť Záchranný dom so šiestimi lôžkami, kde, ako napísal grófkke Telekiovej, patrónke výstavby novej nemocnice, uskutočnili 1687 lekárskeho úkonov, hospitalizovali 112 pacientov a uskutočnili pätnásť operácií. Grófkka bola vzácna žena so sociálnym cítením, spisovateľka a publicistka píšuca pod pseudonymom Szikra, čo znamená Iskra. A týmto menom jej manžel gróf Šándor Teleki pomenoval vilu v Novom Smokovci, kde manželia trávili veľa času najmä po roku 1904. Vraj slúžili ako príklad šľachti-

com dávajúcim prednosť Alpám pred Vysokými Tatrami.

Mikuláš Argalács sa ukázal ako fundovaný sprievodca, znalec regionálnej histórie a autor viacerých publikácií, napr. štyroch kníh nazvaných Prechádzky po starom Poprade, knihy o storočnej histórii Zbojníckej chaty i o Symbolickom cintoríne v Tatrách a ďalších.

Po prechádzke s Mikim sme sa zastavili ešte v múzeu, kde sme si mohli v dokumentoch utvrdiť to, čo sprievodca rozprával. Teraz sme v rukách riaditeľky múzea Magdalény Bekessovej. Prezreli sme si zbierky súvisiace s existenciou cechov a remesiel v regióne, expozíciu sakrálnych pamiatok zo 17. – 19. storočia (najhodnotnejšia je olejomalba – časť epitafu Ukrižovanie z roku 1601) a portréty viacerých osobností, ktoré sú odtiaľto, no zatiaľ im chýbajú pamätné tabule.

ČO NAPÍSAŁ FRANCISCO HINOJOSA

Kultúrno-historický aperitív sa skončil a náhlili sme sa do oddelenia umenia Podtatranskej knižnice, ktorá sídli od roku 1985 v dvoch renesančných meštianskych domoch zo 16. storočia. Tam sa už schádzali hostia, aby sa zúčastnili slávnostného otvorenia Dní detskej knihy. Pani riaditeľka Podtatranskej knižnice Anna Balejová pripomenula akúsi prídannú jubilejnú hodnotu tohtoročných Dní detskej knihy, veď sa konajú v roku šesťdesiateho výročia vzniku knižnice. A dodala, že Týždeň detskej knihy, podujatie podobné tomuto, sa v Poprade konalo pred štvrtstoročím. Takže dvojnásobné jubileum! Po príhovore zástupcu primátora mesta Poprad Adriána Kromku i riaditeľa BIBIANY Petra Tvrdoňa sa k slovu dostala žiačka Katka Slavkovská ozdobená purpurovým plášťom a korunou na hlave. Koruna prezrádzala, že je

Účastníci Dní detskej knihy v Spišskej Sobote

to osoba urodzená, patriaca do kráľovského rodu. Je to pravda, lebo Katka je najnovšou Kráľovnou čitateľov 2011. Titul si vyslúžila v súťaži, kde preukázala najviac znalostí z literatúry, z regionálnej histórie a z inscenovania bájky... Ak by sa podujatie konalo po 18. apríli, už by kráľovnou čitateľov nebola Katka, ale Barbora Franková zo Základnej školy na Mnoheľovej ul. v Poprade. Lenže teraz ešte sedela na tróne Katka, tak zo svojej funkcie prečítala posolstvo k tohtoročnému Medzinárodnému dňu detskej knihy ešte ona. Posolstvo deťom k dňom knihy tohto roku napísal mexický spisovateľ Francisco Hinojosa. A veru múdro to napísal! Kúsok z jeho posolstva odcitujem: *„Keď príbehy čítame alebo rozprávame nahlas, alebo ich počúvame, nadväzujeme pritom aj na starodávny rituál, ktorý hrá v dejinách civilizácie významnú rolu: je to vytváranie spoločnosti. Kultúry, dávne doby a generácie nachádzajú v týchto príbehoch spoločnú reč a dávajú nám tak najavo, že všetci sme na tej istej lodi – Japonci, Nemci i Mexičania, tí, ktorí žili v 17. storočí, i my, čo žijeme dnes a či-*

tame si svoje príbehy na internete, starí rodičia, rodičia i deti. Príbehy naplňajú všetky ľudské bytosti rovnako, pretože – i napriek tomu, že každý človek je iný – hlboko vo vnútri sme protagonistami týchto príbehov my všetci.“

V posolstve sa hovorilo o príbehoch, o rozprávkach a o legendách. Popri počúvaní som sa rozhliadol po stenách v miestnosti na prvom poschodí, kde sa otvorenie konalo. A nebol som jediný, kto si steny obzeral. Veď aj na nich viseli príbehy a rozprávky. Tentoraz v obrazkovej podobe. Vďaka BIBIANE sa tu ocitli ilustrácie z viacerých ročníkov medzinárodnej súťaže Bienale ilustrácií Bratislava. A neboli tam hocijakí ilustrátori, ale len tí, ktorí získali najvyššie ocenenie Grand Prix BIB, a to v rokoch 1967 – 2009.

AKO KEĎ DO VRABCOV STRELIŠ

Ráno v hotelovej izbe je príjemné, no pohľad na pocukrované končiare Vysokých Tatier vzbudzuje tušenie, že vonku nebude príliš teplo, hoci sa začala druhá dekáda apríla. Deň je pracovný. V po-

Zľava: J. Šimulčíková, J. Banyák, J. Balco a zástupcovia Ministerstva kultúry SR L. Ďurišinová a J. Bábik

pradských školách i v obciach na okolí už čakajú deti, aby sa dozvedeli čo najviac o tom, ako sa píše knihy, kde spisovateľ hľadá námety, či sú postavy jeho kníh vymyslené, alebo či píše o sebe a o svojich blízkych... A ešte veľa a veľa otázok, ktoré detského čitateľa zaujímajú. Spisovatelia sa po raňajkách rozpráchnu, ako keď do vrabcov strelí. Lenže to je iba zdanie. Všetko je výborne zorganizované. O to sa postarali pracovníčky Podtatranskej knižnice. Niektorí spisovatelia nasadli do osobných automobilov, iných vezie mikrobús, ďalších autobus. **Roman Brat** má namierené do školy na Tajovského ulici, **Ondrej Nagaj** a **Valentín Šefčík** idú do školy na Koperníkovej ulici. **Julo Balco** ide za hranice mesta do Hôrky, ilustrátorka **Daniela Zacharová** s **Jánom Milčákom** majú namierené do Spišského Bystrého, **Marta Hlušíková** a ilustrátor **Juraj Martiška** zavítajú do Mestskej knižnice vo Svite, **Ľubica Kepštová** fujazdí do Spišskej Teplice, **Jana Šimulčíková**, **Toňa Revajová** a **Eva Hornišová** zostávajú v Poprade a budú besedovať v školách na ulici Fraňa Kráľa

a na Dostojevského ulici. O čosi neskôršie vyrazí do Gymnázia na Kukučínovej ul. **Drahoš Machala**. Do Materskej školy Záborského ide **Gabriela Dittellová**. Drahoš Machala sa vrátil okolo obeda do knižnice, aby sa vybral s autorom reportáže na besedu so stredoškólakmi na Strednej zdravotníckej škole. Keď obaja nasadli do auta, ešte netušili, že na besede nebudú iba besedovať, ale aj recitovať a spievať. Veru, aj také netušené epizódy môžu vzniknúť! Spolubesedník Drahoš Machala pripomenul, že som napísal knihu o Bratislavskej lýre, i to, že na nej vyhral Karel Gott so slovenskou pesničkou. Duo, ktoré nikdy spolu neskúšalo, spustilo: Mám rozprávkový dom, tam vysoko, kdesi pod nebom... No, na cenu Bratislavskej lýry to nebolo, ba ani v súťaži Česko a Slovensko má talent by spev neobstál, ale medzi študentmi to úsmev vyvolalo. Samozrejme, sedemnásťročné budúce zdravotné sestry a zdravotníci pesničku nepoznali, no aspoň sa dozvedeli, čo sa voľakedy spievalo.

Podobné rozpisovanie besied sa konali aj

v ďalší deň, mená besedujúcich sa nemerili, škôlky, školy, žiaci, čitatelia áno. Nie som matematik, preto ma nikto nemusí brať za slovo, ale v duchu som si vyrátal, že besied so spisovateľmi a ilustrátormi sa zúčastnilo okolo sedemsto zvedavcov.

SMRŤ KNIHÁM, SLÁVA KOMIKSU

Dopoludnia, kým sa spisovateľská obec rozbehla na besedy, mali svoj program aj učitelia a pracovníci knižníc. Na seminári vystúpil **Radoslav Rusňák**, ktorý si všimol problematiku úrovne porozumenia textu. A múdro povedal, že sa to dá cez identifikáciu, dedukciu, interpretáciu a integráciu až po analýzu a hodnotenie. **Peter Karpinský** sa zahryzol do komiksu. Hovoril o jeho podstate, načrel aj do histórie, spomenul predstaviteľov komiksu vo svete a nezabudol ani na malý tandem slovenských komiksových tvorcov. Po besede som mu pripomenul, že mohol spomenúť aj Paľa Moravčíka, grafika z časopisu Kamarát, ktorý v 70. rokoch vytvoril pre chlapcov a dievčatá komiksové postavy Kamky a Kamka. Priznám sa, že to bola zištná pripomienka, pretože pre Paľov komiks z roku 1971 som písal scenár ja. Tak isto som ho písal aj ku komiksu Tajomný Dr. W. z roku 1980. Peter Karpinský sľúbil, že si svoje poznámky o Paľa doplní, pretože jeho tvorbu poznal a páčila sa mu. Nazdáva sa, že obrázkové rozprávanie príbehu dáva priestor aj na fantáziu. Možno to urobiť v medziobrázkovom priestore, ktorý je súčasťou komiksu. Potom vystúpil **Tibor Hujdič** s príspevkom Smrť knihám! No nešlo o verejnú popravu kníh, ale o inšpirácie pre učiteľov a knihovníkov, aby, napriek provokujúcemu názvu prednášky život knihy ešte oživil. Na záver seminára vystúpila **Marta Skalková** z Prešova a zamýšľa-

la sa nad čítaním mládeže s prihliadnutím na výskum v Prešovskom kraji. Vtedy som si spomenul na vlašjšie Dni detskej knihy v Prešove, kde sme stáli so stovkami detí na námestí a spolu sme čítali. Kým sme čítali, padali na nás kvapky dažďa, no napriek nezištnej pomoci dažďa sme predvŕaňajú rekord v spoločnom čítaní neprekonali. Na myseľ mi prišla otázka: Poznáme síce abecedu, vieme písmená spájať do slov, do viet, ale sme schopní prečítanému porozumieť? To je predsa základ čitateľskej gramotnosti. Tá hovorí, že nestačí vedieť iba čítať, je potrebné textu aj porozumieť, pochopiť ho a napokon aj využiť v praxi, vedieť s ním pracovať. A tu mi prichodí na um zacitovať vetu, ktorú som si kdesi prečítal: *„Nie je dôležité, koľko kníh si prečítal, ale čo z nich v živote využiješ.“* No moja mienka je, že čím viac kníh prečítaš, tým viac možností sa ti núka na využitie. Netreba sa nechať učiťkať proklamovanými stovkami čítajúcich detí, pretože v jednom výskume som sa dočítal, že takmer 50% opýtaných (presne 48,6%) sa vyjadrilo, že ich čítanie nebaví. Úplne negatívny vzťah k čítaniu má 36,5% respondentov. Títo „nešťastníci“ uprednostňujú pasívnu formu zábavy, prijímajú informácie z televízie alebo z internetu a nie z kníh, ale z časopisov. Vo voľnom čase číta 22,7% chlapcov či dievčat, zvyšné percentá trávia voľný čas s kamarátmi. Treba dodať, že aktívnejšími čitateľkami sú dievčatá. Absencia čítania kníh má vážny následok. Je ním nízka schopnosť vyjadrovať sa. Slovná zásoba nie je iba zvolanie „vau“ či slovíčko super, okey, in, bezva, dovi či čao a podobne. Slovná zásoba nie je iba esemeskovanie... Preto je dôležité nielen čítať, ale aj text reprodukovať, vedieť vyjadriť hlavnú myšlienku, zaujať poslucháčov, atď. Čitatelia na besedách v Poprade a na okolí boli pripravení, ve-

deli sa opýtať... No niektoré deti svoje otázky čítali z papiera, iné zasa si napísané otázky vyťahovali z košíka a čítali ich... Ukázalo sa, že povedať hoci aj jednu súvislú vetu robí viacerým problém. Možno svoje zohráva i tréma, tá sa však dá prekonať ľudským či empatickým prístupom k besedujúcim. Drahoš Machala tvrdil: „*Treba deťom ukázať, že spisovateľ je človek z mäsa a kostí, že má rovnaké radosti a starosti ako čitateľ.*“ Je umením spisovateľa, aby pri besede čo najskôr prelomil bariéru, ktorá je medzi ním a besedujúcimi čitateľmi. Viete, ako to povedal malý syn (možno v trocha inej súvislosti) Radoslava Rusňáka? Nuž: „*Iba ľudia sú človeki!*“

STRECHA PRE OSTATNÉ KNIŽNICE

Ako je to v Podtatranskej knižnici, neviem, podobný prieskum čitateľskej gramotnosti sa mi nedostal do rúk. No aj tak si poslúžim niektorými údajmi o knižnici. Tá pôsobí ako koordinačné a metodické pracovisko pre mestské a miestne knižnice v Poprade, Kežmarku a v Levoči. Počet registrovaných čitateľov má viac ako desaťtisíc, z toho je takmer polovica detí a študentov, čo činí takmer 20% z počtu obyvateľov. Tí ročne uskutočnia 400 000 výpožičiek. Knižnica nielen knihy vypožičiava, ale pripravuje celý rad kultúrnych akcií. Na besedy si pozýva spisovateľov, ktorí „letia.“ Svedčí o tom aj beseda s Jozefom Banášom, autorom románu *Kód 9* či *Sezóna potkanov*. Musela to byť dobrá beseda, lebo Jozef Banáš si vždy prinesie so sebou gitaru a k rozprávaniu pripojí aj pesničku so sprievodom gitary. Ako sám vravieva, stačia mu na pesničku tri akordy, ktoré sa naučil v mladosti. Besedovať bol aj Rastó Piško, ktorý imitácie politikov vymenil za napísanie dvoch románov. Záujemcovia o históriu sa tešili

z rozprávania Paľa Dvořáka. Vraj na každú otázku odpovedal príbehom. Dokonca iba niekoľko dní pred Dňami detskej knihy bola Podtatranská knižnica hostiteľom „spisovateľky spod Tatier,“ Viery Švenkovej. Spisovateľka bola dojatá, veď pre ňu v knižnici pripravili vydanie personálnej bibliografie a to každého dojme a poteší. Knižnica má aj vlastnú edičnú činnosť vo forme brožovaných publikácií *Tatranské listy*. V nich uverejňujú texty o vzácných osobnostiach, ktoré navštívili alebo žili v Tatrách (Gustav Kazimír Zechenter-Laskomerský, ktorý roku 1872 prišiel do Vysokých Tatier, aby na vlastné oči uvidel, akú skazu urobí predpovedaná zrážka Bielovej kométy so Zemou, pražský nemecký spisovateľ Franz Kafka liečiaci sa v Tatranských Matliaroch, na Štrbskom Plese žijúca poetka Maša Haľamová, básnik Janko Silan, Vladimír Roy, Karel Čapek či maliar a zakladateľ Symbolického cintorína pod Ostrvou Otakar Štáfl, jeho manželka Vlasta alebo Jiří Wolker).

OLYMPIÁDA VEDOMOSTÍ A ŠIKOVNOSTI

Vráťme sa však k Dňom detskej knihy. Pre mladých čitateľov sa nekonali iba besedy, ale po prvýkrát aj čitateľská olympiáda. Knihomoli i neknihomoli bojovali v turnaji výrečných rozprávkarov, v turnaji v čítaní zameranom na rýchlosť a pozornosť. Malo sa rozhodnúť o majstrovi čitateľských hádaniek a pátračovi falšovaných príbehov... Porota pozorne počúvala a potom rozhodovala. To poroty zvyčajne robia. Spisovateľka **Toňa Revajová** o podujatí povedala: „*Vysoko hodnotím 'novú tradíciu', ktorú pripravila prezidentka slovenskej sekcie IBBY Timotea Vráblová. Na dve hodiny pripútala do sály Mestského úradu nielen dvanásť súťažiacich, ale aj okolo stovky ich spolužiakov a učiteľov (a aj mňa, le-*

Zľava: T. Vráblová, R. Brat a T. Revajová na detskom čitateľskom maratóne v Poprade

bo som mala česť byť členkou hodnotiacej poroty). Treba spomenúť aj ďalšie podujatie, nazvané Izba majstrov, kde sa v malej zasadačke Mestského úradu v Poprade predstavili detskí i dospelí umelci. A to určite sme nevymenovali všetky aktivity Dní detskej knihy v Poprade.

MOŽNO PO KNIHE SIAHNEM

Zvyčajne sme na besedách sondovali, čo mladí čitatelia vedia o autoroch. Preto treba Dni detskej knihy chápať aj ako osvetovú misiu. Jej úlohou je deti a školákov inšpirovať k tomu, aby po knihe siahali častejšie, veď je všeobecne známe, že čitateľov kníh je stále menej a menej. Ba niektorí nečítajú vôbec. Preto je veľmi sympatické, že sa k tomu priznal aj študent Peter Vernarský. A na otázku, čo ti dala beseda s tvorcami kníh, odpovedal: „Možno po tejto besede predsa len po knihe siahnem.“ Aj tretiačka Anna Laceková dostala chuť na čítanie: „Vaše rozprávanie ma veľmi zaujalo, prečítam si vaše knihy...“ Besedou bol inšpirovaný aj piatak Pavol Halás zo ZŠ Jarná: „Rád čítam, ale po tejto besede budem

čítať ešte radšej.“ Podobnú skúsenosť má aj **Ján Milčák**, spisovateľ píšuci v Levoči. Konštatoval: „Podujatia, ako sú Dni detskej knihy či Noc s Andersenom, často predstavujú štart čitateľského záujmu o spisovateľa a jeho tvorbu.“ **Toňa Revajová** o dvoch besedách na popradských školách konštatovala: „Tohto roku majú štvrtáci v učebniciach slovenského jazyka interview so spisovateľkou – tá o sebe niečo povie, ale každé dieťa si má pripraviť ešte päť otázok, ktoré má spisovateľke položiť. Celá trieda potom spolu vyberie najzaujímavejšie. Tá spisovateľka som bola ja a k dobrej besede prispelo i to, že mi tesne pred Dňami detskej knihy v Poprade vyšla kniha Johanka zo Zapadáčiku. Naozaj ma prekvapilo, že štvrtáci zo ZŠ na Ulici mládeže tých 120 strán spolu prečítali za tri dni. Otázky potom boli ‘o niečom’, teda o Johanke, ktorá je zhodou okolností taktiež štvrtáčka. A ak hovorím o prekvapeniach, tým najpríjemnejším pre mňa bolo, že táto detská beletria určená viac-menej dievčatám, dokázala zaujať aj chlapcov.“ Pani riaditeľka knižnice **Anna Balejová** podujatia zhod-

T. Vráblová a P. Karpinský na popradskom podujatí Izba majstrov

notila vecne: „Prispeli k priblíženiu pôvodnej slovenskej tvorby deťom.“

CESTA DO RADOSTI

Dni detskej knihy v Poprade pod organizačným vedením Podtatranskej knižnice opäť ukázali miesto knihy v našom živote. Nie iba jej nezastupiteľné postavenie v živote tvorcov, ktorí literatúre prepožičiavajú svoj talent a prácu, ale predovšetkým úlohu literatúry v živote čitateľov. Tak ako tvorca pri písaní vychádza z potreby podeliť sa o svoje vnútro, tak aj čitateľ vychádza z potreby dozvedieť sa cez čítanie knihy o myslení jej tvorca. Tento vzťah sa utvrdzuje pri vzájomnom kontakte, ktorý môžu okrem iného podporovať aj besedy s čitateľmi. „Kniha prináša život do nášho života,“ konštatovala prezidentka slovenskej sekcie IBBY **Timotea Vráblová**. „Kniha je aj cesta do radosti.“ Príbehy v knihách pripomínajú kolobeh vody v prírode. Menia síce skupenstvo, ale v konečnom dôsledku sú nesmrteľné. Tak nejako to myslel aj Francisco Hinojosa, keď takýto signál

vyslal všetkým deťom sveta: „Na rozdiel od živých organizmov, ktoré sa rodia, reprodukujú a napokon umierajú, príbehy prekypujúce plodnosťou môžu byť nesmrteľné. Platí to najmä pre tie príbehy ľudovej tradície, ktoré sa dokážu prispôbiť kontextu a pomerom, v ktorých sa rozprávajú a prepisujú. Sú to príbehy, ktorých spoluautormi sa pri ich reprodukovaní alebo počúvaní stávame aj my sami... A ako si tieto príbehy nachádzajú ďalších a ďalších čitateľov, naplňujú svoje poslanie pri vytváraní spoločnosti, vytváraní rodiny a pri vytváraní jednotlivcov, ktorí tak azda raz skôr nájdú svoje šťastie.“

Tri dni medzi mladými čitateľmi v okrese Poprad. „Boli to dni určené nielen detskej knihe, ale predovšetkým deťom,“ povedala riaditeľka Podtatranskej knižnice Anna Balejová na margo i na záver podujatia, ktoré považuje „za dôstojnú oslavu založenia knižnice.“

Foto Ľ. Kepštová

katarína kosánová

Ste v obraze?

Maľovaná krajina

V BIBIANE

Umenie nám prináša estetické pôžitky, ktoré racionálny život nevie poskytnúť. Je pre nás potešením, prostriedkom rozvoja osobnosti, intelektu, mravov i zmyslov, prostriedkom celkového osobného zdokonaľovania sa. Moderné umenie je zároveň zvláštnou formou poznávania skutočnosti, obohatením života každého jednotlivca. Mieru obohatenia určujeme sami svojim vzťahom k umeniu, ktorý je potrebné pestovať od útleho veku. BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, sa preto rozhodla pokračovať v cykle výstav o výtvarnom umení.

Námetom najnovšej je krajinomaľba.

Krajinomaľba je žáner, ktorý zaberá významné miesto v dejinách umenia. Tak ako iné žánre, portrét a zátišie, má svoje špecifiká a svoju výpovednú hodnotu, ktorá odráža umelcovu videnie a poznanie sveta a doby, v ktorej žil. Umelci nás prostredníctvom svo-

jich obrazov doslova vtahujú do prežívania toho, čo nám chcú cez dielo priblížiť. Pozývajú nás na prechádzku do krajinomalieb, aby sme spolu s nimi prežili jedinečnosť okamihov, ktoré sú v krajine také premenlivé a ťažko uchopiteľné.

Výstava *Maľovaná krajina* určitým spôsobom nadväzuje na výstavu *Krajinohra* (2003), ktorej ambíciou nebolo divákovi sprostredkovať výtvarné diela v ich chronologickom slede. Tentoraz sme na tom stavali a deťom sme sa rozhodli priblížiť, ako sa krajinomaľba menila v jednotlivých obdobiach jej vývoja. Stále je to však dialóg o umení a prostredníctvom umenia, v ktorom sa deti stávajú našimi rovnocennými partnermi.

Z dejín umenia sme vybrali výtvarné diela a prostredníctvom nich s deťmi komunikujeme o tom, čo bolo, je a možno bude krajinomaľba v kontexte výtvarného umenia a výtvarného jazyka. O tom, ako sa umelcom podarilo uchopiť krajinu pri jej rýchlych zmenách v kolobehu života a ča-

su, a o tom, že tvorba i vnímanie krajinomaľby, ako aj pozorovanie reálnej krajiny môže byť zábava, ktorú na našej „prechádzke obrazmi“ spoločne prežijeme.

Krajinomaľba má svoje vlastnosti. Práve v tomto žánri ich je niekoľko, no nie každý obraz je nositeľom všetkých. Je to podmienené dobou, v ktorej vznikol, a, samozrejme, umelcom, ktorý ho vytvoril. Ako každý obraz má svoj obsah, formu a určitú výpovednú hodnotu, krajinomaľba má aj výraznú atmosféru, ktorá chtiac-nechtiac provokuje naše zmysly a emócie.

Každé obdobie krajinomaľby má niečo výnimočné, a preto jednotlivé kapitoly výstavy najvýraznejšími črtami rámcujeme. Napríklad svetlo je výrazné v maľbách impresionistov, preto o ňom hovoríme hlavne pri dielach z konca 19. a zo začiatku 20. storočia.

Pre toto obdobie je typická aj plenérová maľba, takže deti sa o nej dozvedia v súvislosti s tvorbou impresionistov.

Krajina nebola vždy predmetom záujmu tvorcov. V praveku sa zameriavali na zobrazenie ľudí a zvierat a až neskôr, v staroveku, vznikali maľby a reliéfy, do ktorých je výjav vložený. Krajina tvorila krajinný rámec alebo kulisu k zobrazeným postavám alebo zvieratám. V stredoveku a renesancii je stále zobrazovaný krajinný rámec, no v gotike začali holandskí maliari zobrazovať krajinu ako takú. Skutočná krajinomaľba vznikla v renesancii, v 17. storočí, keď už môžeme hovoriť o realistickej krajine. Odvtedy až dodnes sa krajinomaľba stala uznávaným umeleckým žánrom.

Realistickú krajinu načas vystriedala idealizovaná krajina, ktorú stvárnili barokoví francúzski maliari. Takzvaná

mestská krajina, veduta, vznikla v Benátkach v 18. storočí. Neskôr v 19. a 20. storočí môžeme hovoriť o vzniku náladových krajín. V 19. storočí došlo k bezprostrednému zobrazovaniu krajiny, keď maliari začali maľovať v plenéri – dielo sa začalo maľovať a takmer celé sa dokončilo v prírode a v tejto súvislosti hovoríme o impresionistických maľbách.

S nástupom fotografie a moderných prúdov v 20. storočí záujem o krajinu upadá v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami, ale napriek tomu vznikli veľmi pôsobivé diela.

Od každého kľúčového autora sme vybrali spravidla jedno až dve diela, ktorých reprodukcie vystavujeme spolu s informáciou o ich názve a vzniku. Vybrané obrazy korešpondujú s témou kapitoly a aktivity podčiarknu ich výnimočnosť. Návštevníkom ponúknem zmysluplnú „hands on“ činnosť, čo znamená „dotýkajte sa“. Na našej výstave je naozaj dovolené dotýkať sa reprodukcí, čo v deťoch vyvoláva iný

pocit, ako prežívajú vo veľkých galériách. V BIBIANE sa nedotknuteľnosť výtvarných diel stráca. Deti sú povzbudzované objavovať, experimentovať a tvoriť. Napríklad farebnými fóliami menia atmosféru obrazu, do reprodukcie vkladajú obrazové prvky s iným rukopisom, dokresľujú krajinu k postavám, k reprodukciám hľadajú vhodné výrazy, lupou skúmajú škvrny impresionistického štýlu, miešajú základné farby, aby získali farby podvojný, atď.

Na začiatku výstavy sa pýtame:

„Deti, ste v obraze?! Pozývame vás na prechádzku do obrazov, ktoré majú spoločný názov krajinomaľba“.

A potom neskôr kladieme otázku:

„Dostali ste sa do obrazu a zistili ste, že krajinomaľba je okrem iného svetlo, zvuk, atmosféra? Či krajinomaľba znamená ešte niečo viac?“ To objavíte, keď sa vyberiete na prechádzku do ďalších maľovaných krajín...

BIB na poštových známkach

V BIBIANE sa 14. júna uskutočnila vernisáž výstavy *BIB na poštových známkach*. Ide o unikátny projekt, ktorý vznikol v spolupráci so Slovenskou poštou, a. s. a prezentuje výtvarné návrhy československých poštových známok vydaných v rokoch 1971 – 1991 a slovenských známok vydaných po vzniku Slovenskej republiky v rokoch 1993 – 2011. V roku 2011, počas minulého ročníka BIB, sme si pripomenuli 40. výročie vydávania týchto známok s motívmi diel ocenených Grand Prix BIB, Zlatým jablkom BIB alebo Plaketou BIB. Väčšina známok bola vytvorená náročnou technikou oceľorytiny, takže nejde o reprodukcie ilustrátorských diel, ale o ich nové grafické spracovania. Celkovo bolo vydaných 52 emisií známok. Po rok 1991 boli zvyčajne vydávané k jednému ročníku BIB tri, štyri alebo aj päť známok. Po vzniku SR vychádza jedna známka ku každému ročníku bienále. Výstava potrvá do 15. augusta 2012.

(va)

Aktuálne modifikácie rozprávok s kresťansko-didaktickou tendenciou

Rozprávky z kresťansko-didaktickou tendenciou nie sú žánrom, ktorý by v súčasnosti lákal literárnu kritiku k dôkladnejšej analýze. Dôvodom nie je iba celkom zrejma nadviazanosť na didaktickú literatúru, ale aj jasná väzba na biblické texty, kde nijaké korektúry (a teda ani kritiky) nie sú žiaduce. Aj pohyby v našej spoločnosti, kultúre, filozofii či estetike prajú v istých obdobiach rozkvetu istých žánrov, pričom ostatné zostávajú v úzadí. Estetické náhľady na literatúru sa od 2. polovice 20. storočia stotožňujú s módnou vlnou analytickej estetiky, a ak nie celkom zavrhujú, tak aspoň nepropagujú dovtedy platné postuláty pragmatickej estetiky.

Rozprávky s kresťansko-didaktickou tendenciou na prelome 19. a 20. sto-

ročia poskytujú vzácny materiál, ktorý je schopný odhaliť etapy vývoja autorskej rozprávky u nás. Iste nie je historicky nepravdivé tvrdiť, že súčasná autorská rozprávka má svojho historického predchodcu práve v didaktických rozprávkach, ktoré v našich podmienkach zväčša naberali kresťansko-didaktický záber.

Rozprávku s kresťansko-didaktickou tendenciou môžeme definovať ako subžáner autorskej didaktickej rozprávky, ktorý sa tematicky viaže na biblické texty, na ich myšlienkové posolstvo. Na začiatku 1. polovice 20. rokov sa kresťanské posolstvá prenášali v literárnej podobe celkom legitímne, no zmenami v spoločnosti v nasledujúcich desaťročiach sa menil i pojem „sakrálného“. Postupné zrastanie sakrálného a profánneho možno sledovať aj v žánri súčasnej autorskej rozprávky.

Viliam Obert, ktorý sa tomuto rozprávkovému subžánru teoreticky venoval, vo svojej monografii *Výchovné tendencie detskej literatúry* z roku 1999

vyčlenil charakteristiky kresťansko-didaktickej rozprávky v komparácii s didaktickou takto:

1. v rozprávke s kresťansko-didaktickou tendenciou je materiálna nedostač postáv nahradená duchovnou nedostačou;
2. rozprávka sa usiluje potvrdiť ducha myšlienky aj za cenu potlačenia ducha rozprávky;
3. záver je tu konštruovaný ako zhrnutie – epilóg;
4. príbeh podčiarkuje apel desiatich Božích prikázaní.

Ideové posolstvo je v kresťanských rozprávkach realizované v kódoch kresťanského humanizmu. Všeobecné normy etického konania v nich rezonujú v konkrétnosti kresťanského Desatora, ktoré nie je v rozpore so všeobecnno-humánnymi pravidlami. Apely ako: nemôžeš zabíjať, kradnúť, hrešiť, klamať či mať v neláske rodičov majú všeobecnú platnosť. Autori kresťanských rozprávok, pridŕžajúc sa poznania príkazov Desatora, majú možnosť akcentovať v rozprávkovom texte niektoré z nich alebo zdôrazniť základné pravidlo viery. Tvorcovia kresťanských rozprávok v minulosti (Kristína Royová, Ivan Javor, Ján Balko, Ada Ondrejová, Fraňo Sloboda...) vo svojich textoch potvrdzovali najmä prvé Božie prikázanie (velebiť Boha), kým v súčasnosti sa autori v rozprávkach snažia akcentovať ďalšie prikázania, ktoré sú „návodom“ na kresťanský život (v modifikácii na svet detí). Tým sa podstatne a vo veľkej miere mení tvár pôvodnej kresťanskej rozprávky, posúva sa do akcentácie všehumánnych právd, čím sa svojimi apelmi približuje ostatným rozprávkovým žánrom. K pôvodným Obertovým charakteristikám možno pripojiť ďalšie, ktoré vyplynuli z analýz

súčasnej tvorby rozprávok s kresťansko-didaktickou tendenciou v knihách Jany Nagajovej, Zuzany Kozičovej, Terézie Barokovej, Mira Pograna, Jána Litnera, sčasti Petra Kubicu a ďalších. Podrobnejšie je táto téma rozpracovaná v monografiách *Rozprávky s kresťansko-didaktickou tendenciou* (2007) a *Cesta rozprávky* (2010).

Po analýzach materiálu, ktorý sa nám v súčasnosti ponúka, kresťanská rozprávka vykazuje podstatné odlišnosti nielen z hľadiska pomeru zásahu autora do biblických právd, invencie autora, ale aj z hľadiska autorovej „morálnej hierarchie“ či implantácie filozofických postulátov v priamej úmere k recepčným možnostiam čitateľa. A čo je pre dnešnú kresťanskú rozprávku výrazné, je snaha tlmočiť kresťanské postuláty v priamej interakcii na iné umelecké texty.

Keď sme sa v predchádzajúcich analýzach zmienili o atribútoch súčasnej rozprávky s kresťansko-didaktickou tendenciou, treba spomenúť typ rozprávky, ktorý sa snaží ducha rozprávky integrovať do praktík úkonov určitého konfesijného zoskupenia (Martin Hunčár: Ako Janko Orišek premohol draka, 2003). Autori tejto tendencie neskrývajú zámer predstaviť deťom súbor úkonov a pochodov v myslení, ktoré sú typické pre isté náboženské zoskupenie, pričom sú myšlienkové postuláty hlavných postáv nenažité vlastným skúsenostným aparátom (či už vo svete fantázie, alebo v príbehu s racionálnym jadrom), ale „dané, našepkané, vnuknuté“ a hlavná postava podľa nich koná. Takéto „návodové rozprávky“ sa od rozprávok s kresťansko-didaktickou tendenciou odlišujú: ak sa totiž väčšina textov snaží v implicitnej či explicitnej forme o potvrdenie Božích právd v rovine rozprávkového príbehu, používajú

príbeh ako metaforu o údele ľudského osudu, pričom sa počíta aj s otázkami či váhaním; hrdinovia návodových rozprávok dostávajú „pokyny hlasom svojho srdiečka“ a stávajú sa ich vykonávatelmi. Nekladú otázky a získavajú tým priam nadľudské schopnosti.

Žánrovo chápeme rozprávku s kresťansko-didaktickou tendenciou ako subžáner didaktickej rozprávky, no v nezanedbateľnom množstve inklinuje časť týchto rozprávkových textov skôr k meditatívnej rozprávke, a to v závislosti od toho, ktorý z prvkov zloženého adjektíva (kresťanský a didaktický) autor akcentuje vo svojom poslanstve. Ak akcentuje prvok kresťanský, naberá rozprávka meditatívny ráz. Je viac ako logické, že tento žáner láka skôr tvorcov vyšších umeleckých ambícií (D. Pastirčák, E. J. Groch).

Práve v súvislosti s pomenovanými tendenciami smerom k filozofickej rovine sa treba zmieniť aj o jednom z možných úskalí tvorby – o možnosti nadhodnotenia perцепčných možností nedospelých čitateľov. Takáto otázka sa celkom prirodzene otvára napríklad pri čítaní rozprávok Daniela Pastirčáka *Damianova rieka* (1993). Je v nich skutočne vidieť „neprehliadnutelnú stopu autorovho neobyčajne pestrého vzdelanostného zákulisia“ – ako o ňom napísal Peter Maczovszky v recenzii jeho poetickej knihy *Tehilim* (1). Výtvarník, filozof, básnik i rozprávkár D. Pastirčák nešetril svojím potenciálom a v knihe rozprávok sa skutočne zhmotňuje kus z jeho mnohorozmerného bytia literárneho, výtvarného i filozofického. Otázne je, koľko z toho znesie rozprávka, presnejšie, koľko z toho znesú detskí percipienti. Sám autor si na túto otázku v rozhovore pre Bibianu odpovedá tolkienovsky: „Pre deti je možno lepšie, ak čítajú veci, ktoré presahujú ich

schopnosti, ako keby čítali také, ktoré ich nedosahujú. Knihy, podobne ako šaty, deťom musia umožňovať rásť, ba viac, musia ten rásť v nich podporovať.“ (2)

Názory na náročnosť textov pre deti, resp. o ich vhodnosti či nevhodnosti vzhľadom na detský intelektuálny a estetický rast, sú však rôznorodé. Spomeniem aspoň názor teoretika Jána Cigánka, ktorý v knihe *Nepravá múza* tvrdí, že „vývojovo prekonaná jazyková norma je takisto neinšpiratívna ako prílišný jazykový predstih“ (3). Dodajme však, že Pastirčákové rozprávky nenormujú vyššie požiadavky na príjem iba v rovine jazyka, ale vyžadujú schopnosti abstrakcie, dedukcie, poznania terminologicko-estetického a filozofického aparátu, ktorý – dovoľm si tvrdiť – nemajú osvojený ani „tí starší“. Použijem teraz zopár príkladov z knihy Damianova rieka.

„Názorný príklad, ako extrémizmus vedie do konfliktov,“ ozvala sa jedna z dvoch strún, ktoré boli napäté presne cez stredovú os nástroja.

„Som rada, že vy ste iná. Skutočné umenie nepotrebuje hraničné polohy. Veď každý extrém je len pokus strhnúť pozornosť na seba.

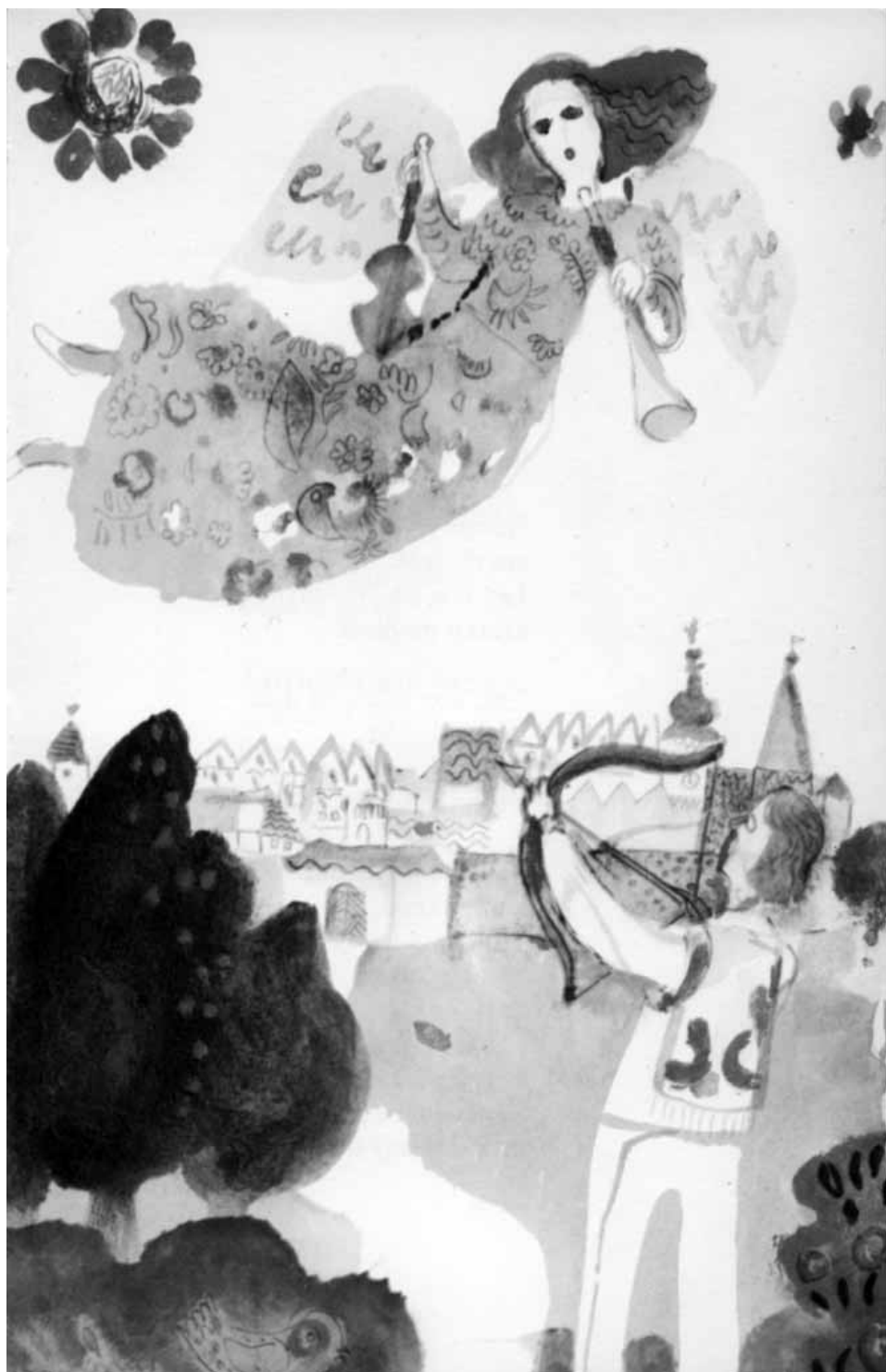
Striedmosť a symetria sú cnosťami klasickej estetiky...

(Hvezdár a lutna, s. 30)

„Prameň skutočného bytia je ukrytý za premenlivým tancom javového svetla,“ písal. „To, čo žijeme tu, je len odleskom, symbolom vecí, ktoré nás z druhého brehu volajú...“

(Orgován a muškát, s. 22)

Je otázne, či takéto texty, ťažké v syntaxi, lexike, niekolkostupňových

VIERA KRAICOVÁ / M. Rúfus: Kniha rozprávok

myšlienkových rovinách možno predostrieť ako „rodinné čítanie“, z ktorého si veľkí zoberú to „veľké“ a malí „malé“. Či šifry, skryté významy, vyšperkované poetické výrazivo zasiahne takou istou sémantickou silou „ako rozprávky Andersena, Wildea, Tolstého a pod., kde – ako píše na prebale knihy D. Dušek – „ich sloh a krása sú vždy samozrejme jednoduché, no zároveň bohaté svojou úprimnosťou a pravdivosťou“. Ponúkajú príklad (nijako nie ojedinelý) o samozrejmej jednoduchosti nesvedčí ani na úrovni syntaktickej:

„Hovor, prosím. Hovor, nemlč. Všetko som zanechal, aby som smel počuť tvoj jediný hlas. Hovor, nech v zastretej dialke ožívajú tvoje tváre, hlasy a príbehy. Nech znejú tvoje dávne piesne a buráca hudba zabudnutých tragédií. Porozprávaj mi o pýche hrdinov, o koňoch frkajúcich oheň, o krvi stekajúcej po hrotoch mečov. Hovor o posledných slovách šepkaných do prachu pod kolesami vojnových vozov. Daj mi cítiť tú bezbrehú dychtivosť očí hladajúcich tónistú zem, do ktorej mocní mužovia vstupujú po mŕtvolách neznámeho národa. Prived' ma k úsvitu času, daj mi vidieť pučanie svetla, daj mi nazrieť do prameňov zrodenia. Nech ma rozruší tajomné zurčanie, nečujný kľokot života ukrytý za všetkým, čo sa hýbe, aj za tým, čo znehybnelo vo vrcholiacom bode novej premeny.

(Báseň zeme, s. 83)

Pastirčákova literárna tvorba je charakteristická vysokým, ba priam „výsostným“ štýlom, no dodajme, že recepcie zostáva pre väčšinu čitateľov – a to aj čitateľov vo veku 15 – 18 rokov – ťažká, ba významovo nedešifrovateľ-

ná (4).¹ Jej kvality (napriek možnej recepcnej prekážke) sú však pre „fajnšmekrov“ neprehliadnuteľné.

Spomedzi rozprávok, ktoré inklinujú k meditatívnosti, za ktorou je citelný kresťanský filozofický zdroj, treba venovať pozornosť tvorbe Erika Jakuba Grocha. Aj on – podobne ako Pastirčák – otvára v rozprávkovom texte možnosť sémantických textových posunov podľa vyspelosti čitateľa. Táto tendencia je prítomná vo všetkých jeho knihách pre deti, najvýraznejšia však v knihe *Píšťalkár* (2006). Na rozdiel od Pastirčáka sú Grochove rozprávky priezračné, nezaľudnené. Autorov filozofický potenciál sa nezhmotňuje vo výrokoch preťaženými terminologizmami či zložitými vetnými štruktúrami. Myšlienka dobra, ku ktorému postava speje „na ceste“ (častá postava tuláka), sa stáva zvučnejšou a priestrannejšou v tichu jednoduchých výpovedí a vetných štruktúr. Úsilie primäť čitateľa k úvahám sa nijako neviaže na potrebu vopred naformulovať istú filozofickú premisu:

*A keď prišiel k úpätiu vysokej hory,
ani mu nenapadlo zastaviť sa.
Iba kráčal a pískal si a stúpал,
až bol odrazu celkom hore,
na samom vrchole hory.
Ale pretože o tom nikdy nepremýšľal,
stúpал ďalej.*

(E. J. Groch: *Píšťalkár*)

Druhá časť knihy *Píšťalkár*, ktorú autor nazýva *Dievčatko so zápalkami*, naznačuje istý druh pohybov, ktoré v súčasných kresťanských rozprávkach ba-

¹ Výskumy možností recepcie Pastirčákových rozprávok potvrdil aj výskum diplomovej práce: Karasová Daniela: Možnosti recepcie tvorby Daniela Pastirčáka deťmi 2. stupňa ZŠ a SŠ. [Diplomová práca]. Pedagogická Fakulta Trnavskej univerzity, 2011. (nepublikované) Konzultant: Gabriela Magalová.

dať pomerne často. Ide o snahu tvorcov napojiť sa na známy literárny text pre deti a významovo ho posunúť bližšie ku kresťanskému prostrediu. Anderse-
novu dievčatko so zápalkami sa na Vianoce chúli pred kostolíkom v čase, keď rozprávač kráča na polnočnú omšu. Skrehnuté dievčatko sa v teple chalúpy prebúdz:

.. v malilinkej jelšovej kolíske ležalo moje dievčatko so zápalkami, presne v tej, kde bol uložený predtým Ježiško. Neveril som vlastným očiam a myslel som, že sa mi sníva.

...

A vtedy sa to stalo.

Keď som otvoril oči, v malej kolíske už neležalo dievčatko, ale drevený, nehybný Ježiško.

Všetko bolo ako predtým, nad kolískou visela na šnúrke nesvietiaca hviezda, somárík stál nehybne na tom istom mieste a pastieri s vykročenými nohami sa ani nepohli.

...

V škatuli nebolo nič, len prázdny papierik popísaný neviditeľným písmom.

Ale ja som ho videl.

Bolo na ňom napísané Stále tu niekde som. Dievčatko so zápalkami.

(E. J. Groch: Dievčatko so zápalkami)

Podobne so známym textom pre deti pracuje aj kniha Boženy Čahojovej-Bernátovej *Cesta za Malým princom* (2009). Dúhová princezná putuje po cestičke dúhy a navštevuje ženu z bieleho domu. Autorka nemodifikuje Exupéryho príbeh (s Malým princom sa Dúhová princezná stretáva až v závere knihy, keď navštívi jeho planétu, utíši sopky a vytrhne pyšné baobaby). Tak ako u Grocha, aj tu je dôležitá ces-

ta: cesta za ženou v bielom dome alebo cesta za Malým princom. Práve vtedy spoznáva Dúhová princezná cenu dobra a pravé šťastie, ktoré pochádza z vedomia, že *„je to dobrá cesta, keď ti z ničoho neubúda a ešte po tebe aj niečo ostáva“* (s. 102). Ústredná myšlienka napĺňania ľudského osudu obetou pre iných je do kresťanských konotácií zaobalovaná len v symboloch, ktoré poukazujú na biblický motivačný zdroj.

Na rozdiel od Grocha Božena Čahojová-Bernátová pretkáva text časťmi výrokov o dospelých, ktorí v porovnaní s deťmi nevynievajú ako vzory. Táto tendencia je vypuklá v prvých častiach knihy: *dospelí sú smiešni, keď utekajú, ... nedovia na dúhu; dospelí si neradi priznávajú, že niečo nededia* (s. 15); Tradičný (biblický) motív o čistote a potrebe detského pohľadu na svet je v nasledujúcich častiach nahradený sentenciami o láske, dávaní, o obete a tie nadobúdajú charakter presne naformulovaných výrokov. Nesúlad pohľadu dospelého a dieťaťa na život však nie je centrálnou témou, dôležitá je cesta za poznaním, ktorú podniká Dúhová princezná spolu s ostatnými rozprávkovými protagonistami. A zasa ide o prítomnosť prvku putovania, aj do tejto rozprávky autorka zakomponovala postavu pútnika: tak ako putuje Grochov píšťalkár, putuje aj Dúhová princezná; tak ako je píšťalkár bez domova, je bez domova aj Dúhová princezná.

Rozprávka s kresťansko-didaktickou tendenciou nie je ani v súčasnosti žáner, ktorý by tvoril zanedbateľnú množinu textov. Má mnohoraké podoby, ktoré nepodliehajú iba autorskej schopnosti estetického stvárnenia látky, ale i autorskému rozhodnutiu zdôrazniť alebo pragmaticko-morálny, ale-

bo filozofický aspekt viery v intenciách autorskej rozprávky (tvoriť rozprávku s dôrazom na didaktickú či s dôrazom na filozofickú platformu kresťanstva). Nezanedbateľný je tu aj fakt účelovosti, ktorá neraz pôsobí ako propagačný materiál rôznych denominácií. Takéto „návodové rozprávky“ sa od rozprávok s kresťansko-didaktickou tendenciou vyčleňujú úzkoprskou snahou o zachytenie jediného správneho postoja v prísnom napojení na všetky reálie a úkony, ktoré sú pre danú konfesiu typické. Žáner rozprávky tu tvorí iba kulisu a autor neťaží z možností budovania fantazijného sveta, ak nie je účelovo nadviazaný na tento cieľ.

Hoci po žánri kresťanskej rozprávky s obľubou siahajú tvorcovia všakovakých kvalít, svojimi výpovednými možnosťami je schopná vytvárať žánrové podložie i pre invenčných tvorcov. Zdá sa, že práve v tejto dobe prichádza k renesancii žánru, ktorý chce byť v rôznych modifikáciách odpoveďou na prekombinovaný a samoučelne preestetizovaný svet literatúry pre deti.

POZNÁMKY

- (1) Maczovsky, P.: Krdeľ lietajúcich básní. In: RAK, roč. 3, č. 1 – 2, 1998, s. 121 – 125.
- (2) Lietanie srdcom. Rozhovor so spisovateľom a kazateľom Danielom Pastirčákom o hľadaní lásky k ľuďom. In: Bibiana, roč. 3, č. 3, 1995, s. 30.
- (3) Cigánek, J.: Nepravá múza. 3 úvahy o zábavné literatúre. 1. vyd. Praha : SDNK, 1976.
- (4) Žemberová, V.: Autorská rozprávka de-

väťdesiatych rokov. Miniatúry a reflexie. Prešov : Náuka, 2000, s. 89.

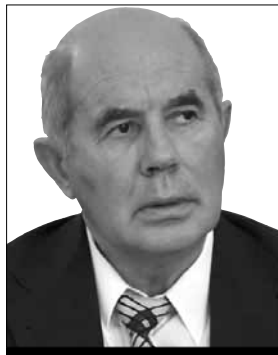
- (5) Výskumy možností recepcie Pastirčákových rozprávok potvrdil aj výskum diplomovej práce: Karasová Daniela: Možnosti recepcie tvorby Daniela Pastirčáka deťmi 2. stupňa ZŠ a SŠ. [Diplomová práca]. Pedagogická Fakulta Trnavskej univerzity, 2011. (nepublikované) Konzultant: Gabriela Magalová.

LITERATÚRA

- MAGALOVÁ, G.: *Cesta rozprávky*. Trnava : SSV, 2010. 118 s. ISBN 978-80-7162-861-3
- MAGALOVÁ, G.: *Rozprávky s kresťansko-didaktickou tendenciou*. Nitra : UKF, 2007. 126 s. ISBN 978-80-8094-165-9
- OBERT, V.: *Výchovné tendencie detskej literatúry*. Nitra : KSL FF UKF, Nitra, 1999.
- SLIACKY, O.: *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*. Bratislava : LIC, 2007. ISBN 978-80-89222-32-2
- LIBA, P.: *Čítanie starých otcov*. Martin : Matice slovenská, 1970. ISBN 95-013-70

KNIŽNÉ PRAMENE

- Čahojová-Bernátová, B.: *Cesta za Malým princom*. Bratislava : Don Bosco, 2009.
- Groch, E. J.: *Píšťalkár*. Prešov : Obč. združenie Slniečkovo, 2006.
- Groch, E. J.: *Tuláček a Klára*. Trnava : Edition Ryba, 2005.
- Pastirčák, D.: *Damianova rieka. Rozprávky o láske a večnosti*. Bratislava : AF, spol. s r. o., 1993.
- Tolstoj, L. N.: *Rozprávky a bájky*. Bratislava : Mladé letá, 1973.
- Wilde, O.: *Šťastný princ*. Bratislava : Mladé letá, 1988.

Aj keď predmetom tohto príspevku má byť súčasná reflexia literatúry pre deti a mládež, nemožno si nepripomenúť, že aj ona má svoje dejiny, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou vývinového procesu slovenskej detskej literatúry. Pravda, nie vždy ide o literárno-historickú, teoretickú či literárnokritickú analýzu literárnej tvorby. Vzhľadom na jej úroveň i tých niekoľko recenzií či úvah a zamyslení, ktoré ju sprevádzajú cez didakticko-utility obdobia do času, keď sa emancipovala ako rovnocenná súčasť národnej literárnej kultúry, má svoje opodstatnenie. Dôkazom toho je napríklad úvaha Františka Votruba Povianočné myšlienky či Vajanského miniatúrna adorácia Andersena, ktoré, hoci skôr náhodné než koncepčné, nekompromisným odmietnutím moralizátorsko-komerčného modelu detskej beletristiky napomohli jej neskoršie umelecké etablovanie. Paradoxné pritom je, že zmena štatútu detskej literatúry na začiat-

ku tridsiatych rokov 20. storočia nevyvoláva jej generačnú reflexiu. Opäť sú to viac-menej len ojedinelé pokusy evidovať knižnú produkciu, v prípade Františka Volfa je tu však už snaha zaznamenať a vyjadriť sa k aktuálnym tvorivým problémom medzivojnovnej tvorby pre deti, pričom trenčiansko-teplický kongres slovenskej inteligencie túto snahu po prvý raz posunul do spoločenskej dimenzie. Nezanedbateľné pritom je, že sa tak udialo prostredníctvom polemicko-konfrontácie medzi dvoma názormi na zmysel a poslanie literatúry pre deti a mládež. Pri zmene pluralitného spoločenského systému na systém totalitný, ku ktorej došlo po februári 1948, už totiž polemika bude ako neželaný demokratický jav absentovať v systéme reflexie tvorby pre deti a mládež, hoci – ako to potvrdí jej obnovenie v novozaloženom odbornom periodiku Zlatý máj – práve polemická výmena názorov na dobrodružnú literatúru dokáže rozkryť nielen parciálne literárne témy, ale aj reflektovať – hoci len v medziach daných možností – zásadné problémy samotnej literatúry. Ostatne, založenie celoštátneho odborného

ho časopisu v čase jedného z mála politických odmäkov malo podstatný vplyv na rozvoj tak českej, ako i slovenskej reflexie tvorby pre deti a mládež. Názory suverénnych umeleckých predovšetkým českých osobností vyznávajúcich iné hodnoty než prezentovala oficiálna poetika socialistického realizmu ukončili krátku fázu pofebruárovej degradácie reflexie detskej literatúry na ideologickú propagandu. Práve v Zlatom máji sa začína formovať generácia kritikov a historikov slovenskej detskej literatúry, ktorá už v 60. rokoch vytvorí jej akceptovateľnú odbornú bázu. Popri Jánovi Poliakovi, Zlatkovi Klátikovi, autorovi monografických portrétov predovšetkým autorov klasickej umeleckej detskej literatúry, tvorí ju i rad tzv. hostujúcich kritikov. Ich prvotný záujem je zameraný na reflexiu literatúry pre dospelých, keďže však literatúru pre deti a mládež, jednak na základe úrovne 30. rokov a jednak zásluhou jej zmodernizovanej podoby v 60. rokoch, vnímajú ako súčasť celonárodného literárneho systému, sústavne sa vyjadrujú i k jej problému. Ich pohľad „akoby z druhej strany“, nezatažený komplexom úzkoprsej špecializácie je cenný svojou nekonvenčnosťou a originalnosťou. Dôkazom toho je najmä zainteresovanosť Stanislava Šmatláka, ktorého knižný súbor esejistických reflexií o českej i slovenskej poézii pre deti Básnik a dieťa z roku 1963 je prvou odbornou reflexiou modernej slovenskej poézie a poetiky detského aspektu vôbec. Nemalým prínosom pre rozvoj výskumu detskej beletristiky sú i kriticko-recenzné aktivity Júliusa Nogeho, Vladimíra Petříka, Pavla Števčka, Jána Števčka a ďalších dobových literárnych vedcov. Ich výpočet uzatvára teoretik František Miko mono-

grafiou Hra a poznanie v detskej próze, ktorá poetiku detského aspektu dokladá na prozaickom materiáli novodobej detskej beletristiky. Súčasne sa ním vlastne končí prítomnosť „hostujúcich kritikov“ pri reflexii detskej literatúry. V jej dnešnej fáze obdobný jav nejestvuje. Súčasní akademickí literárni vedci záujem o reflexiu tvorby pre deti a mládež už v podstate neprejavujú, čo zaiste nie je na škodu len samotnej detskej literatúry. Literárnokritické, ale najmä organizačné iniciatívy Timotey Vráblovej sú výnimkou, ktorá potvrdzuje existujúci stav.

S menom Františka Mika sa však viac než pojem „hostujúci kritik“ spája pojem „nitrianska škola“. Kým v 70. a 80. rokoch vydavateľským koordinátorom odborného výskumu literatúry pre deti a mládež je vydavateľstvo Mladé letá, okrem iného aj ako spoluvydavateľ celoštátneho odborného časopisu Zlatý máj, centrom samotného výskumu sa stáva vysokoškolské pracovisko v Nitre. Kabinet literárnej komunikácie na Pedagogickej fakulte pôvodne reprezentovaný Františkom Mikom a Antonom Popovičom sa zamerával na rozpracovanie teórie informácie a semiotiky, ktorá dovtedajšiu reflexiu tvorby pre deti a mládež postavila na vedecký základ. Zásluhou Jána Kopála, garanta spoločných iniciatív, tímu nitrianskej školy, pozostávajúci z Petra Libu, Viliama Oberta, Evy Tučnej, Jozefa Melichera, Tibora Žilku, Jany Nemcovej, Ivana Sulíka, Pavla Plutka a iných, produktívnou teóriou literárnej komunikácie významne ovplyvnil celoslovenský výskum tvorby pre deti a mládež. V súčasnosti tradíciu nitrianskej školy predovšetkým vydávaním odborných zborníkov a usporadúvaním vedeckých konferencií udržiava Marta Žilková, špecia-

lizujúca sa na výskum postmodernej kultúry dieťaťa a na analýzu mediálnej tvorby a jej účasti na degradácii univerzálnych mravných hodnôt.

Koncom 60. a začiatkom 70. rokov minulého storočia okrem výskumu teoretických aspektov tvorby pre deti a mládež sa najmä zásluhou vydavateľstva Mladé letá aktivuje základný bibliografický výskum tvorby pre deti a mládež. Trojväzkový súpis slovenskej detskej literatúry od jej osvieten-ských začiatkov po polovicu 60. rokov 20. storočia sa stal heuristickým východiskom pre výskum histórie slovenskej detskej literatúry. Jeho zásluhou i vďaka prvým literárnohistorickým prieskumom Jána Poliaka mohla na začiatku 70. rokov vzniknúť monografia o tvorbe pre deti v národnom obrození, ale i prvý slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. Toto lexikografické dielo bolo zaujímavé nielen relatívne komplexnou biograficko-bibliografickou výpovednou hodnotou, ale i hodnotiacim aspektom, v ktorom sa prejavil generačný vkus dobových znalcov detskej literatúry presadzujúcich umelecké hodnoty. Na jeho ďalších vydaniach sa podieľali stále mladšie a mladšie generácie odborných pracovníkov, takže ak dnes toto dielo je dokladom generačnej kontinuity vo výskume detskej literatúry, je to vďaka i tejto editorskej stratégii.

Vytvorenie základných heuristických diel umožnilo v 80. rokoch pristúpiť k literárnohistorickej syntéze slovenskej tvorby pre deti a mládež. Začiatkom 90. rokov vznikli *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*, na ktoré s kolektívom spolupracovníkov nadviazala Zuzana Stanislavová syntézou *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež*

po roku 1960. Napriek tomu, že ide o dve autorské literárnohistorické interpretácie, svojou koncepciou a metodológiou zmocnenia sa jednotlivých vývinových fáz ide o dielo, ktoré možno vnímať ako jednotný výklad dvestoročného vývinu slovenskej detskej literatúry. Navyše o výklad, ktorým generácia interpretov sprevádzajúca vývin detskej literatúry od 60. rokov minulého storočia až do súčasnosti svoje pôsobenie vlastne završuje. Pre obe historické diela, a to je ďalší atribút, ktorý ich spája, je totiž príznačné, že ich pôvodcovia nevychádzajú len z vlastného poznania vývinového procesu, ale dôsledne pracujú s poznáním, ku ktorému dospela celá ich generácia. Označenie oboch prác za „generačné dejiny“ nie je teda až také nenáležité. V tejto súvislosti nie je len vecou zdvorilosti skonštatovať, že obe diela vyšli v Literárnom informačnom centre, ktoré v súčasnosti spolu s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti, je vlastne jediným vydavateľským garantom odbornej reflexie literatúry pre deti a mládež, pričom obe inštitúcie sa profesionálnym spôsobom angažujú pri prezentácii našej literárnej i výtvarnej detskej kultúry doma i v zahraničí. Ale vráťme sa k odbornej reflexii tvorby pre deti a mládež.

Za súčasť prirodzeného a nezvratného procesu završovania, ku ktorému dochádza v prvom decéniu tohto storočia, teda už v čase, ktorý je predmetom nášho bezprostredného záujmu, nepochybne možno považovať knihu Milana Jurča *Proti aj za*. Zvrchovaný literárny vedec, ktorý podobne ako Ján Poliak, Zlatko Klátik, Ján Kopál či Kornel Földvári bol normalizačným režimom pripravený o možnosť legitímnej tvorivej sebarealizácie, je známy nielen ako historik literatú-

VIERA KRAJCOVÁ / *Išlo dievča po vodu*

ry faktu, ale predovšetkým ako tvorca jej systémovej teórie. Kniha *Proti aj za* predstavuje však aj inú dimenziu svojho tvorca, dimenziu kritickú.

Ako kritik sa Milan Jurčo prejavuje od svojho vstupu do literatúry, dokladá to nespočetné množstvo jeho recenzií, ktorých netradičnosť spočívala v tom, že to neboli nikdy – ako hovoríva môj mladý kolega Jaroslav Šrank – gratulácie, ale nekompromisné pomenovania skutkového stavu. Zaiste, boli medzi nimi i literárnokritické exorcizácie, v prevažnej časti sa však Jurčo usiloval o dialóg medzi autorom a kritikom, o dialóg empatický, výsledkom ktorého bolo preniknutie do zložitého procesu transformácie autorského zámeru na umelecký čin. Kniha *Proti aj za* nie je však – ako naznačuje jej podtitul *Kritika sa kritikou opravuje* – polemickým stretnutím s autormi beletrie pre deti a mládež. Je to ostrá konfrontácia s tými, ktorí síce majú kritické ambície, ale nie tvorivé kompetencie. V súvislosti s prezentáciou súčasnej reflexie tvorby pre deti a mládež nie je však prioritné meritum Jurčovej polemiky; o jej hodnotu vypovedajú presvedčivé argumenty proti nepresvedčivým názorom. Ak ju pripomínam, dúfam, že nie ako labutiu pieseň Milana Jurča, robím tak preto, že chcem ňou pripomenúť labutiu pieseň slovenskej literárnej kritiky zameranej na tvorbu pre deti a mládež. V čase výmeny generácií je už evidentné, že mladí adepti literárnej vedy, ktorých ako dážd huby plodí súčasný na kvantite založený doktorandský systém, záujem o literárnu kritiku nemajú. Nemôžu mať, pretože kreditný systém doktorandského a vôbec vysokoškolského kariérneho postupu je nastavený tak, že zdegradoval literárnokritickú činnosť aj napriek jej nespochybniteľnému významu pri utváraní literárnej kultúry na podradnú kategóriu „a iné“. Isteže, na redakčné výzvy pár mladých literárnovedných

adeptov zareaguje, ibaže recenzia, a to už nehovorím o tej gratulačnej, nie je ešte sama osebe tvorivým kritickým procesom. A pritom súčasný stav literatúry pre deti a mládež, ktorý čoraz viac tenduje k priemeru až k infantilizácii, by potreboval nielen mladých kritikov s talentom, ale i kritikov s odvahou postaviť sa zoči-voči vydavateľskému utilitarizmu, ktorý sofistickým preferovaním plytkých zábavných modelov pripravuje budúcich konzumentov literárneho braku a gýča. Na druhej strane medzi mladými záujemcami o odbornú reflexiu detskej literatúry sa práve v prítomnom čase črtá niekoľko budúcich osobností, ktoré sú nádejou najmä pre akademický výskum tvorby pre deti a mládež. Sú medzi nimi Radoslav Rusňák, Markéta Andričíková, Peter Karpinský, Martin Klimovič, Miloš Ondráš, Peter Naščák a iní; ich práce orientované prevažne teoreticky a interpretačne sú prísľubom, že hodnotový systém vybudovaný predchádzajúcimi generáciami súčasná vlna beletristickej plytkosti, povrchnosti nedokáže v jeho podstate ohroziť. V tejto súvislosti je dosť podstatné, že v priestore medzi generáciou završujúcou svoje celoživotné dielo a generáciou, ktorá sa ešte len usiluje takéto dielo vytvoriť, existuje niekoľko osobností zabezpečujúcich kontinuitnú reflexiu literatúry pre deti a mládež. Mám na mysli najmä Evu Vitězovú, Bibiánu Hlebovú, Miloša Ferka a Gabrielu Magalovú. Ich diela sú zaujímavé predovšetkým vykrytím tematického vákua – ide o povestový žáner, rómsku literatúru pre deti, literatúru fantasy či autorskú rozprávku s duchovnou dimenziou –, v dôsledku čoho sa rozširuje výskumné pôsobenie súčasnej reflexie literatúry pre deti a mládež. V súvislosti s tým je však

nevyhnutné konštatovať i to, že sa výskumný priestor i zmenšuje. Po útlme literárnej kritiky a polemických výmenách názorov na problémy detskej literatúry možno za priam alarmujúci jav označiť už nie stagnáciu, ale doslova exitus pôvodnej literatúry faktu. Prítom kedysi – pripomeňme si len monumentálne dielo Vojtecha Zamarovského, faktotvorné rekonštrukcie Ľuda Zúbka z národnej histórie, vlastivedné diela Vladimíra Ferka a desiatky iných – sme mali rozpracovaný a stovkami kníh doložený celý systém literatúry faktu. Zo dňa na deň tento systém zanikol, pričom sa nenašiel nik, kto by nad ním aspoň zaplakal. Dnes pôvodná literatúra faktu pre deti a mládež nejestvuje a nie je ani spoločenský záujem o jej obnovu. Najhoršie na tom je, že sa už o tom ani nehovorí, čo nie je až také nepochopiteľné, pretože súčasná mladá akademická, do seba zahľadená reflexia tvorby pre deti považuje za starosvetské vnímať literatúru v spoločenskom kontexte, a tak sa spoločenským súvislostiam literatúry elegantne vyhýba. Napokon možno i to je dôvod, pre ktorý nie je schopná zmôcť sa čo len na konštatovanie, že súčasná literatúra pre deti i napriek jednej-dvom lastovičkám má ešte ďaleko od leta. Zato nedávno sa mi do uší dostal chýr, že sa v súvislosti s literatúrou pre deti uvažuje o literárnom plese. Ak nejde o vtip, je to zaiste zaujímavý nápad ako pohľadom na slovenských detských autorov kráčajúcich po červenom koberci do plesovej sály vzbudiť všeobecný záujem o detskú literatúru. Mätie ma len jedno; v našej kultúre sa nad ťažko chorým vždy nariekalo, zalamovalo rukami, no nikdy sa netancovalo. Alebo má ísť, ako hovorí klasik, o tanec nad plačom?

Aby to menej bolelo

K životnému jubileu Jany Šrámkovej (12. 5. 1942)

Keď v roku 2005 preberala Trojružu, prestížnu cenu Literárneho fondu, Slovenskej sekcie IBBY a BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, začal Ondrej Sliacky svoje laudácie (Bibiana, 2005, č. 4) konštatovaním absencie rozhovorov s autorkou nielen v revue Bibiana, ale aj v knižných publikáciách. Podľa takýchto indícií teda Jana Šrámková „*akoby ani vlastne nebola*“. Celý ďalší text jeho laudácia však dosvedčuje (a s tým každý, kto pozná slovenskú detskú literatúru, rád súhlasí), že JANA ŠRÁMKOVÁ TU JE. Nevtieravo, skromne, ale otvorenosťou a humánnym posolstvom svojich kníh tak akosi prirodzene, nástojčivo a nadčasovo. Publikáčne sa ozýva zriedkavejšie, než má čo povedať (v dnešnej dobe devalvácie slova je takáto úcta k slovu devízou); ale zrejme i preto jej vstupy do literatúry vždy predstavujú závan neobyčajne autentickej a neštylizovanej otvorenosti a úprimnosti – asi takej, akú cítime z rozhovoru, ktorý pri príležitosti nominácie na spomínanú cenu po-

skytla svojmu životnému partnerovi Jánovi Turanovi (Bibiana, 2005, č. 3).

Rozhovor pôsobí svojou otvorenosťou ako jej osobná sponď, ako vyznanie lásky: domovu, „*anjelovi*“, ktorého „*nedokázala zabiť*“, lebo „*z detstva vedela, čo to znamená, keď je tá chimerická bytosť v rodine mŕtva*“; literatúre, ktorá ju už od stredoškolských čias fascinovala a napokon nielenže profesionálne zlákala, ale aj celoživotne spojila s kýmisi, s kým domov podľa svojich predstáv vytvorila a vytvára; a tak akosi „*netextovo*“ je to aj nepatetické vyznanie partnerovi v živote a v aktuálnom dialógu. A aj človek, ktorý v domove Jany Šrámkovej nikdy nebol hosťom, na základe jej výpovedí uverí, že ho vytvorila taký, aký ho síce ona sama nikdy v detstve nezažila, aký však vtedy závidela hluchonemej kamarátke Anči: „*Tichý svet, kde vládol pokoj a láskavá atmosféra vzájomného porozumenia, pohody, lásky a obyčajného ľudského tepla*“. V mene takéhoto tepla vytvára statočné literárne postavy s ich „*večnou potrebou*

lásky“ (mnohokrát upieranou tak, ako ju upreli v detstve samotnej autorke).

Potreba lásky a porozumenia (počnúc časopiseckým debutom *Strach mal moje oči*, 1961) sa stali životnou témou prozaičky Jany Šrámkovej, ktorou v istom zmysle sama zdôvodňuje aj sporadickosť svojej literárnej tvorby: „...ja som dosť zavčasu prišla k poznaniu, že patríam medzi tých autorov, ktorí píšu v podstate ak už nie jednu a tú istú knihu, tak rozhodne variujú svoju jednu veľkú bytostnú tému. Tí toho teda veľa nenapíšu“. Ak máme na mysli početnosť titulov, potom skutočne toho veľa nenapísala: pre deti poetické rozprávky *Kľúč od zlatej brány* (1965) a *Lupienok a princezná Makovienka* (1971), autobiograficky podmienený román pre dospievajúcich *Biela stužka v твоjich vlasoch* (1973), ktorý patrí medzi „rodinné striebro“ slovenskej detskej literatúry, a tri knihy o radoch i starostiach malých detí *Ako rastú futbalisti* (1982), *Robko a Ďobko* (1984) a *Rozprávky štrbavej opičky* (1989); pre dospelých poviedkové knihy *Láska v troch osobách* (1969) a *Ostrie* (1997) a celý kontext dotvárajú ešte časopisecky publikované básne pre deti. Hodnotu jej literárnej tvorby teda nevytvára mnohosť, ale to, čoho podstatu opäť presne pomenovala ona sama: „Autor nemôže nevychádzať zo svojej životnej skúsenosti. Tvoriť znamená znova a nanovo prežívať, pretrpieť a pretvárať vlastný ľudský osud. Keďže je boľavý, usilujem sa o veciach hovoriť s humorom, aby to aspoň menej bolelo“. Nesporný literárny talent spolu s „pretrpenou cestou za porozumením a šťastím“ a pozíciou „šťastnej profesionálnej čitateľky“ majú zásluhu na mnohokrát trpkkej pravdivosti životnej látky jej kníh, na autenticite literárneho spracovania látky, na zod-

povednosti, s akou zachádza s umeleckým slovom, na erudícii, s akou sa o literárnom umení vyjadruje – jednoducho na kvalite ľudskej osobnosti a literárnej tvorby Jany Šrámkovej. Zostáva už len dúfať, že „nenapísanú literatúru“, ktorú „rozpráva pri rozličných posedeniach s priateľmi“, ktorú však nie a nie dotiahnuť do písomnej podoby, predsa len raz položí na papier.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

naděžda sieglová

K ověřeným hodnotám

Česká próza pro děti a mládež aktuálně

Česká literatura pro děti a mládež byla po roce 1989 ovlivněna pohybem probíhajícím v celém českém společenském životě. Vývojová literární linie předchozího období byla přerušena a určitou dobu trvalo, než byla odhalena a pojmenována situace v oblasti vydávání a recepce knih pro děti a mládež, jejíž reálnou podobu tvořila vlna komerce, nakladatelské obavy z vydávání titulů jiných než osvědčených autorů i odmlčení dříve oficiálních spisovatelů. Trvalo takřka celé desetiletí, než se literatura pro malé a mladé recipienty hodnotově stabilizovala, žánrově a tematicky rozrostla, než začala adekvátně reflektovat jinak nastavené priority současné mladé generace i jejich způsob vnímání světa v rozměru duchovním i materiálním.

V horizontu dnes již více než dvaceti let, jež nás dělí od počátků systémových změn v podobách i v čtenářském a kritickém přijímání literatury pro děti a mládež, lze obtížně stanovit jednoznačné vý-

vojové mezníky. Proměny probíhaly pozvolna, ale kontinuálně a na počátku druhého desetiletí nového století již lze konstatovat, že proud umělecky hodnotné literatury pro děti a mládež, tedy takové literatury, s níž lze z historického hlediska počítat, je poměrně stabilizovaný. Za důležitý ukazatel tu považujeme skutečnost, že zřetelnou kvalitativní stabilitu představují v současnosti ne pouze ojedinělé autorské počiny, ale vyhraněné autorské osobnosti, některé žánry a jejich tematické celky.

SLOVEM A OBRAZEM

Předpoklady k tomu, aby proud literárních hodnot nevysychal, zaručuje vzrůstající počet děl umělecky kvalitních, často propojujících slovo s inovativními přístupy v grafice a ilustracích. Neotřelou podobu knih, jež jsou nazývány obrázkovými, vytváří celá řada faktorů: v knihách pro menší recipienty jde často o využití neobvyklých výtvarných technik a materiálů, vstupujících do díla v podobě fotografií, koláží, komiksů

i lyrizujících ilustrací, v knihách pro starší recipienty propojení slovního sdělení s výtvarným vyjádřením zpřístupňuje širší přijetí naučné složky sdělení, vyústěním hravosti vyjádřené komikou jazykovou, situační či ilustrační může být kromě pousmání recipienta zamýšlení nad plynutím individuálního či obecného běhu času nebo přijetí naučné polohy díla a hodnotových postojů autorů.

Poetickými knížkami snového charakteru, v němž dítě poznává předměty z nejbližšího okolí a zároveň je dotváří a přetváří cestou vlastní představivosti, vždy však s konečným hřejivým prožitkem bezpečného domácího zázemí a harmonického řádu života v rodině a v souznění s přírodou, jsou díla *Kočka z kávové pěny* (2006) **Evý Volfové** a **Terezy Horváthové** a kniha **Petry Kubáčkové** *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse* (2006) a kniha **Dagmar Urbánkové** *Chlebová Lhota* (2010). Aktivizační postup konvenující s dětským přijímáním podnětů v několika kódech najednou zvolili **Jan Hlaváč** a **Jitka Petrová** v knize *Krtčí výlety* (2006), v níž propojili slovo nejen s obrázky, ale také s trojjazyčným CD-ROM.

Výsledkem autorských projektů, v nichž se poznávání dostavuje cestou emocionálního prožití, jsou knihy slovních a obrazových popisů a komentářů dějinných událostí buď samostatně plynoucích, nebo vyplývajících a vyplouvajících jako pozadí životopisných událostí významných osobností české minulosti: *Tomáš Garrigue Masaryk* (2006) a *Jan Amos Komenský* (2007) **Renáty Fučíkové** a *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí* (2003) **Lucie Seifertové**.

Renáta Fučíková nedokazuje velikost národa pouhými poukazy na minulost a velké postavy, její výpověď je výsost-

ně objektivní, opírá se o faktografii dějinnou i osobnostní, přesto její biografické knihy nejsou ani ve složce slovesné souborem vhodně poskládaných životopisných materiálů, ale mohou fungovat jako vstup do fikčního světa. Obě díla vykazují vrstevnatost ve vztahu k věku čtenářů. Nelze pochybovat o jejich sdělnosti směrem k malým a mladým čtenářům, tu zaručuje emotivnost četných pasáží, a vzhledem k filozofickému rozměru zejména druhé knihy jsou s to oslovit i dospělého příjemce.

Knihy **Lucie Seifertové** představuje v takřka devítimetrovém lepopřeluhu dějiny od pravěku po současnost, předkládá recipientovi faktografické informace a učí jej tak dějepisu a navazuje na ně drobnými fiktivními slovesnými a obrazovými příběhy ze života našich předků. Originalita jejího přístupu k historii je ve využití humorné nadsázky s puncem jemné ironie, jimiž interpretuje *udatné činy* a laciné vlastenectví a ozřejmuje nitky souvisení mezi minulým a současným.

Koncept obrázkové knihy hlásící se tu titulem, tu naplněním některé z formálních zásad pohádky představují autorské knížky *Pohádka o Rybitince* (2001), *O Rybabě a mořské duši* (2002), *Lingvistické pohádky* (2006), *Zá hádky* (2006), *Jělnovítí* (2008), *Blázníček* (2009), *Přeshádky* (2010) malíře, divadelníka, fotografa, hudebníka **Petra Nikla**. Z žánru pohádky se ovšem jeho textové konstrukce záhy, již po vzniku druhé knihy, vymykají a naplňují především obrazem imaginativní snové lidské představy. Proplétání dětsky naivního nazírání, absurdit, nečekaných point, spontánní obraznosti po svém respektující živý svět s výsledným pocitem radosti či jemným závanem dospělého smutku činí jeho knihy svébytným prostorem, v němž

se Nikl pohybuje jako autor zcela osobitý.

Obrázkové knihy se liší v rozdělení prostoru pro kód slovesný a obrazový, použitím výtvarných technik, sledováním cílů autorských sdělení, predikovanými a faktickými adresáty, ne však výsledným zážitkovým rozměrem děl.

SOCIÁLNÍ ZŘETELE

Tématem v literatuře pro mládež výsostně aktuálním je **téma tolerance**. Konkrétní díla se různí volbou žánrů, toposy, poměrem mezi realitou a fikcí, typologií postav, shodně však recipienti učí poznávat podoby jinakosti s cílem naučit se je přijímat a tolerovat.

Již takřka modelovou situací v prózách pro menší recipienti je problematika začlenění handicapované postavy do širšího společenského okruhu nebo „jen“ do rodinného společenství. Skrze pohádkově reálné vyprávění tak činí **Ivan Binar** v knize *Bibiana píská na prsty* (2009), v němž se čtenář s hrdinkou ocitá v říši, do které děti často vstupují ve snech a fantazijních představách a z níž se všichni zúčastnění dovedou vrátet do reálného života bez pocitu ochuzení o pestrobarevnost toho pohádkového, v němž i dívka upoutaná na vozík uměla běhat.

Získání zázemí funkční rodiny je cílem černošského dítěte v knize *Kolik váží Matylda* (2009) **Jiřího Holuba**. Kromě prostoru pro rasové problémy současnosti byl v knize vyčleněn prostor i pro nastolení dalších témat, zejména školu aktuálně provázející téma šikany a v obecné rovině pro téma nevěle společnosti přijmout jakoukoli lidskou odlišnost jako jeden z projevů proměňujícího se světa.

Dílem, jež není žánrově jednodomé, je kniha **Marka Tomana** *Můj Golem*

(2009). Její podstatou není hledání pravé či nepravé podoby Golema, ale otázka možnosti soužití lidí různých náboženských vyznání. Kniha je pak zacílena na zrcadlení překážek, jež od věků lidské společnosti rozdělují. Autor kombinuje pověstový základ díla se znalostí skutečných událostí odehrávajících se v 16. století, napínavý příběh s příběhem milostným, četné vysvětlivky míří od fikce k umělecké naučnosti.

Příběhem, v němž se skrze životní prožitky napůl japonské dívky Kiko otevírají dveře do multikulturního prostředí a v němž se setkávají a střetávají dvě kultury a dvě století, předkládá **Markéta Pilátová** v knize *Kiko a tajemství papírového motýla* (2010). Prolnutí reálného příběhu, reálného toposu, jímž je kroměřížský zámek, s následným fantastickým vstupem snového prvku do skutečného světa přispívá k dynamice příběhu a přináší i střípek historického poučení.

DETABUIZACE TÉMAT

Současné prózy pro mládež provází otevřenost, s níž jsou reflektována negativa života dnešních mladých lidí. Téma užívání drog nastolila již podruhé ve svém díle **Ivona Březinová**. Po didaxi uplatňujících *Holkách na vodítku* napsala knihu s drsným názvem *Držkou na rohožce* (2010), jejíž dospívající protagonista se ocitá po dlouholetém pobytu v dětském domově dobrovolně, ale příliš náhle na ulici, bez prostředků a bez zázemí blízkých a kamarádů, bez dovedností, které mladý člověk získává v rodině a které jej naučí předvídat následky svých rozhodnutí i orientovat se v životně důležitých situacích. Míra varování je v knize neobvykle strohá a krutá realita závěru nenabízí hrdinovi záblesk naděje. Na poznávací složku příběhu nenava-

zuje poučení, což knihu posunuje k dospělejším recipientům, které upozorňuje na zlo plynoucí z netečnosti společnosti v určitých sociálních oblastech.

SPOLEČENSKÉ ZŘETELE

Nemnoho děl čítá próza, v níž popis výseků sociálního žití teenagerů přerostl do hlubšího vhledu do problémových okruhů života dospívajících a v níž autoři dokázali včlenit jednotlivé osudy doby současné či nedávno minulé do společenských souvislostí.

Společenské téma vložil do románu *Perlorodky* (2005) **Jiří Stránský**. Autor pohádkových souborů i v románu odstínil dobro a zlo jako dvě krajní formy společenské existence a důsledně je i personifikoval v příběhu, jehož děj se i reálně v mnoha nuancích odehrává v normalizačních sedmdesátých letech minulého století. Stránský o střetu ideologií vypráví tak, aby se v ději „*lehce vyznal dvanáctiletý kluk*“, tedy na pozadí dobrodružného příběhu o zakázaných skautech, útěku z dětského domova a s důvěrou v dětské přitakání vůli žít v duchovní svobodě. Do druhého plánu uložil podnět k dešifrování jiné napínavosti příběhu: v té době se prověřovaly charaktery a nečekaně rodily perly.

Hrdinové románu *Nazí* (2009) **Ivy Procházkové** reprezentují filozofii současného mládí, pro něž je jednou z nejdůležitějších deviz potřeba svobody. Touha po životě bez svazujících pravidel, bez stereotypů, jejichž dodržování mladým lidem vadí u dospělých, uniformitě zasahující všechny sféry dnešní civilizace je pud k hledání vlastní, dle jejich přesvědčení jiné cesty životem. Hledání alternativ mladou generací bývá urputné a její příslušníci jsou ochotni platit za ně vysokou daň. V těchto intencích se rozvíjí i děj románu, jehož protagonis-

RENÁTA FUČÍKOVÁ: Karel IV.

té ne vždy dohlédnou, kam vedou pomyslná rozcestí jejich cest. Osudy hrdinů nejsou vždy završené, dílo evokuje neklid kladením identifikačních otázek i scénaristicky představenými sekvencemi, střídáním dějových linií, vypravěčů, toposů, stylů, písma i symbolikou titulu. Kniha nepoučuje, nepodává návody, mladý citlivý čtenář však pod prvním plánem postřehne úvahu o tom, že dospěním ke kýžené metě dospělé svobody se skrývá nutnost zodpovídat za své činy a svou budoucnost.

I ve svém posledním románu *Uzly a pomeranče* (2011) reflektuje **Iva Procházková** postavení teenagera v lidském společenství, tentokrát v rodinném a školním. Otázky, jež si čtrnáctiletý hrdina klade, se opět dotýkají svobody jednotlivce a v pendantu svobody živých tvorů obecně. Pocit bezvýchodnosti, jemuž se hrdina vzpírá v motivu rodícího se milostného citu, ústí nakonec do úlevného přitakání životu preferujícímu svobodnou volbu se všemi důsledky vlastních rozhodnutí.

Větvení současné prózy pro skoro dospělé dokresluje náročnost autorů spoléhajících na čtenářskou schopnost pochopit nabídnuté konotace a vyvodit závěry z možných řešení. V románu **Petra Kořátko** *Wormsův svět* (2009) nejde už jen o reflexi životní filozofie jedné generace, ale o vstup filozofického myšlení do literatury. Přijme současník hledající občas únik od odpovědnosti pozvání do dimenze pohodlného žití, ovšem v podobě koňské bytosti s řízeným chovem? Hrabě Worms nabízí jako východisko ze „zlého“ světa vstup do světa nového přírodního a zdánlivě spravedlivějšího řádu, který však až příliš připomíná „hodnou“ totalitu. Prvoplánový dobrodružný příběh a jeho tajemnost zaniká v přemíře kafkovských aluzí a nesčetných dovysvětlivkách a poznámkách

pod čarou relativizujících řečené a znejistujících možné interpretace. Hrdinové románu v závěrečném prozření realizují cestu takřka iniciační směrem od lehkosti Wormsem předkládaného bytí do světa plného nejistot, ale s možností rozhodovat o jejich míře samostatnými kroky.

ZŘETELE ODPOVĚDNOSTI

Pocit zodpovědnosti za podobu života vlastního i života komunity přestává mladá generace považovat za nadbytečnou záležitost a postupně jej začíná reflektovat i literatura.

Na novou společenskou objednávku reaguje literatura mimo jiné zohledněním ekologických poměrů, ohrožujících lidské společenství v globální šíři. Autoři sází na účinnost emocionálního působení umění a jeho potenciál ovlivnit konkrétní budoucí modely jednání současných dětí. Činí tak prostřednictvím pohádek i příběhových próz s prvky naučnosti nebo fantastiky.

Martina Skala předložila dětem v knize *Medvídek Kuma* (2009) příběh s tendencí. Výchovné ponaučení ukrývá v pohádkových strukturách textu, v němž se na záchranu světa před civilizační hrozbou číhající na lidská selhání vydává malý medvídek Kuma. Ztotožnění čtenáře se zvířecím hrdinou mu pomůže přijmout i závěrečné návodné desatero ohleduplnosti k přírodě uvozené výzvou *Co může udělat ihned každý z nás?*

Příroda je také hlavní „postavou“ obvykle čistě didaktického žánru, abecedáře *Kniha Stromovka aneb abeceda vzácných či všelijak nádherných stromů* (2009) **Jiřího Dvořáka a Terezy Horváthové**. V souladu s abecedníky přináší zajímavé i poznatkové údaje o dřevinách s náležitým prvním písmenem, i datovou částí textu však prolíná posun od faktografie k aleji epických po-

Ilustrácie ušila VENDULKA CHALÁNKOVÁ/ O Červené Karkulce

hádkových a bájeslovných „stromových“ příběhů, lyrizovaných poetikou dětského vidění světa, v němž obzvlášť vyniká protiklad k zamyšlení: my, lidé, na stromy bereme motorové pily, stromy mají jen bájně záludné kořeny. A stromy jsou přece živou hmotou, s kterou sdílíme tuto zemi a tu je potřeba chránit.

Pohádkově uchopila téma odpovědnosti za zachování života na zemi **Markéta Pilátová** v knize *Víla Vivíla a stíny zvířat* (2009), v němž nadpřirozená

bytosť pomáhá malým lidským bytosťem zachránit kousek přirozeného života na zemi. Pohádkové etické jádro má ve vílím příběhu podobu sváru mezi ziskuchtivostí dospělých a modelovou čistotou myšlení i chování dětí. Vílí záchranná mise ve světě lidí skončila úspěšně a v duchu pohádkově cyklické cesty jí byl umožněn návrat domů. V našem světě však zanechala výraznou, a věřme, napodobeníhodnou etickou stopu.

PRÓZA MEZI DVĚMA ADRESÁTY

V české literatuře pro děti a mládež přibývá knih s diskutabilní adresností. Jsou součástí měnícího se postavení dítěte ve světě dospělých, žánrových posunů, rozšiřování a „povolování“ různých interpretačních východisek při recepci díla, relativizace hodnot v současném životě i synkretických tendencí v životě i v umění. Uvolňování věkové stratifikace není vázané na žánrové členění: k publiku různých věkových kategorií promlouvají prózy se společenským a filozofickým obsahem stejně jako knihy obrázkové či názvem se hlásící k žánru pohádky. Zaměření k věkově širokému spektru reálných konzumentů je v některých případech dílem autorského záměru, jindy autor v průběhu tvorby o anticipovaném čtenáři neuvažuje vůbec, případně předem avizuje, že dílo je napsáno pro recipienty *trochu starší, ale ne zas tak moc staré* (Nikl).

Z individuální osobnostní zkušenosti respektující možného dětského čtenáře a reflektující zkušenost rodičovskou vznikla próza **Michala Viewegha** *Krátké pohádky pro unavené rodiče* (2007). Titul je svou víceslovností a dvojdílností komentářem k dílu: dovnitř je literárně kategorizuje a částečně kodifikuje a současně vyjadřuje jeho autorsky zamýšlené směřování k (dvojímu) adresátovi. Naznačuje však i dvojí kód realizace: po způsobu reklam dílo svou nezvyklostí a přístupností pro zapamatování „prodává“.

Čtenářskou interpretaci anticipuje i titul knihy *Tři tatínci a maminka* autorů **Michala Viewegha, Martina Reinera a Pavla Šruta**. Zájem nebo alespoň zvědavost vyvolá u dospělé části možných recipientů skutečnost, že tři „hotoví“ spisovatelé s jasnou uměleckou orientací a zaměřením plně či větším dílem právě

na dospělé čtenáře, přistoupili na nakladatelský nápad společně napsat a vydat knihu určenou hlavně dětem. Sympatická, přívětivá a všudypřítomná ironie a sebeironie navazuje na vlnu českých tatínkovských pohádek (**Zdeněk Svěrák** *Tatínku, ta se ti povedla*, 2009; **Arnošt Goldflam** *Tatínek není k zahození*, 2004 a *Tatínek 2002*, 2006) a ve všech třech příbězích, jež kniha obsahuje, odráží současný model rodiny bez výrazného otcovského autoritářství a naopak s akcentovanou rolí, která v tomto modelu připadá matce.

Střípek roviny, již dítě neprocítí či přečte trochu jinak, než je zamýšleno, lze nalézt také v mnohých původních knihách **Pavla Šruta**. Zejména jeho *Lichožrouti* (2008) a jejich druhý díl s názvem *Lichožrouti se vracejí* (2010) naplňují vrchovatě koncept knihy primárně psané pro děti, jež disponuje současně momenty atraktivními pro dospělé. Pro především dětského čtenáře zůstane titul v rovině nositele informace o hrdinech díla a bude souznít se zařazením díla do žánrové kategorie pohádky, do níž náleží titulní a jako nadreálné bytosti pojmání lichožrouti a řada jejich vlastností i konání. K širšímu okruhu vnímatelů míří pasáže z komična těžících sekvencí ze života dospělých, jež tepají „dospělé“ lpění na malicherných projevech povyšování vlastní osoby nebo konkrétní podoby mediálního zpracování faktů způsobem náležejícím grotesku.

ZÁVĚR

V české literatuře pro děti a mládež se na vývojových meznících v minulosti několikrát podílel vstup autorských osobností literatury pro dospělé do písemnictví pro mladé recipienty. Současnost vykazuje model principiálně podobný, realizovaný však opačným směrem: au-

toři, jež nazýváme, možná poněkud nepřesně, dvojdomými, stále méně apriorně přemýšlejí o adresátech svých knih. Taková tendence sice není převratně nová, dnes jí však nahrává významně nakladatelská politika, nesvazující se tolik, jak tomu bylo dříve, adresně s věkově danou skupinou recipientů.

Také prohlubující se prostupnost žánrových a tematických hranic uvnitř literatury v českém kontextu vede od věkové stratifikace ke stratifikaci uvnitř jedné literatury, odvíjející se od kategorií umělecká hodnota a nehodnota. To sice nemá za následek vydavatelský ani čtenářský nezájem o literaturu nižších pater, ale umělecké rozhraní se stává patrně-

ší i pro širší než jen literárně kritickou obec. Důsledky této tendence ještě navyšují proměny v současné realizaci žánrových a dokonce druhových kontaminací, tematické aktualizace v dílech považovaných primárně za díla pro mladé čtenáře, včleňování faktografie do textů, podněcování recipientů ke kreativní spolupráci vrstevnatostí autorských sdělení či experimentálními výtvarnými a jinými inovacemi. Návraty k didaktickým, ideologií ovlivňovaným literárním modelům nebo „jen“ k výrazovým klišé jakéhokoli předchozího období jsou jasně rozpoznatelné, vyčleňují literární díla pro děti a mládež na okraj a naopak z ní činí literaturu, která není na okraji.

Hodnoty súčasnej literatúry pre deti a mládež

Pod týmto názvom sa 18. apríla 2012 na Pedagogickej fakulte UK uskutočnila celoslovenská vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou, zmyslom ktorej bolo preskúmať a vyhodnotiť úroveň súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež, definovať trendy a problémy podmieňujúce jej súčasný stav. Konferenciu usporiadal Ústav filologických štúdií pri Pedagogickej fakulte UK, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, a Literárne informačné centrum. Na konferencii odznel referát Z. Stanislavovej o súčasnej prozaickej tvorbe pre deti a mládež, referát M. Klimoviča o trendoch básnickej tvorby, M. Ferka o slovenskej fantasy, G. Magalovej o autorských rozprávkach s kresťansko-didaktickou tendenciou, T. Vráblovej o literatúre pre začínajúcich čitateľov, M. Vallovej o trendoch v rozvíjaní detskej čitateľskej kultúry, O. Sliackeho o stave reflexie tvorby pre deti. B. Hlebová predniesla príspevok o slovenskej rómskej detskej literatúre, J. Hodoličová o minulosti i súčasnosti slovenskej detskej literatúry vo Vojvodine, N. Siegllová o stave českej detskej literatúry. J. Kačala sa zaoberal jazykom spoločenskej prózy J. Šebestu. A. Mitrová a L. Dzadíková hodnotili úroveň dramatickej tvorby pre deti a M. Tokár analyzoval trendy ilustrácie detských kníh. Na konferencii sa zúčastnili spisovatelia, vydavatelia, redaktori a vysokoškolskí študenti.

(os)

VSTÚPTE BEZ KLOPANIA

do virtuálneho sveta www.bibiana.sk

Pozýva vás

***Hana Ondrejičková
a Jana Michalová***

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, nemá svoju medzinárodnú pôsobnosť len v štatúte, ale od svojho vzniku roku 1987 sústreďuje vo svojej špecializovanej knižnici najkrajšie ilustrované domáce aj zahraničné knižky z vyše sto krajín sveta. Tie predstavujú len časť vzácneho knižničného fondu, o ktorý sa starajú a sprístupňujú ho verejnosti vedúca knižnice PhDr. Hana Ondrejičková a Mgr. Jana Michalová.

■ V čom spočíva výnimočnosť knižnice BIBIANY, čo obsahujú jej fondy?

Výnimočnosť knižnice vyplýva z výnimočnosti celej inštitúcie. BIBIANA v sebe kombinuje interaktívne múzeum, galériu ilustrácií, organizátora veľkých medzinárodne akceptovaných umeleckých podujatí ako Bienále ilustrácií Bratislava a Bienále animácie Bratislava, stará sa o úspešný priebeh a propagáciu knižných súťaží, koordi-

nuje značnú časť diania okolo detskej literatúry na Slovensku. Výstupy zo všetkých týchto aktivít sa u nás zbierajú v podobe knížiek, katalógov, plagátov a ďalších dokumentačných materiálov.

■ Ktorá knižná kolekcia, prípadne titul z vášho fondu je najcennejší?

Bezpochyby najunikátnejšia je zbierka kníh z Bienále ilustrácií Bratislava (BIB). Ponúka takmer 8 tisíc titulov detských kníh z celého sveta, zo všetkých kontinentov, vydaných v najrozličnejších jazykoch, napr. baskičtina, kórejčina, lužická srbčina, v rôznych afrických jazykoch... Táto kolekcia predstavuje to najkvalitnejšie z ilustračnej tvorby jednotlivých krajín, ktoré sa zú-

častnili na súťaži od začiatku tohto podujatia (1967). Z hľadiska výtvarnej kvality, ale aj časového a geografického pokrytia ťažko nájsť porovnateľný knižničný fond nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Okrem toho sa pýšime aj zbierkou kníh zaradených na Čestnú listinu IBBY (Medzinárodnej únie pre detskú literatúru so sídlom v Bazileji), ktoré zúčastnené krajiny nominujú každé dva roky. Kolekcia je výberom „chuťoviek“, toho najlepšieho z detskej a mládežníckej tvorby, a to tak z hľadiska literárneho, ilustrátorského, ako aj prekladateľského. Sme jednou z piatich knižníc na svete, ktoré vlastnia tento fond. Veď kto iný v našom časopriestore má napríklad Andersenove rozprávky v takmer 90 rôznych špičko-

vých knižných spracovaniach? Nedávno sme ich ukázali verejnosti na výstave v Mestskej knižnici a v petržalskej miestnej knižnici. Zaujali rôznorodou edičných prístupov a ilustrátorského spracovania.

■ Vo vašej knižnici si možno požičať knižky alebo časopisy len prezenčne. Aké služby poskytujete návštevníkom okrem výpožičiek?

Na štúdium sú k dispozícii všetky naše fondy, knižky, časopisy, ale aj čokoľvek z dokumentácie. Máme vybudované pracovisko pre čitateľov s počítačom s prístupom na internet a skenerom. Tu je možnosť naskenovať či odfoťiť, čo treba. Všetky služby sú zdarma. Práve pre unikátnosť našich fondov, žiaľ, nie je možné si knihy požičiavať domov. Snažíme sa ich však dostať medzi ľudí pomocou výstav, ktoré chodia krížom-krážom po Slovensku a mnohé idú aj von do sveta, väčšinou v kombinácii s ilustráciami, programami či tematickými výstavami.

■ S digitalizáciou knižnice úzko súvisí projekt Digitálna BIBIANA, ktorého ste iniciátorky, ale aj, povedzme, hlavné patrónky. Ako vznikol tento projekt a čo ponúka virtuálnym návštevníkom BIBIANY?

Hľadali sme spôsob, ako naše poklady sprístupniť čo najväčšiemu počtu ľudí. Keď sme však našu víziu podeliť sa o to, čo sa ukrýva za dverami knižnice, začali rozoberať na konkrétne kroky (aby neutrpeli autorské práva), vznikol z toho pomerne rozsiahly projekt Digitálnej BIBIANY. Druhým impulzom bolo 20. výročie vzniku BIBIANY; uvedomili sme si, že nielen knižné zbierky, ale aj činnosť BIBIANY je skutočne hodná zverejnenia. Za tie roky sa tu zrealizovali naozaj skvelé projek-

ty. V našom archíve je z nich aká-taká ochutnávka. A navyše, „doba nám prišla“. Všetko toto sa totiž zároveň dialo v čase, keď sa informatizácia stala pre Ministerstvo kultúry SR jednou z priorit a začali sa formovať veľké projekty na digitalizáciu kultúrneho dedičstva.

■ Môžete podrobnejšie predstaviť jednotlivé zložky projektu Digitálna BIBIANA a ako sa v nich návštevník orientuje?

Projekt má dve roviny. V prvej sa snažíme zdigitalizovať maximum dokumentov, ktoré tvoria „pamäť inštitúcie“, teda všetko, čo vypovedá o kontinuite a výsledkoch jej práce a malo by prežiť do budúcnosti v prípade straty, zničenia, zastarania nosiča, havárie a pod. Tieto súbory sa vytvárajú podľa jednotnej metodiky a potom sa organizujú a ukladajú do vopred nadefinovanej štruktúry v digitálnom úložisku (repozitári). Takto máme k dispozícii databanku informácií, obrázkov a dokumentov, ktoré nie sú len archiváciou, ale dajú sa aj ďalej použiť na reprinty a výstavy. Užitočnosť sa už ukázala pri tvorbe viacerých podujatí, napr. na výstave *Objavy BIBIANY* sa priamo použili skeny plagátov z jej 20-ročnej histórie, alebo naposledy na jeseň minulého roka sa veľká retrospektívna výstava BIB v Kodani vytvorila zo skenov ocenených ilustrácií, čím sa ušetrili peniaze spojené s dopravou a poistením v prípade vystavovania originálov. Druhá vrstva je prezentačná. Máme vytvorené aplikačné databázy na spracovanie týchto informácií a vyčlenený priestor na dvoch sekciách našej internetovej stránky. Na podstránke Digitálna BIBIANA je webové rozhranie na vstup do vyhľadávania v oceneniach BIB-u, BAB-u, v oceneniach z našich knižných súťaží (Najkrajšie knihy Slo-

venska a Najkrajšie a najlepšie detské knihy), ako aj ďalšie ceny, ktoré udeľuje Slovenská sekcia IBBY autorom, výtvarníkom a vydavateľom. Návštevníci nášho webu dostanú prehľadné informácie o oceneniach, ocenených dielach, o ich tvorcach, spolu s obrázkami a ukážkami. Z tohto miesta sa dá vyhľadávať a vstúpiť aj do PDF archívu tlačovín. Okrem toho má návštevník našej stránky možnosť vyhľadávať alebo len tak si zalistovať aj v ARCHÍVE PODUJATÍ. Nájde tu retrospektívny prehľad výstav, programov, dielní, divadelných predstavení a festivalov spolu s priloženou dokumentáciou, teda pozvánkami, plagátmi, videami, fotkami, tlačovými správami a podobne.

■ Zaujal ma Album slovenských ilustrátorov, podľa čoho zaradujete doň výtvarníkov, ako vznikajú?

V Albume predstavujeme profily významných slovenských ilustrátorov pre deti. Zaradení sú tam nielen

klasici a už nežijúci umelci, ktorí výrazne prispeli k vývoju slovenskej ilustrátorskej školy, ale aj mladá krv, ktorá si ešte len razí cestu do detskej knižnej produkcie. Momentálne je v albume 50 hesiel, tento rok pripravujeme ďalšie. Podmienkou na zaradenie autora do albumu je ocenenie jeho ilustračnej tvorby niektorou z cien na súťažiach a podujatiach, ktoré organizuje BIBIANA alebo Slovenská sekcia IBBY. Spoluprácou kunsthistorika a redaktora vznikajú heslá, ktoré obsahujú charakteristiku tvorby autora, životopisné, bibliografické a kontaktné údaje, prehľad ocenení, webové odkazy a samozrejme ukážky z ilustrácií.

■ Digitálna knižnica sprístupňuje nielen knižné tituly, ale aj odborné časopisy. Ktoré a v akej forme sú dostupné?

Rozhodli sme sa zverejniť tie tlačoviny BIBIANY, ktoré sú najčastejšie žiadané. Chceli sme tým uľahčiť život hlavne mimobratislavským študentom

pedagogických a umeleckých odborov, ktorí majú k týmto printom sťažený prístup. Predovšetkým revue Bibiana, ale aj zborníky z medzinárodných sympózií BIB sú jednými z mála študijných materiálov pre oblasť teórie knižnej ilustrácie a detskej literatúry. Katalógy zo súťaže Najkrajšie knihy Slovenska zasa prezentujú vývoj a tendencie v slovenskom grafickom dizajne a polygrafii, ukazujú na kontinuitu podujatia a sú dôležitým dokladom pre ocenených výtvarníkov, vydavateľov, tlačiarov, kníhviazačov.

■ Dnes už nestačí informácie len zhromažďovať a sprístupňovať čo najširšiemu okruhu používateľov, ale dôležité je podať informácie pútavo. Ako plníte túto požiadavku?

Práve v tom je skľbenie knihovníckej duše s heslom byť priateľský k používateľom. Ide nám o maximálnu vizualizáciu, zážitkovosť našej webovej stránky, nechceme otravovať našimi knihovníckymi pravidlami a normami. Pre knihovnícke využitie sme však pridali aj možnosť zobrazovania vyhľadaných informácií v štandardných formátoch MARC21 a ISBD. Najdôležitejšie je, aby sa človek nielen rýchlo a jednoducho dostal k tomu, čo ho zaujíma, ale aby ho to aj bavilo, aby mal chuť objavovať ďalšie informácie, obrázky, vzťahy. Takto aj bolo vytvorené webové prostredie s intuitívnou navigáciou, prelinkovaním so súvisiacimi zdrojmi či akciami.

Samozrejme, všetky zložky, navigácia aj texty, sú sprístupnené aj v angličtine.

■ Ako spracúvate množstvo informácií jednak z minulosti, ale aj pribúdajúce nové položky?

Rozhodne je to tímová záležitosť. Často je to bádateľská práca a bez podpory našich kolegov a spolupracovníkov BIBIANY by sme sa v tom mori materiálu asi utopili. Veľmi nám pomáhajú aj naši šikovní brigádnic, študenti VŠVU. Sú pre nás pomocou nielen pri spracovaní toho obrovského množstva dokumentov, ale aj pri riešení mnohých technických problémov.

■ Takže na záver, aké sú ďalšie, dosiaľ ešte nevyužitú možnosti Digitálnej BIBIANY, v čom vidíte jej najväčšie prednosti a prípadne obmedzenia?

Zatiaľ sa o nej málo vie. Sme si isté, že ponuka Digitálnej BIBIANY je unikátna. Určite je inšpiratívna pre mamičky, študentov až po výtvarníkov či pedagógov. Veľmi by sme sa tešili, keby sa kvalitné umenie pre deti, nápadité, kreatívne a zábavné, tak ako ho stretávame v BIBIANE v podobe detskej radosti z tvorenia a poznania už viac ako 20 rokov, čo najviac šírilo.

Ak ste ešte v bratislavskej BIBIANE neboli, ľahko ju nájdete podľa mapy či orientačných tabúl v meste, no najľahšie sa do nej dostanete cez bránu www.bibiana.sk a tam vás rady uvítajú aj v oddelení Knižnica, Digitálna BIBIANA a Archív. Nemusíte klopať, stačí kliknúť do okienka.

Pripravila MARTA BÁBIKOVÁ

DANA GARGULÁKOVÁ

Tri zlaté vlasy deda Vševeda

Dramaturgia K. Jánošová, texty piesní Z. Laurinc, scéna a kostýmy Z. Zupková, hudba Vetroplach, pohybová spolupráca E. Kolek-Spaskov, videoprojekcia M. Rusina, réžia D. Štauder.

Bratislavské bábkové divadlo, premiéra
30.3.2012.

Bratislavské bábkové divadlo (BBD) uviedlo ako tretiu inscenáciu sezóny rozprávku *Tri zlaté vlasy deda Vševeda*. Hru na motívy rozprávky K. J. Erbena napísala dramaturgička a scenáristka Dana Garguláková. Pôvodne je to rozhlasová hra, ktorá pre bratislavskú inscenáciu prešla niekoľkými úpravami. Hra je kvalitná v rozpracovaní príbehu i dialógov.

Na dobrom základe – klasickej rozprávke s napínavým dejom a víťazstvom chabrosť a čestnosti nad pýchou a zlobou – však v BBD nepostavili dobrú inscenáciu. *Tri zlaté vlasy deda Vševeda* možno zaradiť do línie problémových inscenácií divadla. Je azda len o vlások lepšia ako poddimenzované inscenácie uplynulých sezón *Palica, von z vreca!*, *Kocúr v čižmách* a *Čin – Čin*.

Inscenáciu naštudoval umelecký šéf divadla Dušan Štauder s mladým, no nie neuskúseným tímom – dramaturgičkou Katarínou Jánošovou, výtvarníčkou Zojou Zupkovou a na pohybovej zložke spolupracovala Elena Kolek-Spaskov.

Dušan Štauder viedol inscenáciu líniou rýchlych prestavieb a songov, ktoré buď vysvetlili časový posun v deji, alebo naladili atmosféru a vysvetlili súvislosti. Prevládali bábkové výstupy, činohernými postupmi boli zobrazení dedo Vševed, teda Slnko, a jeho tri sestry – sudičky Zora, Svetlana a Večernica. Tento dobre stanovený princíp porušil len raz v prípade Plavka, keď herec nelen vodil bábkú, ale v jednom výstupe s ňou

aj komunikoval, akoby šlo o dve javiskové postavy.

Sklamaním je výtvarná stránka inscenácie. Zoja Zupková pripravila scénu z bielych nadrozmerných skladačiek, preskupovaním ktorých vzniká náznak plte či paláca. Herci-animátori sú odetí v bielom, zdobenejšie kostýmy majú sudičky. Dedo Vševed, teda Slnko, má parochňu zlatej farby a rovnaké prvky v kostýme. Bábkysú nie veľmi kreatívni manekýni, ktorí neumožňujú precíznejšie vodenie. Zupková je úspešná scénická výtvarníčka a režisérka. V tomto prípade však aj jej výprava prispela k nezdaru inscenácie. Výtvarnú stránku dopĺňajú projekcie študenta Združenej strednej školy scénického výtvarníctva Martina Rusinu. Majú však len doplnujúcu funkciu, viac vyplňajú priestor, ako by boli divadelným znakom.

Jednotlivé výstupy sú prepojené piesňami. Hudbu zložili členovia kapely Vetroplach, je teda o vlások lepšia, ako sme v BBD zvyknutí. Strieda sa viacero žánrov vrátane rapových rytmov. No i tu miestami preráža odpudivý zvuk syntetizátora a použitý playback. Texty piesní napísal Zoro Laurinc. Zaujímavo pracuje s rýmovým presahom, vyčítať sa mu dá azda len zbytočný bohemizmus „moc“ vo význame veľa.

Rôznosť hereckých výkonov najviac vidno pri postavách sudičiek. Miroslava Dudková hrá s nadšením, naplno, je medzi nimi pohybovo dominantná, aj Margaréta Nosálová našla vhodné herecké prostriedky na stvárnenie prajnej sudičky. Rovnako dobre hrá i láskavú kráľovnú. No Marta Sádecká hrá bez nasadenia. Jej pasivita sa v kontraste s ďalšími herečkami dostáva do ostrého nesúladu. Prejavuje sa to i v jednoduchých choreografiách, v ktorých Marta Sádecká neudrží gesto ani výraz. Tanččky troch sudičiek, z ktorých jedna sa prakticky nehýbe, tak pôsobia útrpne. Ján Morávek, najmladší člen súboru, je do rolí princov obsadzovaný často. Aj tohto – najdúcha Plavka, budúceho ženicha princeznej Zlatky – stvárnil s chlapčenskou ľahkosťou a mla-

díckym šarmom. Sluhu, ktorý napriek rozkazu kráľa Plavka nezabije a neskôr sa stáva prevozníkom na ceste k dedovi Vševedovi, hrá Róbert Laurinec. Ostáva v civilnej polohe, je aj hlasovo submisívny, zobrazuje pokojného človeka, ktorého osud zmenil svojimi rozhodnutiami kráľ. Opozitom voči kladným postavám je vládca bažiaci po moci troch vlasov deda Vševeda. Je zlý, neprajný a agresívny voči všetkým, ktorých stretne, výnimkou je iba jeho žena a dcéra. Kráľ v podaní Juraja Adamíka bol naozaj nevrlý a úsečný. Inú polohu predviedol Adamík pri stvárnení Slnka. Pri tomto výstupe je tempo jeho reči pomalšie, výraz vznešenejší.

Tri zlaté vlasy deda Vševeda možno považovať za tradičnú inscenáciu s použitím vybraných archaických postupov. Príčinou nezaujímavej inscenácie je pietne režijné poňatie a prekonaná výprava. V Bratislavskom bábkovom divadle ostávajú voči podnetom súčasného bábkového divadla aj naďalej imúnni.

LENKA DZADÍKOVÁ

TOŇA REVAJOVÁ

Johanka v Zapadáčiku

Bratislava, Slovart 2012, il. Ďuro Balogh, 145 s.

V najnovšej knihe Tone Revajovej (2012), určenej pre čitateľa stredného čitateľského veku, objavujeme niektoré motívy a poetologické znaky podobné s tými, ktoré poznáme z príbehov predchádzajúcich rokov *Denis a jeho sestry* (2007) a *Prázdniny s tetou Kolieskovou* (1989). Ide predovšetkým o motívy nového prostredia, samoty, o paralely prírody a ľudských postojov k životu, o kontrast mesta a dedinskej prírody a tiež neúplnej rodiny.

Predstava o náhlom presťahovaní sa z pohodlného panelákového bytu v meste do dedinky niekde na konci sveta by asi väčšinu

detí zvyknutých na pohodlie mesta nepotešila. A práve toto je východisková situácia literárneho príbehu, príznačne nazvaného Johanka v Zapadáčiku. Zapadáčik je dedinka, ktorá oproti pôvodnému domovu pôsobí nepríťažlivo, je v nej iba malá škola, kostol, obchod a namiesto pošty len oranžová schránka. Aj domček po prate je malý, bez kúpeľne, len so studenou vodou v kuchyni a na záchod treba chodiť cez celý dvor. A to nie je všetko. Tá drevená búdka na konci dvora nepríjemne zapácha. Jediným pozitívnym momentom na začiatku rozprávania je záhrada okolo domčeka s niekoľkými ovocnými stromami, predovšetkým čerešňou, ktorá sľubuje chutné červené plody. Toto sú rámcujúce okolnosti príbehu desaťročnej Johanky, ocitajúcej sa spolu s jej výtvare a intelektuálsky založenou matkou a malým, asi dvojročným bračekom Samkom v novej a čiastočne aj hraničnej situácii.

Práve nekaždodenná situácia je príležitostíou na vstup do vnútorného sveta detskej protagonistky. Prostredníctvom jej vnímania a svojského, úprimného, ale v nijakom prípade nie naivného pohľadu na nové okolnosti existencie spoznáваме sociálne (Čo z toho, že by som také chcela? Dobré viem, ako na tom sme. Nechodíme bosí ani nahí, ale to je všetko.) i mravné aspekty života na vidieku a psychologické aspekty detského sveta: „Prečo sme háved, mami?“ „To si nevšímaj,“ povie. „Niektorí ľudia sú zvláštni. Teta musí sama zistiť, že jej nič nehrozí...“ „Každého pozdrav a na každého sa usmej,“ povie, „o ostatné sa nestaraj.“

Čas príbehu je vymedzený tromi až štyrmi mesiacmi od konca zimy do začiatku leta. Priame rozprávanie hlavnej protagonistky však zachytáva nielen chronologický čas, lebo jej spomienkové návraty v rozprávaní umožňujú preskupovanie prítomnosti s retrospektívou. Retrospektívny čas sa viaže na bývalú školu, ale hlavne na starých rodičov, ktorí Johanke z predchádzajúceho života chýbajú asi najviac.

Signifikantným dňom z temporálne-

ho hladiska v deji je sobota, respektíve víkend, lebo práve počas neho sa vždy udejú významné, ale aj tie najobyčajnejšie veci v ich novom živote. A sobotné rána sú priam stvorené na rozhovory matky a malej dcéry pri kávičke a kakavku. V rozhovoroch si Johanka počína veľmi múdro, jej reč však pôsobí v niektorých replikách až pridospelo. Túto osciláciu medzi detskosťou a dospelosťou možno pripísať správaniu sa matky k desaťročnej dcére a jej predchádzajúcemu životu medzi dospelými. „*Na otázku sa patrí odpovedať, našepká mi mama jemne, tichu-linko. (...) Tak to skúsime zistiť. Skúsime to pohľadať. Pozrieme sa, čo má naša Johanka v rukách. Hm, nič. Ale ktovie, čo má v hlave. V srdci. V ponožkách.*“ Napriek niekoľkým štylizáciám, ktoré neprekračujú mieru únosnosti, možno túto detskú postavu vnímať ako vydarenú a určite zaujímavú pre detského čitateľa. Postava matky je modelovaná s istou dávkou idealizácie, čo však čitateľovi vôbec neprekáža, pretože takto ju vníma predovšetkým detská rozprávačka. Vždy je usmiata a pokojná, vytvára svojim deťom harmonické prostredie, občas odmieta rozprávať o vzťahoch a dôležitých veciach, lebo sa pred svojou dcérou hanbí. Motív otca zostal nejasný od začiatku do konca a v príbehu ho identifikujeme skôr ako tajomstvo.

Nie je dôležité, prečo sa ocitá táto neúplná rodina v Zapadáčiku (možno je to nedostatok financií a možno iba potreba Johankinej matky zostať nezávislou na svojich rodičoch), dôležité je, ako sa jej členovia vyrovnávajú s novou situáciou. Pre matku sú to úplne nové povinnosti okolo domu a v záhrade, strata spoločenskej komunikácie, keďže ich jediná suseda sa správa nevraživo a nazýva ich „hávedou“. Pre Johanku je to obdobie získavania nových priateľov a dôvery spolužiakov i novej učiteľky. Tú neustále porovnáva s učiteľkou z bývalej školy a najviac ju mrzí, že ju volá Johana. Jedinou útechou v čase, keď jej je najsmutnejšie, je kniha o Kláre Bôbikovej, ale

aj o tú prichádza, keď ju raz zabudne v blízkosti malého bračeka.

V príbehoch komponovaných do krátkych kapitol sa nakoniec objavujú aj ďalšie, pre detského čitateľa zaujímavé momenty: dreváreň na dvore plná všakovakých zaujímavých starodávnych vecí, ktorých objavovanie je pre Johanku dobrodružstvom a zároveň spoznávaním minulosti ich malého domčeka, jazierko s nádhernými labutami, ku ktorému treba hľadať vchod v hustých kríkoch, záchrana susedky, ktorá nehybne leží v daždi na schodoch, vtipné obrázkové komunikácie so spolužiakmi.

Spočiatku čiastočne uzavretý priestor vidieckeho domčeka a školy sa postupne otvára novým miestam – zelenému parku okolo jazierka, malému dedinskému námestiu, vzdialenej časti dediny s novou kamarátkou Majkou. Podobne ako sa rozširuje priestor, mení sa aj Johankin postoj k novému domovu. Zo začiatku pôsobí všetko pochmúrne, Johanka je rozčarovaná, smutná a cíti sa osamelá aj v škole. Nemožno prehliadnuť paralelu medzi prebúdžajúcou sa prírodou a čoraz pozitívnejšími Johankinými pocitmi. Pretože keď je tráva vyššia a zelenšia, kriky bujnejšie, labute konečne vysedia svoje mladé, čerešňa zakvitne, Johanka je čoraz spokojnejšia a začína sa v novom domove cítiť celkom dobre. V škole sa jej darí, nájde si blízku kamarátku, spolužiaci si ju obľúbia. Postavy v školskom prostredí nie sú také plastické a živé, ako by sme očakávali, väčšinou sú kontúrované jednorozmerne (Boris, Adam) a tak zväčša pôsobia aj ich prehovory.

Keď je odpoveďou na Johankin list starkej a starkému, ktorý tajne vhodila do oranžovej schránky, prvá návšteva starých rodičov, Johanka je opäť konečne šťastná (*Obleje ma teplý pocit, že svet je konečne v poriadku. Mám starkú a mám zasa Kláru*). A keď sa už čitateľovi zdá, že príbeh sa v tomto šťastnom okamihu môže aj skončiť, dospelí pripravujú Johanke opäť novú situáciu, a ako v záve-

re rozprávačka naznačuje, o svojom ďalšom osude sa chystá porozprávať.

Výtvarná stránka knihy je svieža a vtipná, ilustrácie Ďura Balogha pripomínajú detské kresby aj písmo. Textovú časť dopĺňajú obrázky v podobe komiksových sekvencií, ktoré čiastočne zvoľňujú dej a sú príjemným oživením.

Knižka, ktorá sa začiatkom tohto roka dostala na pulty kníhkupectiev, nemusí byť len čítaním pre deti. Pútavý a trochu aj krehký príbeh je podávaný citlivo a psychologicky presvedčivo, až má čitateľ chuť preniesť sa na chvíľu do domčeka a sedieť spolu s Johankou a jej matkou pri stole a popíjať rané kakao. Ak k dôležitým hodnotám knihy (predovšetkým pre deti) patria jej etické aspekty a pozitívny príklad v konaní postáv, tak táto kniha určite tieto atribúty spĺňa.

EVA PRŠOVÁ

NAVA SEMEL

Lásky začiatočníkov

Bratislava, Vydavateľstvo Q111 2011. Preklad Kveta Dašková, obálka Veronika Cabadaiová. 83 s.

Dielo izraelskej prozaičky Navy Semel (1954) je väčšine slovenských čitateľov pravdepodobne neznáme; o mladých čitateľoch to možno tvrdiť takmer s istotou. Pritom (ako sa dočítame na prebale prvého prekladu jej diela do slovenčiny) ide o autorku románov, poviedok, scenárov, rozhlasových, televíznych a divadelných hier pre dospelých i pre deti a mládež, ktorá bola ocenená mnohými cenami a ktorej diela boli preložené do viacerých jazykov. V češtine vyšla Semelovej kniha *Lásky začiatočníkov* a z tohto jazyka ju preložila Kveta Dašková. Na kvalite prekladu má nesporne svoj podiel aj to, že prekladateľka ho realizovala s pomocou

hebrejského originálu za odbornej jazykovej spolupráce s Jozefom Weissom.

Sedem poviedok knihy predstavuje sedem zárodočných podôb lásky priestorovo situovaných do Tel Avivu, časovo do kontextu 20. storočia: do aktuálnej súčasnosti (Lásky začiatočníkov, Bozk od somára, Nesmelý, Lúbostný list), do 60., resp. 70. rokov (Plagát s Elvisom, Nočný spoločník), do roku 1936 (Parašutista na plote). Rodiaci sa vzťah má v každej z poviedok inú podobu a podstatu.

Rovnomenná poviedka je v istom zmysle umeleckou psychoanalýzou pocitov tínedžera, ktorý sa prvýkrát platonicke zaľúbil do spolužiačky a kladie si otázku „*naštartovania počítača lásky*“ v konfrontácii s pocitmi, aké mal v momente, keď mu rodičia oznámili svoj rozchod. Jeho pociťové spektrum je vyjadrené funkčne využitým počítačovým jazykom: napr. oznámenie o rozchode rodičov vníma „*ako keď vypneš počítač a na monitore vidíš, ako sa jednotlivé okná zatvárajú, obrazovka tmavne*“ (s. 5). Je preňho ľahšie do počítača „*natukáť všetky bolesti a potom klepnúť na kláves delete*“ ako zveriť sa živému človeku, „*pretože to sa zrušiť nedá*“ (s. 6); hoci napokon sa o svojich pocitoch predsá len porozpráva s „*niekým živým*“ – s objektom svojho záujmu. V poviedke *Plagát s Elvisom* podobu prvého zaľúbenia vystihuje výrok rozprávačky: „*Robila som všetko preto, aby som neprezradila, že som do Mickeyho zamilovaná*“ (s. 16). Excelentne je tu vyjadrený ostych spojený so záchvevmi žiarlivosti a jediným nemesným dotykom; veľmi presne je zobrazené, ako sa rodí doživotná spomienka a poznanie „*miesta hlboko vo mne, ktoré sa chveje a tancuje zároveň*“ (22). Ak v prvých dvoch príbehoch bol tínedžer subjektom lúbostného vzťahu, v poviedke *Parašutista na plote* je pozorovateľom prvého prudkého vzplanutia jeho sestry k „*okupantovi*“ – anglickému parašutistovi. Spočiatku nechápe, „*prečo si tento mladý muž a Tamara vymieňajú kradmé pohľady, ako keby išlo o nejakú hru, ktorú on, Jakovle, nepozná*“ (s. 32). Na-

pokon sa stane tichým svedkom a strážcom ich rýchlej lásky. Tragický podtext dáva poviedke umiestnenie príbehu do časopriestoru zmietaného etnickými nepokojmi a poviedka sa tak stáva aj svedectvom o tom, ako sa v človeku rodí odmietnutie xenofóbie. Poviedkam *Bozk od somára* a *Nesmelý nechýba* jemne humorný podtón; ich podstatu vyjadruje výrok jedného z hrdinov: „*Keby som bol ministrom školstva, uzákonil by som povinný predmet – nahováranie*“ (s. 59).

Poviedka *Ľubostný list* prináša do literatúry pre dospelujúcich tému homosexuálnej orientácie, u nás v tomto kontexte doposiaľ tabuizovanú, v tomto prípade spracovanú veľmi jemne, s pointou vyjadrujúcou vedomie o problémoch ľudí so sexuálnou odlišnosťou: „*Viem, že ma čaká hŕba nadávok ako teplý, homoš, buzerant a najhoršie – sklamanie rodičov*“ (s. 74). Posledná poviedka *Nočný spoločník* je výpoveďou o tom, ako ťažko je užívať si s kamarátom týždňovú slobodu bez rodičov, ak pred ním musíme zatajovať kruté tajomstvo (smrť otca).

Poviedky Navy Semel nie sú podané ako skica o mnohorakosti ľubostných citov rodiacich sa u tinedžerov, ale ako výsledok vonkoncom nie bezbolestného poznávacieho procesu. Autorka uchopila svoju tému s porozumením voči duši dospelujúceho, nesmierne citlivo, negujúc tak obsah výroku jedného z hrdinov: „*Dospelí šiestackú lásku vôbec nepokladajú za lásku. Neberú ju vážne, domnievajú sa, že právo na lásku majú iba oni*“ (s. 22). Podarilo sa jej na malej ploche poviedok sprítomniť a autenticky stvárniť silu ľudskej túžby po láske osadenú do inej kultúry a do histórie etnicky komplikovaného regiónu. Z tematicky zaujímavých, jazykovo moderných a štylisticky brilantných poviedok sála humanita; oplatí sa odporučiť ich mladým čitateľom.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Historie Evropy. Obrazové putování

Námět, koncepce, výběr a skladba kapitol, ilustrace **Renáta Fučíková**. Text **Renáta Fučíková** a **Daniela Krolupperová**. Praha, Práh 2011, 448 stran.

Jedním ze znaků současné dětské literatury je vzrůstající role obrazové složky, která již neplní pouze ilustrační roli, ale sama přebírá vypravěčskou funkci. V pestré české produkci obrazových knížek lze rozlišit několik tendencí, mezi nimiž důležité místo zaujímají knížky, jež v symbióze s postupy uměleckonaučné literatury násobí svůj poznátkový potenciál. Renáta Fučíková na sebe upozornila jako ilustrátorka dětských knih již v 90. letech 20. století, kdy získala řadu domácích i zahraničních ocenění. Hluboký zájem o historii a schopnost zachytit ji s dokumentaristickou přesností i básnickou naléhavostí osvědčila nejen v ilustrační tvorbě (například *Staré pověsti české a moravské*, 2005; *Příběhy českých knížat a králů*, 2007), ale i ve vlastních autorských projektech. Fučíková stála u zrodu edice *Největší Češi*, kterou vydává nakladatelství Práh. Po knize věnované Karlu IV., na níž spolupracovala se spisovatelkou Alenou Ježkovou, připravila samostatně obrazové knihy *Tomáš Garrigue Masaryk* (2006) a *Jan Amos Komenský* (2008).

Fučíková stála i u zrodu velkoformátové obrazové publikace *Historie Evropy*, jejíž rukopis vznikl tři roky. Nakladatelství Práh vydává knížku i ve slovenské jazykové verzi. Fučíková je autorkou námětu, scénáře, ilustrací i textové části, na níž se dále za spolupráce historičky Václavy Kofránkové podílela zkušená prozaička Daniela Krolupperová. O nápaditou grafickou úpravu publikace se postaral Filip Heyduk. Již sama obálka s vtipně řešenými výřezy ve tvaru komiksových bublin dává tušit, že nepůjde o banální encyklopedii, ale o moderně pojatou kni-

hu, která se snaží navázat skutečný dialog s předpokládaným dětským čtenářem.

Výchozí myšlenkou bylo uceleně zprostředkovat obraz evropských dějin dětem školního věku tak, aby pochopily kauzalitu historických událostí nikoli jako suchopárné a odtaziuté přehledy dat, ale jako skutečně žité příběhy, jejichž protagonisty byli jednotlivci i celé národy. Neotřelá kompozice, působivé ilustrace a čtivý text však činí z publikace mimořádný artefakt s potenciálem oslovit nejenom dětské, ale i dospělé čtenáře.

Dějiny Evropy se otevírají od prvního osídlování evropského teritoria ve starší době kamenné a jsou zachyceny až k současným integračním snahám a převratným vědeckým objevům. Podtitul *Obrazové putování* naznačuje, že půjde o cestu dlouhou, s mnoha zastávkami i nezbytnými odbočkami. Fučíková tuto pouť rozčlenila do sedmdesáti kapitol, jejichž deskriptivní i metaforické názvy předznamenávají obsah i výklad jednotlivých střípků předkládané „mozaiky paměti“. Z *Ostrova paláců*, zasvěceného krétské civilizaci, putujeme k Etruskům a Keltům (*V mlze tajemství*), do starověkého Řecka (*Stvoření ideálu*) a pokračujeme do středověku (například *Na cestě vzhůru*, *Svatí žebráci*, *Černá smrt*) a novověku (například kapitola *Rychleji, výše, silněji*, která si všímá průmyslové revoluce v 19. století, proměn evropských měst a životního stylu jejich obyvatel). Kapitoly *Tenkrát na Západě*, *tenkrát na Východě* a *Společně nebo odděleni* sledují převratný vývoj po skončení druhé světové války až do současnosti. Každá kapitola představuje ucelenou tematickou jednotku, a to jak v literárním, tak výtvarném plánu. Rozvržení publikace je vyvážené a odráží pestrost dějin Evropy, v nichž se střídala důležitost rolí různých filozofických a náboženských směrů, význam jednotlivých teritorií i národů, uměleckých výbojů a vědeckých objevů. Autorky vycházejí z evropského prostředí, ovšem reflektují i specifika národních dějin.

Typografická úprava posiluje příběhovou publikaci. Textová pásma jsou situována přímo do horních a spodních částí celostránkových ilustrací, zatímco středová místa stránky poutají pozornost scénami s komiksovými prvky. Často se zde nalézají přetlumočení doložených historických událostí a výroků, ale rovněž epické zárodky fiktivních individuálních, typizovaných lidských osudů. Dějiny zde totiž nejsou redukovány na pouhou sumu dat a fakt, která se váží k velkým panovníkům, dynastiím, národům a jejich bitvám či revolucím, ale autorky se snaží zprostředkovat představu o tom, jak vypadala každodenní životní realita našich předků, a to zejména z perspektivy dětské. Kojenec se objevuje v náručí neandertálské matky hned na začátku cesty historií Evropy, děti pomáhají hlídat stáda prvních zemědělců a pracují v továrnách vznikajících od 18. století, ale také se uličnický schovávají před svými pedagogy ve starověkém Řecku či maskují četbu dobrodružné literatury gymnazijní učebnicí v meziválečném období. Dětské postavy procházejí celou knihou a nabízejí čtenářům pohled na dětství v různých společenských vrstvách, dobových a ideologických kontextech.

Texty nejsou přetíženy letopočty, ty čtenář nalezne přehledně umístěné na časové ose, která prochází dolním okrajem stránek. Má metaforickou podobu dekorativního řetězu s přívěsky, jejichž proměnlivá podoba odráží materiály, formy i znaky typické pro dané období. Obraz dějin tak nabývá symbolické podoby pouta, sdíleného s předcházejícími generacemi. Konec řetězu, vinoucího se od prvních Evropanů, drží současný chlapec a Fučíková tak symbolicky svěřuje pokračování historie do rukou dnešním dětem.

V bohatém ilustračním doprovodu osvědčila Fučíková schopnost skloubit zobecňující stylizaci se smyslem pro detail a charakterizační ornament, jenž koresponduje se zobrazovaným historickým obdobím, a nezapřela přitom svůj charakteristický rukopis.

Působivé barevné ladění, které Fučíková volí pro jednotlivé kapitoly, představuje další významný stavební prvek knihy. Období válek, revolučních zvrátů a násilných nepokojů tonou ve zlověstné černi a rudé barvě, zatímco časy prosperity, pokrokového rozvoje, uměleckého a vědeckého rozmachu jsou zobrazena v rozverně pestrých odstínech.

Jakkoli se interpretace dějinných událostí drží historických fakt, otevírá se zároveň prostor pro čtenářovu vlastní syntézu. Texty a ilustrace provokují k hlubšímu zamyšlení, někdy upozorní na současnou paralelu, jindy poskytnou impuls k pídění se po dalších informacích, mnohdy vyburcují pozornost cestou emocionálního a estetického zážitku. Na konci každé kapitoly je souvislá textová sumarizace, která rozvíjí ústřední téma nebo skýtá rozšiřující informace z jiných oblastí. Po jazykové stránce je text přizpůsoben dětskému adresátovi. Tam, kde nebylo možné vyhnout se výrazům cizího původu či historické terminologii, jsou důsledně všechny pojmy vysvětleny a mnohdy doprovázeny i jednoduchým etymologickým výkladem. Naučnou hodnotu publikace zvyšuje jmenný rejstřík doplněný o časové údaje a výslovnost.

Historii Evropy lze přivítat jako umělecky výjimečné dílo s promyšlenou didaktickou koncepcí. V kapitole *Když světci sestoupili z nebes*, přibližující románský a gotický sloh, autorky konstatují, že ve vrcholném středověku se umění „začalo vracet z nebeských výšin zpátky k člověku a k jeho drobným trápením i radostem“, „obrazy začaly mluvit k lidem jejich řečí“. Obdobnou charakteristiku lze vztáhnout i k samotné publikaci *Historie Evropy*. Autorky se vyvarovaly strnulé akademičnosti, odtaziť od dětského, dosud torzovitě vnímání dějin a vlastního místa v nich, zároveň se dětem nepodbízejí přílišným zjednodušováním a křečovitou snahou o humornou nadsázku. V doslovu se Fučíková obrací k „*hrdinům zítřka*“, jimiž budou ti, „*kdo znají osudy a trápení svých předků a zároveň jim nejsou lhostejné osudy a trá-*

pení jejich potomků“. Podtitul *Obrazové putování* naznačuje možný způsob četby jako souvislé cesty či nahodilých, přerušovaných toulek zákoutími naší minulosti. Čtivé dějiny Evropy, v nichž mají své místo významné historické mezníky i dějiny všedního dne, budou „*hrdinům zítřka*“ vynikajícím průvodcem na objevné cestě k vlastním kořenům.

MILENA ŠUBRTOVÁ

Ako kedysi...

Piatok trojkráľový pripomenul staré zašlé, ale dobré časy Slovenského rozhlasu. Dopoldnia sa dokonca niekoľkokrát vysiela la reklama na reláciu o detskej rozhlasovej družine, čo by nebolo až také nezvyklé, keby nešlo o hodinovú reláciu hneď popoludní. Bolo by zaujímavé zistiť, či kmeňoví poslucháči informačného rádia také čosi prežili a aká bola sledovanosť relácie.

Dramaturgička Táňa Kusá, režisérka Ria Páldiová a Miriam Šišoláková, autorka fičru **Chlapci z Pavlovskej ulice a tí druhí**, sú dlhoročnými pracovníčkami Slovenského rozhlasu a roky sa venovali vysielaniu pre deti a mládež. Aj v menovanej relácii si spomínajú na časy, keď ešte existovala kategória hry pre deti vo veku 9-15 rokov.

V nej – keďže v každej bol detský hrdina – vystupovali aj detskí herci. Tak vznikla Detská rozhlasová dramatická družina, kde sa v 50. rokoch sústreďovalo do 30 hlasovo nadaných detí. Záujem o vystupovanie bol obrovský. Hlásilo sa 100 až 150 detí. Tie čísla sú zaujímavé aj pre porovnanie s dnešným stavom, keď rádio už prestalo byť atraktívnym médiom a pre deti takmer nevysiela. V Detskej rozhlasovej družine začínalo veľa v súčasnosti významných hereckých osobností, ako je M. Huba, B. Thurzonovová, K. Machata, J. Satinský, P. Mikulík, S. Dančiak, z mladších M. Vtáčník, J. Hrdka, K. Habovštiaková a mnoho ďalších. Všetci si v tej-

to kompozične výborne postavenej hodinke spomienok cenili ľudský a profesionálny prístup k deťom, i keď mnohí nepokračovali v hereckej dráhe. Vyzdvihli aj dnes nepopulárny fakt prípravy jazykového prejavu, kolektívne zážitky z nahrávania, ale aj zo sústredení, ktoré vtipne nazývali „pechoráž“.

Autorka fičru si zaspomínala nielen na vedúcich, ktorí zaúčali deti do hereckej profesie, ale aj na režisérov zvukných mien, ktorým sa nelenilo pracovať s detským prejavom, cibriť ho, a tak poskytovať možnosť realizácie, takej dôležitej pre napredovanie jednotlivca.

Pri vymenúvaní realizovaných titulov si každý pozorný poslucháč musel uvedomiť, o čo prichádza dnešná mládež. Namiesto vernoviek a klasických diel detskej literatúry, kde víťazilo dobro a ušľachtilosť, kde sa rešpektovala veková kategória dieťaťa, kde sa hľadalo na psychologickú záťaž príjmu, nastúpila éra komerčných a často gýčo-

vých televíznych programov, hlavne filmov a drastických počítačových hier, vo veľkej miere určených dospelému príjemcovi. Odborníci v súčasnosti upozorňujú na skutočnosť, že zaniká intencionálna kultúra pre deti a mládež – a to nielen v rozhlase.

Rozhlasoví tvorcovia rezignovali a zrušili najstarší rozhlasový žáner, ktorý sa vysielal od roku 1927. Najprv ho preložili zo stáleho vysielacieho termínu na iný kanál a dnes už vlastne neexistuje. Škoda, lebo je to prejav neúcty k tradícii, aj keď bol zdôvodnený malou sledovanosťou.

Fíčer M. Šišolákov bol zážitkom aj vďaka zaradeným ukážkam a osobným výpovediam oslovených respondentov. Úroveň spracovaného materiálu má aj svoju vzdelávaciu funkciu. Mohol by poslúžiť ako výborná pomôcka na hodinách mediálnej výchovy, aby si aj tí mladší uvedomili, o čo prichádzajú.

MARTA ŽILKOVÁ

Poriadok z neporiadku

Najnovšia výstava **BIBIANY** *Odpad? To chce nápad!* ponúka deťom zaujímavé informácie o možnostiach recyklácie materiálov a o tom, ako vdýchnuť nový život starým veciam. Deti sa dozvedia o rozoznávaní odpadového materiálu, o medzinárodných značkách, ktoré pomáhajú vyznať sa v ňom, o tom, že niektorým druhom odpadového materiálu môžeme ponúknuť druhý život v podobe nielen recyklovaných predmetov, ale vďaka kreativite vytvoriť z nich aj niečo krásne. Jednoducho spraviť poriadok z tohto neporiadku. Ibaže to chce nápad! Autorky výstavy – Lucia Marušicová a Helena Vojtková – ten nápad spracovali. Ako architektky, ktoré sa s touto problematikou stretávajú na každom kroku, ale aj mamy malých detí, ktoré si uvedomujú potrebu učiť svoje ratolesti ich od malička, ako si chrániť aspoň najbližšie okolie. Zamerali sa na to, aby sa deťom triedenie odpadu zdalo úplne prirodzené, aby sa naučili s vecami zaobchádzať šetrne, nehromadili ich, aby vyhadzovali čo najmenej smetia. Súčasťou výstavy sú hry i umelecké objekty, ktoré deti určite inšpirujú, tvorivé dielne, na ktorých zažijú radosť z netradičnej tvorby z týchto „odpísaných“ materiálov. Výstava bude otvorená počas celého leta až do 23. septembra.

Ceny udelené v súťaži

Najkrajšie knihy Slovenska 2011

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

vydavateľstvu za celkovú výtvarnú a technickú kvalitu knihy/
vydavateľstvo **Ikar, a.s.**, Bratislava
za kolekciu **Tisíc a jedna noc 1 – 8**

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

autorovi za vynikajúce ilustrácie/
Igor Piačka za knihu **Tisíc a jedna noc 8**

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

autorovi za vynikajúcu grafickú úpravu/
Daniela Olejníková za knihu
Richard Brautigan: **V melónovom cukre**

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

vydavateľstvu za bibliofilské vydanie/
Peter Ďurík za knihu **Proglas**

CENA MINISTERSTVA ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR VYDAVATELSTVU ZA UČEBNICU/

Vydavateľstvo **Matice slovenskej, s.r.o.**, Martin,
za knihu **Dejepis pre 8. ročník základnej školy**
a **3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom**

CENA ZVÄZU POLYGRAFIE NA SLOVENSKU

tlačiarňi za mimoriadne polygrafické spracovanie/
Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica,
za knihu **Karol Kállay: Bratislava moja**

CENA BIBIANY

vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu/
vydavateľstvo **Perfekt, a.s.**, Bratislava
za knihu **Peter Karpinský: Sedem dní v pivnici**

CENA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE

za študentskú prácu/
Marek Cina za práce **Bedýnka a Horror**; **Zuzana Mlynárčiková** za prácu **Chrobák v hlave**; **Kristína Rišková** za prácu **Elena Čepčeková: Slniečko na motúze**

A) VEDECKÁ A ODBORNÁ LITERATÚRA

H. Moravčíková – V. Dlháňová: Divadelná architektúra na Slovensku

Fot. kol., graf. úprava **Ján Triaška**, vyd. **Divadelný ústav**, Bratislava, tlač. **Dolis, s.r.o.**, Bratislava

B) KRÁSNA LITERATÚRA

J. Satinský: Expedície 1973 – 1982

Il. **Július Satinský**, fot. archív, graf. úprava **Pergamen Trnava, s.r.o.**, Trnava, Vydavateľstvo **Slovart, spol. s r.o.**, Bratislava a **Edition Ryba, s.r.o.**, Trnava, tlač. **FINIDR, s.r.o.**, Český Těšín

Kol.: Mávnutie krídel. 42 slovenských haiku

Il. **Ján Kudlička**, graf. úprava **Pavel Choma**, vyd. **Skalná ruža, Kordíky**, tlač. **Tlačiarne BB, spol. s r.o.**, Banská Bystrica

E. Ondrejčíka: Na vnútornej strane viečok

Il. **Albín Brunovský**, graf. úprava **Juraj Vontorčík**, vyd. **Prokat**, Bratislava, tlač. **Tlačiarne BB, spol. s r.o.**, Banská Bystrica

L. Chudík – J. Seifert: Tichý dvojhlas

Il. **Vladimír Gažovič** a **Oldřich Kulháněk**, fot. **Karel Kestner** a **Juraj Chlupík**, graf. úprava **Robert Brož**, vyd. **PRO, s.r.o.**, Banská Bystrica, tlač. **Tlačiareň P+M, s.r.o.**, Turany

R. Brautigan: V melónovom cukre

Il. a graf. úprava **Daniela Olejníková**, vyd. **Artforum, s.r.o.**, Bratislava, tlač. **Protisk, s.r.o.**, České Budějovice

Tisíc a jedna noc 1 – 8

Il. kol., 8. zväzok **Igor Piačka**, graf. úprava **Viera Fabianová**, vyd. **Ikar, a.s.**, Bratislava, tlač. **Tlačiarne BB, spol. s r.o.**, Banská Bystrica

C) LITERATÚRA PRE DETI A MLÁDEŽ

S. Antalová: Ako vyzerajú číselka

Il. a graf. úprava **Juraj Martiška**, vyd. **ECO-AS, s.r.o.**, Bratislava, tlač. **Grafobal, a.s.**, Skalica

V. Ryšavá: Príbehy zo starej Bratislavy

Il. **Zuzana BočKayová-Bruncková**, graf. úprava

Igor Štrbík, vyd. Matica slovenská, Martin, tlač. Tlačiareň P+M, s.r.o., Turany

P. Karpinský: Sedem dní v pivnici

Il. Zuzana Bočkovcová-Bruncková, graf. úprava Kristína Vozáková, vyd. Perfekt, a.s., Bratislava, tlač. FINIDR, s.r.o., Český Těšín

B. Němcová: Soľ nad zlato

Il. Peter Uchnár, graf. úprava Svetozár Mydlo, vyd. Buvik, Bratislava, tlač. Kasico, a.s., Bratislava

M. Rúfus: Studnička

Il. Peter Uchnár, graf. úprava Mojmir Zmija, vyd. SPN-Mladé letá, s.r.o., Bratislava, tlač. Polygraf Print, s.r.o., Prešov

D) UČEBNICE

Kol.: Dejepis pre 8. ročník základnej školy a 3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom

Il. kolektív, graf. úprava Peter Ďurík, vyd. Vydavateľstvo Matice slovenskej, s.r.o., Martin, tlač. Neografia, a.s., Martin

**E) KNIHY O VÝTVARNOM UMENÍ
A OBRAZOVÉ PUBLIKÁCIE**

R. Prekop – M. Cihlář: Andy Warhol a Československo

Il. a fot. kol., graf. úprava Robert V. Novák, vyd. Arbor vitae, Řevnice a Múzeum moderného umenia Andy Warhola, Medzilaborce, tlač. T.A. Print, Praha

Kol.: Boris Kudlička Volume I.

Fot. kol., graf. úprava Pavel Choma, Andrej Ďurík a Linda Kuruc-Marček, vyd. Liptovská galéria P. M. Bohúňa, Liptovský Mikuláš, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

K. Kállay: Bratislava moja

Fot. Karol Kállay, graf. úprava Braňo Gajdoš, vyd. Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Kol.: Kone.fmk

Fot. kol., graf. úprava Tibor Huszár, Roman Pavlovíč a Martin Česanek, vyd. Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Monogramista T.D: Nie som autor, som metafora

Il. Dezider Tóth, fot. Pavel Meluš a Juraj Mariko, graf. úprava Boris Meluš, vyd. Vydavateľstvo O.K.O., Bratislava a Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava, tlač. FINIDR, s.r.o., Český Těšín

J. Chlpík: Petržalka identity

Fot. Juraj Chlpík, graf. úprava Boris Meluš, vyd. Vydavateľstvo O.K.O., Bratislava a Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava, tlač. i+i print, spol. s r.o., Bratislava

F) BIBLIOFILSKÉ TLAČE

Proglas

Il. Miroslav Cipár, graf. úprava Peter Ďurík, vyd. a tlač. Peter Ďurík, Martin, knih. spracovanie Li-da Mlichová, Žilina

**G) ŠTUDIJNÉ PRÁCE POSLUCHÁČOV
VÝTVARNÝCH A POLYGRAFICKÝCH
škôl**

M. Cina: Bedýnka

Il. a graf. úprava Marek Cina, vyd. a tlač. VŠVU, Bratislava

M. Cina: Horror

Il. a graf. úprava Marek Cina, vyd. a tlač. VŠVU, Bratislava

Chrobák v hlave

Il. a graf. úprava Zuzana Mlynárčiková, vyd. VŠVU, Bratislava, tlač. Zuzana Mlynárčiková

I. Mráz – L. Šurina: Les v zime

Il. a graf. úprava Kristína Teplanová, vyd. a tlač. SOŠ polygrafická, Bratislava

L. Pompa: Libro Negro

Il. a graf. úprava Lukáš Pompa, vyd. a tlač. Lukáš Pompa

M. Majdová: Mesto zvané Dinosauria

Il. a graf. úprava Michaela Majdová, vyd. VŠVU, Bratislava, tlač. K-Soft, Bratislava

Kol.: Myšlienka – Šperkovnica

Il. a graf. úprava kol., vyd. a tlač. Stredná odborná škola, Hlohovec

E. Čepčecová: Sniežko na motúze

Il. a graf. úprava Kristína Rišková, vyd. a tlač. SOŠ polygrafická, Bratislava

ZVLÁŠTNE OCENENIE POROTY

Soni Macejčkovej

za starostlivosť venovanú postihnutým deťom pri tvorbe knihy **Tisíc očí**